

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Katedra filosofie a dějin přírodních věd

Studijní obor: Filosofie a dějiny přírodních věd

„Plant hunting“ (lov rostlin) v kontextu vědy, kultury a mentality 19. a počátku 20. století

“Plant hunting” in the Context of Science, Culture and Mentality in the 19th and Early 20th Century

Disertační práce

Mgr. Jakub Kocurek

Školitel:

Mgr. Tomáš Hermann, Ph.D.

Praha, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracoval samostatně. Veškeré použité prameny a další informační zdroje jsou uvedeny v seznamu literatury na konci spisu. Dále prohlašuji, že jsem tuto práci ani její podstatnou část nepředložil k získání jiné či stejné akademické hodnosti.

V Praze, dne 11. února 2023

Jakub Kocurek

Poděkování

Rád bych poděkoval především své partnerce Anně Sehnalové za pomoc, trpělivost a spoustu práce s korekturami a editací. Dále bych chtěl poděkovat svému školiteli Tomáši Hermannovi za trpělivost a dodání motivace pro dokončení práce. V neposlední řadě děkuji všem účastníkům obou pondělních seminářů za cenné rady a postřehy, které na seminářích zazněly.

ÚVOD	5
1. CÍLE PRÁCE A STRUKTURA.....	5
2. STAV BĀDÁNÍ.....	6
3. TERMINOLOGICKÁ POZNÁMKA.....	7
4. POSTUP A METODY.....	7
I. VYMEZENÍ A DEFINOVÁNÍ FENOMÉNU	10
1. DEFINICE.....	10
2. LOKALIZACE, ANEB GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ AKTIVIT LOVCŮ ROSTLIN...15	15
3. PERSONALIZACE.....	16
4. ČASOVÉ ZASAZENÍ A PŘEDCHŮDCI.....	20
II. IKONICKÉ ROSTLINY PLANT HUNTINGU	22
1. EXOTICKÉ KONIFERY A PINETA.....	22
2. RODODENDRONY A AZALKY.....	23
3. ORCHIDEJE.....	25
4. (NEJEN) MODRÉ MÁKY RODU <i>MECONOPSIS</i>	26
5. VIKTORIE KRÁLOVSKÁ.....	27
6. KAPRADINY A PTERIDOMÁNIE.....	28
III. ANALÝZA A INTERPRETACE FENOMÉNU: TEORETICKÉ PŘÍSTUPY	30
1. OTÁZKA BIOFILIE A FYTOFILIE, ANEB PROČ SE NÁM VŮBEC LÍBÍ ROSTLINY	30
1.1. BIOFILIE.....	30
1.2. FYTOFILIE.....	31
1.3. SAVANOVÁ HYPOTÉZA A NĚKTERÉ PŘÍBUZNÉ TEORIE.....	32
1.4. FYTOFILIE V RECENTNÍCH STUDIÍCH.....	34
1.4.1. Tvar květu.....	35
1.4.2. Prototyp čili ideální tvar.....	35
1.4.3. Barvy květů, aneb modrá je dobrá.....	36
1.4.4. Květy a gender.....	37
1.4.5. Květy a odbornost.....	37
1.5. DALŠÍ FAKTORY V LIDSKÉ PERCEPCI ROSTLIN.....	38
1.5.1. Co dělá rostlinu rostlinou, aneb hledání ideální reprezentace.....	39

1.5.2. Rostliny a archetypální vnímání živého světa.....	39
1.6. SHRNUÍ A DISKUZE: CO VYPOVÍDAJÍ IKONICKÉ ROSTLINY PLANT HUNTINGU O LIDSKÉ PERCEPCI ROSTLIN.....	41
2. ROSTLINA JAKO EMPOWERED OBJECT – EMPOWERMENT A PŮSOBENÍ..	45
2.1. NELIDŠTÍ AKTÉŘI V HLAVNÍCH ROLÍCH, ANEB ANTROPOLOGICKÝ KONTEXT.....	45
2.1.1. <i>Agency</i> a nelidští aktéři.....	46
2.2. ROSTLINY MEZI PŘÍRODOU A KULTUROU A VZTAH K PODOBNÝM FENOMÉNŮM.....	48
2.3. ROSTLINY JAKO „UMOCNĚNÝ“ OBJEKT ANEB TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ.....	54
IV. DOBOVÉ „UMOCNĚNÍ“ A PŮSOBENÍ ROSTLIN A UMOŽŇUJÍCÍ KONSTITUCI FENOMÉNU.....	56
1. BRITSKÉ IMPÉRIUM A KOLONIZACE.....	56
1.1. GEOPOLITIKA.....	57
1.1.1. Doba georgiánská, Sedmiletá válka a zrod fenoménu.....	57
1.1.2. Sedmiletá válka a upevňování britského panství v Indii.....	58
1.1.3. Barma.....	59
1.1.4. Jihovýchodní Asie.....	59
1.1.5. Jižní Afrika a ostrovy v Indickém oceánu.....	59
1.1.6. Expanze do jižního Pacifiku.....	60
1.1.7. Otevření Číny a Japonska.....	60
1.1.7.1. Opiové války a otevření Číny.....	60
1.1.7.2. Konec šógunátu, restaurace Meiji a otevření Japonska.....	62
2. SPOLEČNOST.....	62
3. DOBOVÁ VĚDA, INSTITUCE A TECHNOLOGIE.....	63
3.1. VĚDA A INSTITUCE.....	63
3.2. VĚDECKÉ OBJEVNÉ CESTY A DRUHÁ EPOCHA VELKÝCH OBJEVŮ.....	64
3.3. TECHNOLOGIE.....	65
3.3.1. Sklo a <i>Wardian case</i>	66
3.3.1.1. Transporty rostlin a problémy s tím spojené.....	66
Krátká případová studie: Doktor Ward – vynálezce.....	69

3.3.1.2. Předchůdci a Maconochieho paralelní objev.....	73
3.3.1.3. Ekonomická botanika a <i>Wardian case</i>	74
3.3.1.4. 19. století, století páry... a skla.....	77
3.3.1.5. <i>Fern fever</i> a metamorfóza <i>Wardian case</i> , aneb z lodního podpalubí do viktoriánských obývacích.....	78

V. ZÁNİK FENOMÉNU?: „ODMOCNĚNÍ“ ROSTLIN A PŘEKÁŽKY BRÁNÍCÍ

JEJICH PŮSOBNÍ.....79

1. PŘEKÁŽKY BRÁNÍCÍ PŮSOBNÍ ROSTLIN.....80

1.1. GEOPOLITIKA.....80

1.2. BYROKRATIZACE, LEGISLATIVA A OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....80

2. „ODMOCNĚNÍ“ (DISEMPOWERMENT) ROSTLIN.....82

2.1. KONEC VELKÝCH OBJEVŮ.....82

2.2. TURISTIKA, CESTOVÁNÍ A PROFANACE EXOTIKY.....82

2.3. OBRAT V BIOLOGII A PŘÍRODNÍCH VĚDÁCH.....83

2.4. DOBOVÁ ATMOSFÉRA.....83

2.5. TECHNOLOGIE A FASCINACE TECHNIKOU.....84

2.6. ROSTLINA JAKO SPOTŘEBNÍ ZBOŽÍ ANEB PROFANACE ROSTLIN.....85

3. POVÁLEČNÝ KONZUMERISMUS A „KULT“ VĚCÍ.....86

3.1.1. Televize, nástroj demokratizace, profanace exotiky a kanalizace biofilie.....87

3.1.2. Auto, biomorfní a životu podobný artefakt.....87

4. SHRUTÍ A DISKUZE.....90

VI. TRANSFORMACE FENOMÉNU?: POKRAČOVÁNÍ A MOŽNÁ SUBSTITUCE

PODOBNÝMI FENOMÉNY.....91

1. BIRDWATCHING – NÁSTUPCE PLANT HUNTINGU A NOVODOBÁ KANALIZACE LIDSKÉ BIOFILIE?.....91

2. WILDLIFE-WATCHING A SPECIALIZOVANÉ CESTOVNÍ AGENTURY.....95

3. RECENTNÍ PLANT HUNTEŘI.....101

4. RECENTNÍ ROSTLINNÉ MÁNIE – WOLEMIE.....105

ZÁVĚR.....106

BIOBLIOGRAFIE.....	112
---------------------------	------------

PŘÍLOHY.....	127
---------------------	------------

Příloha č. 1: Biografická tabulka vybraných lovců rostlin

Příloha č. 2: Mapa Köppenova klasifikace podnebí

Příloha č. 3: Mapa tak zvaných *biodiversity hotspots* (míst s vysokou biodiverzitou) na Zemi

Příloha č. 4: Mapa diversity cévnatých rostlin na Zemi

Příloha č. 5: Obliba barev v populaci vybraných zemí

Příloha č. 6: Mapa mocenských sfér velmocí na území Číny po opiových válkách

Příloha č. 7: *Wardian case* (Wardova skříňka), původní podoba

Příloha č. 8: Modifikovaná ozdobná *Wardian case* (Wardova skříňka)

Příloha č. 9: Schéma umocnění rostlin

ÚVOD

V současné především anglicky psané populárně naučné a odborné literatuře týkající se nejen botaniky, ale i společnosti Velké Británie 19. a první poloviny 20. století, se setkáváme s pojmy „plant hunter“ a „plant hunting“. Tyto pojmy jsou přitom velmi vágně definovány a obvykle označují osobu podnikající cesty do dalekých končin světa s cílem nalézt co možná nejextraordinárnější okrasné rostliny pro dobové britské zahrady, či takovéto aktivity této osoby, či v souhrnu tyto aktivity i dalších podobných osob.

Tato disertační práce se snaží o definování a vymezení tohoto fenoménu a jeho následné teoretické uchopení a interpretaci. Pokouším se jej nahlédnout v širší perspektivě, a především v kontextu dobové vědy, technologie a společnosti. Tázání v této práci by se dalo vyjádřit nejlépe zájmeny „co“ a pak „proč“. Ptám co, tento fenomén definuje? O co vůbec šlo? Bylo to něco více než pouhý konstrukt soudobých autorů? Proč se objevil a proč zanikl? A zanikl vůbec, či se jen transformoval? Co v lidské psychice a dobové společnosti stojí za zformováním tohoto fenoménu?

Zaměřuji se na příčiny vzniku a zániku tohoto fenoménu a nepokouším se psát jeho zevrubnou historii či podrobně popisovat, jak se vše odehrávalo. V neposlední řadě se také ptám, co existence tohoto fenoménu vypovídá o nás samotných, zejména o obecně lidském vztahu k rostlinám a divoké přírodě jako takové.

1. CÍLE PRÁCE A STRUKTURA

Cílem práce je definovat, zmapovat, a především interpretovat fenomén „plant huntingu“ a s ním přímo spojených a spřízněných fenoménů, jako jsou rostlinné mánie a další vybrané kulturní a technologické přesahy. V první části práce se snažím fenomén jasně definovat, lokalizovat v čase a personalizovat, to znamená vymezit, kdo do fenoménu patří, a kdo ne, a vysvětlit geografickou distribuci fenoménu.

V dalším plánu je cílem najít klíč k interpretaci fenoménu a zvolit teoreticko-metodologický přístup umožňující fenomén pokud možno co nejkomplexněji interpretovat a zodpovědět následující otázky: Proč fenomén vznikl v dané době a na daném místě (Velká Británie konce 18. a první poloviny 19. století)? Jaký byl jeho vztah k dobové vědě, technologiím a společnosti? Jaké rostliny a proč byly předmětem tohoto fenoménu? Jak se tento fenomén má ke vztahu lidí k rostlinám a přírodnímu světu?

V posledním plánu práce pak budou za použití stejného metodologického přístupu analyzovány příčiny zániku fenoménu a jeho možná rezidua či substitute. Cílem závěrečného oddílu práce je zodpovědět následující otázky: Proč fenomén zanikl? Opravdu zanikl úplně, nebo přetrval v nějaké modifikované podobě? Či byl eventuálně něčím nahrazen?

Kromě komplexní analýzy fenoménu „plant huntingu“ má práce ještě jeden obecnější cíl: Vytvořit a demonstrovat metodologický přístup, který by mohl být využit pro analýzu podobných fenoménů nacházejících se na hranici přírody a kultury. Stejně tak práce ukazuje využití některých méně obvyklých teoretických koncepcí, jež by mohly být aplikovány v řadě výzkumů v přírodních a zejména humanitních vědách.

2. STAV BĚDÁNÍ

Tématu „lovu rostlin“ se věnuje řada knih vydaných většinou ve Velké Británii, eventuálně ve Spojených státech. Termíny „plant hunting“, „plant hunters“, či případně také „flower hunter“ mají již v titulu. Všechny tyto publikace jsou historické a dají se rozdělit na dva hlavní typy.

Prvním je případ, kdy je kniha pouze souborem stručných medailonků jednotlivých lovců rostlin až s hagiografickým nádechem, zaměřují se téměř výhradně na jejich osudy a objevné cesty. Sem patří: Gribbin a Gribbin 2008; Musgrave, Gardner a Musgrave 1999; a dále Lyte 1983. Tyto tituly nijak nevysvětlují, co „plant hunting“ byl, a především nijak nezduvodňují výběr osob, o kterých pojednávají. Druhým typem jsou podobně pojaté knihy o botanických objevech, které se striktně nekoncentrují pouze na několik vybraných osob a představují i širší kontext těchto objevů, jako zakládání botanických zahrad či ekonomickou botaniku. I tyto knihy ale zmiňují stejné osoby jako první skupina a často jim věnují samostatné kapitoly. Sem patří následující autoři a publikace: Fry 2017; Lemmon 1968; Whittle 1997; Coates 1969; a Cox 1945, jehož monografie se zaměřuje pouze na Čínu. Poslední skupinou jsou pak monografie věnující se jedné osobě mající v titulu či podtitulu termín „plant hunter“: Lyte 1989; McLean 2004.

Všechny tyto zmiňované skupiny knih mají společné, že nijak jasně nedefinují, co „plant hunting“ byl či je, jaký má vztah k botanice, a jaká jsou kritéria pro to, aby byl někdo označen za „plant huntera“. Překvapivé pro mě bylo i zjištění, že se o takovéto vymezení badatelé nepokusili ani formou článků. Tato absence mě vedla k volbě tématu této práce. Navazuji na výše zmíněné publikace, avšak přistupuji k tématu širším a kontextuálnějším způsobem a přináším do pohledu na něj i některé teoretické přístupy.

3. TERMINOLOGICKÁ POZNÁMKA

V práci používám několik názvů rostlin v rozporu s oficiální botanickou terminologií. Konkrétně používám: rododendron namísto pěnišník, magnólie namísto šácholan, a meconopsis namísto mákovník. Činím tak z důvodu, že se obrozenecké termíny neujaly a namísto nich se v obecném diskurzu používají počestěné latinské ekvivalenty. Rovněž napříč prací používám termíny „plant hunter“ a „plant hunting“, které chápu jako synonyma k „lov rostlin“ a „lovci rostlin“. V textu práce – na rozdíl od jejího názvu – píši tyto termíny dále bez uvozovek pro lepší přehlednost. Stejným způsobem přistupuji ke slovu „birdwatching“ a „birdwatcher“. V kapitole o birdwatchingu a ornitologii používám některé počestěné anglické termíny používané touto komunitou (trip report, field guide atd.) z důvodu nejasných a nepoužívaných eventuálních českých ekvivalentů. Přejaté anglické termíny skloňuji podle úzu češtiny.

4. POSTUP A METODY

Jelikož je termín plant hunting používán poněkud vágně, považuji za nutné v první řadě zkoumaný fenomén jasně definovat. Po vytvoření definice je dále třeba zasadit fenomén do konkrétního času a prostoru, a následně vymezit jeho aktéry, plant huntéry. Po jasném vymezení fenoménu se tak dostáváme k jeho možné interpretaci. V dosavadním bádání i popularizačních publikacích zcela převažuje historicko-biografický přístup, který se zaměřuje na tyto jednotlivé aktéry, plant huntéry. Řada publikací z obou výše zmiňovaných skupin tvoří soubor medailónků jednotlivých lovců rostlin nebo se jedná o monografie věnované jednomu konkrétnímu lovcovi. Tento přístup je samozřejmě legitimní, ale nepřispívá podle mě k interpretaci fenoménu jako takového. Nevysvětluje, proč fenomén vznikl v dané době a soustředil se zejména na Velkou Británii. A už vůbec nevypovídá nic o předmětu celého fenoménu – rostlinách samých. Zcela stranou pak biografický postup nechává otázky dobového kulturního a technologického kontextu, příčiny zániku či možného pokračování fenoménu, nebo jeho možnou transformaci v něco jiného. Pro zodpovězení výše zmíněných otázek je nezbytné najít klíč, který nám fenomén jaksi odemkne. Po nalezení tohoto klíče je nezbytné najít metodologický postup či rámec, pomocí kterého klíč použijeme za účelem interpretace fenoménu.

Zde bych si dovilil použít metaforu. Celý fenomén lovců rostlin by se dal připodobnit k místnosti bez oken, do které vede několik dveří, přičemž každé dveře po otevření skýtají jiný úhel pohledu a proudí skrze ně jiné množství světla. Takže skrze jedny dveře vidíme jen malou výseč místnosti, byť jasně, skrze jiné větší část, ale v pološeru. Dveře v této metafoře

reprezentují možné metodologické a teoretické přístupy k fenoménu. Mým cílem je samozřejmě najít ty dveře, po jejichž otevření uvidíme co největší kus místnosti co nejjasněji. Tato metafora zároveň vyjadřuje mé další přesvědčení a premisu, a totiž, že tento fenomén lze nahlédnout z perspektivy různých vědních disciplín a subdisciplín a mnou prezentovaný pohled není jediný správný, byť mým cílem samozřejmě je, aby byl co nejkomplexnější a nejprínosnější.

Na rozdíl od výše zmiňovaných publikací nepovažuji za klíč k fenoménu osobnosti lovců rostlin či instituce, které je vysílaly a platily, ale rostliny samotné. Právě tyto ikonické rostliny, za kterými se plant hunteri vydávali na druhý konec světa a podstupovali při jejich získávání často obrovské riziko, jsou podle mě tím klíčem. Než najdeme ty správné dveře (výkladový rámec), které klíčem odemknout, je potřeba udělat ještě jeden krok – analyzovat tyto rostliny. Mohlo by se to sice zdát zbytečné, ale pro pozdější interpretaci je to klíčové. Nejprve je potřeba vymezit množinu rostlin spojenou s lovci rostlin. To je poměrně jednoduchý úkol, jelikož každý z plant hunterů je v literatuře většinou spojený s konkrétními rostlinami nebo skupinami rostlin, které ho proslavily. Vezmu tedy množinu plant hunterů z předchozí části řešící definici a personalizaci fenoménu a rostliny, s kterými jsou spojováni. Takto získám množinu ikonických rostlin spojenou s tímto fenoménem. Než se pustím do její analýzy, opět musím udělat jeden mezikrok, a to odpovědět na obecnou, ale pro tuto práci zcela zásadní, otázku: Proč se lidem vůbec líbí rostliny a v obecnější rovině příroda jako taková? V tomto kroku tak bude vypořádána biofilie a především fytofilie. Tento krok by se mohl jevit jako redundantní, protože by se dalo jednoduše vycházet z premisy, že minimálně určité skupině lidí se rostliny prostě líbí, což je nezbytný předpoklad celého fenoménu a fenomén sám toto tvrzení verifikuje. Pro pozdější interpretaci, a hlavně zasazení do širšího kontextu, je ale podle mě vypořádání biofilie a fytofilie nezbytné a je důležité i pro pozdější výklad o konci či eventuálním pokračování fenoménu. Po zodpovězení otázky, proč se nám rostliny líbí, logicky přecházíme k další návazné otázce, a to jaké rostliny se nám líbí. Zde nejprve analyzuji množinu rostlin spojených s plant huntingem, kterou následně konfrontuji s daty získanými ze soudobých výzkumů týkajících se preference lidí pro rostliny, a vše pak zasadím do kontextu obecnější lidské percepce přírodního světa.

Poté, co jsme klíč (ikonické rostliny) analyzovali, můžeme jej použít. Abychom ho mohli použít, musíme najít odpovídající dveře (vědní disciplínu), s pomocí jejíž metodologie fenomén otevřeme interpretaci. Abychom zvolili odpovídající disciplínu, musíme si položit otázku, čím tyto rostliny vlastně jsou z teoreticko-metodologického hlediska, či přesněji, co vyjadřuje nejpresněji jejich specifický status. Zde je potřeba najít co nejpresnější,

nejcharakterističtější a k interpretaci nejpřínosnější zařazení. Tyto rostliny mohou být pro mnoho vědních disciplín různými předměty a koncepty jejich pojmosloví. Tyto rostliny mohou jistě být – jen pro příklad – komoditou pro ekonomického historika, stejně dobře mohou být pro marxisticky uvažujícího ekonomického teoretika zbožním fetišem, či pro kulturního historika dobovým módním doplňkem interiérů. Všechna tato zařazení jsou jistě legitimní, ale podle mě nejsou oním „ideálním“ klíčem pro co možná nejlepší interpretaci fenoménu. Jistě tyto rostliny jsou komoditou stejně jako sazenice rajčat nebo semínka ředkviček, jsou zbožním fetišem stejně jako smartphone či auto, doplňkem interiéru jako lampy či váza. Ale zároveň je v nich něco víc, co je z těchto kategorií vyděluje a je to zároveň to, co je jejich určením. Domnívám se, že nejpřesnějším termínem, který vystihuje povahu těchto rostlin, je mnou vytvořený termín „umocněné objekty.“

Plant hunting v této práci tedy chápu jako mnohohrstevnatý, dobově podmíněný fenomén, který se vynořil v konkrétním čase a prostoru, a to nikoliv náhodou, ale souhrou konkrétních faktorů, jejichž součinnost fenomén stvořila. Analogicky pak předpokládám, že vinou externích faktorů zanikl. Pracuji rovněž s hypotézou, že fenomén mohl mít určité předchůdce, souputníky (příbuzné fenomény) a mohl v nějaké formě, byť třeba transformované, přetrvat, či být nějak substituován. Zároveň aplikuji několik teoretických konceptů, jako jsou biofilie a fytofilie, a z antropologie vypůjčený koncept tak zvaných „empowered objects“, jsouceni nadaných mocí a schopností působit na ostatní.

I. VYMEZENÍ A DEFINOVÁNÍ FENOMÉNU

1. DEFINICE

Hned na úvod je nezbytné přikročit k vlastním definicím a definování fenoménu plant huntingu a jeho aktérů plant hunterů. A pokusit se tak říci, co byl plant hunting a co už ne, a kdo byl plant hunter a kdo ne. Mohlo by se zdát, že jde vzhledem k existující sekundární literatuře o jednoduchý úkol, ale odpověď na tyto otázky není vůbec snadná. Publikace v angličtině mající ve svém titulu tyto výrazy (viz stav bádání níže) se definicí pojmu v podstatě nezabývají a pravděpodobně předpokládají, že čtenář buď má jakousi intuitivní představu o tom, kdo byl plant hunter, anebo se spokojí s implicitně vyplývajícím faktem, že plant hunteri jsou osoby v té či oné knížce takto označené.

Podíváme-li se do asi nejpoužívanějšího informačního zdroje dneška, internetové encyklopedie Wikipedia, najdeme následující definici:

The collection of live plant specimens from the wild, sometimes referred to as plant hunting, is an activity that has occurred for centuries. The earliest recorded evidence of plant hunting was in 1495 BC when botanists were sent to Somalia to collect incense trees for Queen Hatshepsut. The Victorian era saw a surge in plant hunting activity as botanical adventurers explored the world to find exotic plants to bring home, often at considerable personal risk. These plants usually ended up in botanical gardens or the private gardens of wealthy collectors. Prolific plant hunters in this period included William Lobb and his brother Thomas Lobb, George Forrest, Joseph Hooker, Charles Maries and Robert Fortune.¹

Tato definice je sice nedostatečná, ale přinejmenším postihuje základní charakteristiky plant huntingu. Správně totiž uvádí, že klíčovým rysem je, že se jedná o sběr živých rostlin a nikoli herbářových položek, charakteristický pro standardní botaniku. Stejně tak fenomén zařazuje správně do časového rámce. Výprava starých Egyptanů pro kadidlo je skutečně shodně uváděna řadou publikací² jako první plant hunterská výprava historie a panuje obecná shoda, že zlatým věkem plant huntingu byla viktoriánská doba³ Velké Británie. Stejně tak i

---

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Plant_collecting, staženo 9.9.2022.

² Lemmon 1968, Coates 1969, Whittle 1997, Musgrave, Gardner a Musgrave 1999, Fry 2017.

³ Jedná se období dlouhé vlády královny Viktorie (1819-1901) trávající od roku 1837 do roku 1901.

zmiňovaný osobní risk byl značný a role bohatých sběratelů klíčová. Jména uváděná v závěru definice patří opravdu prototypickým lovcům rostlin.

Celý fenomén je ale mnohem složitější a komplikovanější a žádá si jasnější definici. Vytvořil jsem obecnou definici (níže tučně) a především podpůrnou polyteticickou definici plant huntingu. Abychom mohli někoho označit za plant huntera, je nezbytné, aby splňoval většinu, ale ne nutně všechny, z devíti charakteristických rysů zahrnutých do této definice.

Systematický, výběrový a masivní sběr a přeprava živých rostlin či jejich částí za účelem jejich následného využití pro okrasné účely.

- 1) Masivní sběr a přeprava živých rostlin nebo jejich částí (semena, hlízy, cibulky) umožňující jejich pěstování a šíření, nejde o herbářové položky.
- 2) Selektivní činnost zacílena na konkrétní, často dopředu vytipované, druhy či skupiny rostlin.
- 3) Cílem je úspěšná introdukce a nemusí se tak jednat o objevování nových druhů. Často jde o introdukci již známého druhu.
- 4) Činnost je institucionálně zaštitěna, financována a organizována. Instituce nebo jednotlivci vysílají a financují lovce.
- 5) Lov rostlin je hlavní činností lovce, je to placený profesionál.
- 6) Lovec rostlin se svými cestami seznamuje veřejnost, ať už formou knih, článků, přednášek či participací na různých výstavách.
- 7) Lovci rostlin i jejich úlovky se těší zájmu veřejnosti, někteří se stávají celebritami, získávají tituly a nejrůznější ocenění. Některé rostliny se stávají ikonickými a vyvolávají až mánie.
- 8) Odkaz plant huntera přetrvává dlouho po konci jeho činnosti nebo dokonce vstupuje do populární kultury.
- 9) „Lov rostlin“ umožňuje jiný a širší výklad a interpretaci než „standardní“ botanika.

Nyní se podívejme na každý z bodů této definice podrobněji:

- 1) Hned první bod definice postihuje asi nejdůležitější rys odlišující plant hunting od standardní botaniky a botanického sběru rostlinného materiálu. Jedná se o sběr a přepravu živých rostlin či jejich částí (semena, cibule, hlízy atd.) použitelných pro jejich další pěstování

a množení pro komerční distribuci. Nejedná se tedy o sběr herbářových položek ani dalších částí rostlin nevhodných pro úspěšné pěstování a šíření.

2) Tato činnost je selektivní. Lovce rostlin si v terénu vybírá druhy vyhovující zadání a jeho primárním cílem tak, na rozdíl od standardního botanika, není celkový průzkum a mapování určité oblasti.⁴ Plant hunter si oblast svého působení nevybírá podle celkového výzkumného potenciálu možných nových druhů, nýbrž podle potenciálu druhů vhodných pro hortikulturu. Zaměstnavatel často vybavuje lovce před vlastní cestou přesnými instrukcemi, na jaké rostliny se mají zaměřit. Setkáváme se ale i s tím, že instrukce obsahují i druhy, o kterých se pouze předpokládalo, že existují, což se někdy potvrdilo a jindy ne.

Kritéria pro to, jaké druhy rostlin měly být získávány, byla dvě:

A) Atraktivní vzhled, v ideálním případě konvenující s dobovou módou.

B) Rostlina musela být schopna celoročního venkovního pěstování v klimatu Britských ostrovů. Eventuálně bylo sice nutné rostlinu pěstovat ve skleníku (teplém či studeném), ale patřila do některé oblíbené, módní skupiny rostlin (na příklad orchideje, masožravé rostliny rodu *Nepenthes*), či byla na první pohled něčím zcela mimořádná. Lovce si pak vybíral oblasti své činnosti jednak podle klimatických podmínek (klima podobné britskému), podle diverzity rostlin, a především podle známého či alespoň předpokládaného výskytu cílových rostlin.

3) Často se jednalo o druhy už známé ze zpráv jiných botaniků a cestovatelů či druhy již popsáné, ale dostupné pouze jako herbářové položky. Primárním cílem lovců rostlin byla úspěšná introdukce, nikoli botanické objevování. Botanické objevy byly nicméně častým a hojným vedlejším produktem jejich činnosti.

4) Lov rostlin je organizován institucionálně, kdy daný lovec pracuje na zakázku konkrétní instituce veřejné (botanické zahrady)⁵ či soukromé (specializované zahradnické firmy, tzv. *nursaries*⁶), nebo konkrétní osoby (typicky bohatý příslušník aristokracie nebo vyšších společenských vrstev). Tato instituce či osoba jej platí a zároveň zajišťuje úspěšné pěstování a množení zaslaných rostlin a jejich distribuci s cílem generování zisku. Charakteristické je, že se u různých lovců setkáváme s nejrůznější kombinací výše zmiňovaného zaštitění a finanční

---

⁴ Byť k botanickému průzkumu samozřejmě docházelo a plant hunteri popsali tisíce nových druhů rostlin.

⁵ Typicky: Kew Gardens, Royal Botanic Garden Edinburgh.

⁶ Veitch Nurseries, Sander, Loddiges.

podpory, přičemž je často u každé cesty jiná a poměrně často se na jedné cestě plant huntera podílelo několik různých institucí či jednotlivců.

5) Nejenže se jednalo o sběr selektivní, ale také masivní co do počtu sebraných exemplářů. Setkáváme se tak s případy, kdy lovec sebral na jedné lokalitě až desetitisíce semen, cibulí či dokonce živých rostlin, aby je odeslal svému zaměstnavateli.

6) Lovec rostlin byl placený profesionál mající botanické či alespoň zahradnické vzdělání, ať už formální (univerzita) či ve většině případů neformální (praxe v botanické zahradě, zahradnické firmě).⁷ Lovu rostlin se věnuje na plný úvazek. Tato charakteristika nám pomáhá odlišit lovce rostlin na příklad od tak zvaných francouzských „misijních botaniků“ (viz níže) působících v čínsko-tibetském pohraničí.

7) Dalším, a to velmi podstatným, rysem je, že činnost lovců rostlin se těšila značnému zájmu veřejnosti. Řada lovců rostlin byli zároveň plodní autoři, kteří za svou kariéru napsali někdy i desítky knih a bezpočet článků do dobových, a to nejen zahradnických, časopisů.⁸ Jejich publikační a spisovatelská činnost byla stimulována poptávkou veřejnosti a zároveň dále tento zájem o jejich cesty zvyšovala. Zájem veřejnosti se pak neprojevoval pouze v zájmu o jejich knihy a články, ale také v cenách a počtech, které plant hunteri získávali. Jednalo se přitom jak o speciální ceny udělované zájmovými organizacemi spojenými se zahradnictvím⁹ tak o ceny udělované dobovými vědeckými spolky působícími v jiných vědních oborech (např. Royal Geographic Society).¹⁰ Několik osob spjatých s plant huntingem bylo dokonce povýšeno do šlechtického stavu (např. Joseph Banks, Joseph Hooker).

8) Tento fenomén umožňuje širší a vrstevnatější interpretaci než standardní botanika. Na činnost plant hunterů se můžeme dívat jako na substituci lovu, na jejich úlovky budící kolektivní šílenství jako na „mana předměty“ (k vyhledávaným rostlinám jako předmětům obdařeným mocí viz níže).

---

⁷ Pro příklad viz biografická tabulka v příloze č. 1.

⁸ Nejplodnějšími autory byli jednoznačně Kingdon-Ward a Farrer.

⁹ Nejprestižnější byly: The Victoria Medal of Honour (VMH) a The Veitch Memorial Medal, obě udělované The Royal Horticultural Society. Pro ocenění udělená lovcům rostlin viz biografická tabulka v příloze č. 1.

¹⁰ Pro přehled neborových ocenění udělených lovcům rostlin viz biografická tabulka v příloze č. 1.

Britský autor a cestovatel John Hemming definuje průzkumníka (*explorer*) jako: „muže, který pronikne mimo svět známý jeho vlastnímu společenství, odhalí, co se tam nachází, a vrátí se zpět, aby to popsal vlastním bližním.“¹¹ Jak trefně podotýká britský historik Peter Burke, tato definice nepočítá s ženami objevitelkami a také s osobami, jež se z průzkumných cest nevrátili.¹² Jinak je ale podle mého názoru vynikající a velmi dobře ji můžeme využít pro tento výklad o lovcích rostlin. Můžeme vytvořit dvě modifikace této definice (mnou doplněná slova jsou tučně). Jedná se o:

1) muže **či ženu**, který/á pronikne mimo **botanický či hortikulturní** svět známý jeho/jejímu vlastnímu společenství, odhalí, co (v tom případě rostliny) se tam nachází, **popíše to, nasbírá a s herbářem se vrátí zpět**, aby to popsal/a a **ukázal/a** svým bližním.

2) muže **či ženu**, který/á pronikne mimo **botanický či hortikulturní** svět známý jeho/jejímu vlastnímu společenství, odhalí, co (v tom případě rostliny) se tam nachází, **popíše to, nasbírá co nejvíce živých rostlin, semen, oddenků ... a zajistí jejich dopravu do vlasti**. Vráti se zpět, aby to popsal/a **v knihách a člancích** svým bližním **a umožnil/a jim tyto rostliny pěstovat a obchodovat s nimi, a získá za to slávu a uznání**.

Koho tyto dvě modifikace Hemmingovy definice popisují? První z nich je podle mě trefně pojmenování člověka, který se v angličtině nazývá „plant explorer“, zatímco druhá modifikace by označovala plant huntera. Ještě na závěr této definičně-terminologické pasáže musí být zmíněn termín „plant collector“. Ten se podle mě dá v tomto kontextu chápat dvojnásobným způsobem. Buď jako určitý ekvivalent až synonymum „plant explorer“, nebo jako někdo, kdo prováděl pouze obyčejný botanický průzkum (sběr rostlin) pro nějakou autoritu, ať už institucionální či personální. Mohli bychom tento termín klidně uplatňovat i na domorodé pomocníky vlastních plant hunterů. Těch měla řada z nich celé sítě, k čemuž se ale příliš nehlásili.

To, jak je definice průzkumníka vhodná pro popis zkoumaného fenoménu, jasně ukazuje na těsnou souvislost plant huntingu s dobovými objevnými cestami a zejména něčím, co se nazývá vědecké objevné cesty (podrobněji viz kapitola IV.3.2.).

---

¹¹ Hemming 1998, s. 8.

¹² Burke 2013, s. 25.

2. LOKALIZACE, ANEB GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ AKTIVIT LOVCŮ ROSTLIN

Odpovědi na otázky, proč byl plant hunting doménou Britů a proč se objevil právě v danou dobu, co způsobilo jeho zánik, a tak dále, jsou složité a je jim věnována většina této práce. Na druhou stranu, odpověď na otázku, proč se lovci rostlin vydávali na své výpravy pouze do několika málo oblastí světa je až překvapivě jednoduchá a můžeme si ji proto zodpovědět hned na začátek.

Pokud bychom zanesli na mapu světa značky ukazující úspěšné výpravy jednotlivých lovců rostlin a místa původu úspěšných introdukcí do Evropy, byly by rozmístěny naprosto nerovnoměrně. Nejvíce by jich bylo v oblasti Dálného východu, zejména v oblasti na rozhraní Tibetu, Číny, Barmy a Indie, dále pak v Japonsku a jihozápadní části Číny. V Novém světě by dominovala oblast pacifického pobřeží Spojených států a Kanady, přibližně od střední Kalifornie po sever Britské Kolumbie. V jeho jižní části by to pak byla oblast středního Chile a severní Patagonie. Na jižní polokouli by to bylo Kapsko, Nový Zéland a v menší míře jihozápad Austrálie. Převáděno do biogeografických termínů dle obecně uznávané Tachtadžjanovy klasifikace dělící geograficky světové rostlinstvo do 6 říší, členících se celkem na 34 oblastí a dále na 152 floristických provincií:¹³ V případě říše *Holarctis* se tak v Asii jedná o Východoasijskou oblast, a to zejména její provincie Sečuánsko-jünnanskou, Východohimálajskou, Severobarmskou a Japonsko-korejskou. V Severní Americe se pak jedná o celou oblast Skalistých hor. V případě říše *Holantarctis* je to celá Novozélandská provincie a Středochilská provincie spadající do Chilsko-patagonské oblasti. Potom samozřejmě celá říše *Capensis*.

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, hlavním předmětem zájmu lovců rostlin byly především extraordinární rostliny schopné celoročního, venkovního pěstování v klimatu Britských ostrovů. Tento fakt tak značně redukoval oblast vhodnou pro lov rostlin a je hlavní, nikoli ale jedinou, odpovědí na otázku, proč byly aktivity lovců rostlin tak disproportčně geograficky rozloženy.

Britské klima je podle Köppenovy klasifikace klimatu¹⁴ klasifikováno jako typ Cfb, tedy mírné oceánické podnebí. Tento podnebný typ se vyznačuje malým denní i ročním rozdílem teplot a velkým množstvím srážek, které jsou rozloženy rovnoměrně v průběhu

---

¹³ Tachtadžjan 1978. Mapy a popisy jednotlivých fyto geografických jednotek jsou dostupné zde: <https://botany.cz/cs/bioregion/> (vid. 11.11.2022).

¹⁴ Používám zde revidované schéma původní Köppenovy klasifikace klimatu, tak zvanou Köppen-Geiger-Pohlovu klasifikaci klimatu. Pro stručný popis této klasifikace viz na příklad: <http://www.britannica.com/science/Koppen-climate-classification> (vid. 3.10.2022), pro mapy a přehled Köppenových textů: <http://koepen-geiger.vu-wien.ac.at/> (vid. 3.10.2022).

celého roku. Zima je zde mírná, mrazivých dní je málo a teplota takřka nikdy neklesá hluboko pod bod mrazu. Sněží pouze zřídka a sněhová pokrývka zůstává ležet maximálně několik dní. Podíváme-li se na mapu (viz mapa v příloze č. 2) zobrazující tento typ klimatu a zároveň blízce příbuzný typ Cfc (subpolární oceánické podnebí), je dobře patrné, že oblasti oblíbené lovci rostlin spadají právě do tohoto klimatického pásu či do typů velmi podobných.

Ke klimatické podobnosti se ale přidává ještě druhý důležitý faktor a to existence tak zvaných *biodiversity hotspots*, oblastí s mimořádně vysokou diverzitou rostlinných i živočišných druhů (viz mapa v příloze č. 3). Při pohledu na onu pomyslnou mapu oblastí aktivit plant hunterů je na první pohled zřejmé, že lovci rostlin „botanicky vytěžili“ všechny tyto *hotspoty* ležící v klimaticky identickém či alespoň podobném pásu. Oblast těšící se největšímu zájmu plant hunterů, do které se opakovaně vydávali Joseph Dalton Hooker, George Forrest, Frank Kingdon-Ward, Henry Wilson, Reginald Farrer či Joseph Rock – čínsko-tibetsko-barmské pohraničí, leží dokonce na rozmezí tří různých *hotspotů*. A jak je zejména dobře patrné z mapy ukazující biodiverzitu určité oblasti na základě počtu druhů cévnatých rostlin, což je ideální kritérium pro téma této práce (mapa v příloze č. 4), patří k místům s vůbec největší diverzitou rostlin na Zemi.

3. PERSONALIZACE

Byli lovci rostlin nějakou homogenní skupinou, setkáváme se v jejich biografiích s podobnými rysy, či se jednalo o soubor odlišných individuí, které spojoval pouze lov rostlin? Na tuto otázku se pokusím nalézt odpověď v této kapitole. Pro účely této práce vytvořím množinu lovců rostlin tak, že vezmu všechny osoby, které za ně označují knihy mající ve svém titulu termíny plant hunter či plant hunting (viz níže).

Jelikož medailónů těchto osob existuje v literatuře dost (viz výše stav bádání) a cílem této práce je uchopit fenomén skrze rostliny, bude tato kapitola pojednána stručně bez oné medailónovitosti zmiňovaných publikací. Jelikož ale považuji za nutné a užitečné alespoň ve stručnosti biografie zmiňovaných lovců rostlin do práce zahrnout, obsahuje práce v příloze č. 1 biografickou tabulku, kde jsou všichni zmiňovaní lovci rostlin přehledně představeni. Tuto přílohu zároveň používám jako datový a odkazový zdroj pro tuto kapitolu a v relevantních případech k ní odkazuji i v dalších částech práce.

Pokusme se nyní analyzovat skupinu lidí, která fenomén plant huntingu vytvořila. S výjimkou Josepha Rocka byli všichni lovci rostlin Britové. To je pravděpodobně jediné, co je spojuje, a i to je poněkud sporné. Tehdejší Velká Británie se skládala z Anglie, Walesu, Skotska a Irska a lovci nebyli ani z pouze jedné části Británie, ani nebyli svým původem

zastoupení geograficky rovnoměrně (viz níže). Domnívám se, že je pro pochopení fenoménu klíčové se u jeho protagonistů zaměřit na několik klíčových aspektů, a to na: 1. sociální zázemí; 2. národnost a geografický původ; 3. vzdělání / výcvik; a 4. institucionální zaštitění. Přičemž se vzájemným srovnáním těchto aspektů pokusíme odhalit společné rysy, eventuálně stanovit, jak byla tato skupina heterogenní či naopak homogenní.

Začneme sociálním zázemím. Británie byla a stále je silně sociálně stratifikovanou společností, kdy sociální vrstva, do které se člověk narodí, značně spoluurčuje jeho další osudy. Z této perspektivy je nasnadě myšlenka, že lovci rostlin mohli být ke své dráze předurčení právě sociálním původem. Přímo by se nabízelo, že se jedná buď o příslušníky nejhudších vrstev z některého ze zbídačených regionů, kteří neměli co ztratit a nebezpečné výpravy za rostlinami pro ně mohly být cestou, jak stoupat vzhůru po společenském žebříčku. Stejně tak by se nabízelo i opačné vysvětlení, že se jednalo o synky bohatých aristokratů či průmyslníků, pro které to byla cesta z nudy vstříc adrenalinovým zážitkům. Jak to bylo doopravdy? Podíváme-li se na biografie v příloze práce do kolony sociální zázemí vidíme, že obrázek je docela jiný. Nacházíme zde jak osoby z nejnižší vrstvy z rodin s elementárním vzděláním. Stejně tak zde nalézáme i příslušníky nejvyšší vrstvy (*upper class*), jako jsou Reginald Farrer a Joseph Banks. Stejně tak se zde setkáváme i s příslušníky středních vrstev, jako byli Frank Kingdon-Ward a Joseph Hooker. Myslím, že je zřejmé, že sociální vrstva či zázemí nebyly nijak determinující pro to, zda se někdo stal plant hunterem či ne.

V případě národnosti je situace poněkud jiná. Z tabulky v příloze č. 1 je zřejmé, že mezi lovci rostlin bylo mnohem více Skotů, než kolik jich bylo v dobové populaci. V 19. století totiž Skoti tvořili pouze kolem 10% obyvatelstva Velké Británie, zatímco Angličané kolem 60%.¹⁵ Čím to bylo způsobeno, byla to nějaká anomálie specifická pro lovce rostlin nebo součást nějakého obecnějšího jevu? Nadpoměrné zastoupení Skotů bylo v té době zcela běžné v britských koloniálních službách a bylo v některých dobách a místech dokonce ještě výraznější než u lovců rostlin. Tuto skutečnost dobře ilustruje britský historik Niall Ferguson, když uvádí, že v časech Warrena Hastingsse (1732-1818) byla britská Východoindická společnost z poloviny skotská.¹⁶ Ferguson dále uvádí další konkrétnější vyjádření tohoto nadpočetného podílu Skotů ve službách Východoindické společnosti.¹⁷

Myslím, že je zřejmé, že skrze analýzu a hledání shodných rysů v biografiích jednotlivých aktérů se vysvětlení celého fenoménu nedobereme. Ve výše uvedené skupině

---

¹⁵ Pro data o poměru jednotlivých národností v Británii v 19. století viz Morgan 1999, s. 375.

¹⁶ Ferguson 2007, s. 72.

¹⁷ Podrobněji o Skotech v koloniálních službách viz Ferguson 2007, s. 72-73.

lovců rostlin nacházíme osoby z různých společenských vrstev, různých částí Británie, byť s nadpoměrným zastoupením Skotů, s různým typem vzdělání i rozdílným osobním životem. A především výše uvedení plant hunteri jsou umělou skupinou či konstruktem autorů knih obsahující jejich medailónky. Domnívám se, že mnou výše vytvořenou definici by splňovalo mnohem více lidí, a to nejen Anglosasů. Jen pro příklad náš Benedikt Roezl (1824-1885) či Alberto Vojtěch Frič (1882-1944) by se kvalifikovali s přehledem.

Tabulka s jednotlivými lovci rostlin dle recentních publikací

Publikace →		Gribin 2008	Musgrave, Gardner a Musgrave 1999	Lyte 1983	Whittle 1997	Cox 1945
Aktéři	datace					
John Tradescant	1608-1662	0	0	1	0	-
Carl Linné	1707-1778	1	0	0	0	-
Joseph Banks	1743-1820	1	1	1	0	-
Francis Masson	1741-1805	1	1	1	0	-
Allan Cunningham	1791-1839	0	0	1	0	0
David Douglas	1799-1834	1	1	1	1	-
William a Thomas Lobb	1809-1864, 1817-1894	1	1	0	0	-
Robert Fortune	1813-1880	1	1	1	0	1
Marianne North	1830-1890	1	0	0	0	-
Richard Spruce	1817-1892	1	0	1	0	-
Joseph Hooker	1817-1911	1	1	1	0	-
Ernest Henry Wilson	1876-1930	0	1	1	1	1
George Forrest	1873-1932	0	1	1	1	1
Reginald Farrer	1880-1920	0	0	0	1	1
Frank Kingdon-Ward	1885-1958	0	1	1	0	1
Joseph Rock	1884-1962	0	0	1	1	1

Klíč k tabulce: 1 = výskyt, 0 = absence, - = mimo rámeček publikace z geografických důvodů

4. ČASOVÉ ZASAZENÍ A PŘEDCHŮDCI

Z tabulky výše je nejen zřejmé, koho který autor knih věnujících se lovu rostlin považuje za plant huntera, ale také z ní vyplývá časové rozmezí, ve kterém se měl alespoň podle zmiňovaných autorů fenomén odehrávat. Mohli bychom si jednoduše říci, že lov rostlin začíná s Johnem Tradescantem juniorem, který prováděl botanický průzkum v Severní Americe a stál za introdukcemi několika ornamentálních rostlin do Británie.

Jenže tak jednoduché to není. Rostliny vzbuzovaly zájem lidí už od pradávna, a to jak rostliny užitkové poskytující potravu, oděv či léčivé substance, tak i rostliny ornamentální užívané na ozdobu sebe, svých příbytků či jako obětiny pro božstva. S rostoucí vyspělostí a organizovaností lidské civilizace se ekonomicky či esteticky zajímavé rostliny a jejich produkty začaly šířit a rovněž se staly předmětem ekonomického zájmu a obchodu. Není divu, že se recipienti rostlinných produktů začali vydávat k jejich zdrojům ve snaze opatřit si rostliny samotné a zavést jejich pěstování. Za první takovouto organizovanou, a především zdokumentovanou, výpravu v dějinách se považuje výprava starých Egypťanů, kteří se na popud královny Hatšepsut vydali roku 1495 př. n. l. do země Punt¹⁸ s cílem opatřit rostliny kadidlovníku (*Boswellia spp.*).¹⁹ Výprava byla úspěšná a máme ji dobře zdokumentovanou díky reliéfům v zádušním chrámu této panovnice Dair el Bahir nedaleko Karnaku. Jsou na nich vyobrazení Egypťané nakládající spletené rákosové košíky s malými stromky do lodí.

Svět Evropanů, stejně jako úroveň jejich nejen botanického poznání, se od starověku stále rozšiřoval. Tento proces pak prudce akceleroval v souvislosti se zámořskými objevy 15. a 16. století. Po těchto objevech začaly z Amerik i Asie proudit nové rostliny ve velkém. Jednalo se o nové plodiny (např. brambory, rajčata, tabák) i rostliny ornamentální (např. jiriny, lichořeřišnice). Dalším impulzem pro získávání a introdukce plodin bylo postupné formování evropských koloniálních impérií rozprostřených po celém světě. Zde se naplno setkáváme s jevem nazývaným ekonomická botanika, kdy byly komerčně zajímavé plodiny získávány často za dramatických okolností v jedné části světa a v úplně jiné pak introdukovány. Typickými příklady takovýchto rostlin by byl chinovník, kaučukovník, čajovník nebo chlebovník. Zde je dobré říci, že ekonomická botanika je v řadě ohledů velmi podobný a spřízněný fenomén s plant huntingem a často jsou oba fenomény dokonce personálně provázané. V této práci ale ekonomickou botaniku opomím z důvodu zcela jiné motivace (ekonomické) a její snadné vysvětlitelnosti.

---

¹⁸ Přesná lokace výpravy ani země Punt není známá, ale většina badatelů se shoduje na tom, že se jednalo o oblast Afrického rohu, tzn. dnešní státy: Etiopie, Eritrea, Džibutsko a Somálsko.

¹⁹ Není zcela jasné, zda se jednalo o kadidlovníky či šlo spíše o myrhovníky (*Commiphora spp.*).

Stejně tak zde opomím Johna Tradescanta mladšího a další botanické objevitele, jelikož nenaplnují definici plant huntera pozdější doby. Tito průzkumníci se ale dají považovat za předchůdce pozdějších plant hunterů. Přímými předchůdci plant hunterů alespoň v Číně byli dobře známí, tak zvaní francouzští misijní botanici jako byl Armand David, Jean Marie Delavay a Jean André Soulié. Ti pro pozdější plant huntery dobře zmapovali botanický terén a usnadnili jim práci.²⁰ Lovci rostlin vděčili za cenné informace i celé další řadě botanizujících lékařů či úředníků působících v koloniálních službách.

Stejně tak mánie spojené s pěstováním nějaké konkrétní rostliny či skupiny rostlin nejsou „vynálezem“ viktoriánské Británie. I zde najdeme jednoho předchůdce, a to tulipománii, která zachvátila Nizozemí ve 30. léta 17. století. Je rovněž mimo časové období pojednávané v této práci a je navíc dobře zdokumentována v literatuře.²¹ Tulipománie se dokonce dostala do učebnic ekonomie jako příklad první tak zvané ekonomické bubliny.

---

²⁰ Podrobně o francouzských misijních botanicích viz Kilpatrick 2007.

²¹ O tulipománii viz Dash 2003, Goldgar 2007.

II. IKONICKÉ ROSTLINY PLANT HUNTINGU

S fenoménem plant huntingu je spojena řada konkrétních rostlin či skupin rostlin, které bychom mohli vzhledem k tomuto fenoménu označit za ikonické. Tyto rostliny se ve své době stávaly předměty mánií a vznikaly kolem nich a jejich pěstování nejrůznější zájmové spolky a společnosti, které pořádaly specializované výstavy. Rostliny se pak stávaly určitým odznakem statusu pro své majitele a na jejich pěstování často participovaly dobové „celebrity“.

Jednotliví lovci rostlin jsou pak s těmito rostlinami spojováni jak dobovými autory, tak i v recentních publikacích (pro rostliny spojované s jednotlivými aktéry viz tabulka v příloze č. 1).

Zde je ještě potřeba říci, že tyto rostliny můžeme rozdělit na dvě skupiny. A to (1) na rostliny nové, kdy se jednalo o úplné novinky nebo o velké množství odlišných, neznámých druhů dané skupiny (davidie, meconopsis či orchideje a rododendrony), a dále (2) skupiny rostliny, které už byly dobře známé a široce pěstované a nově objevené druhy pouze rozšířily jejich nabídku (např. nové druhy růží a lilií). V tomto oddíle a celé práci se zaměřuji především na první skupinu. Předpokládám totiž, že je pro interpretaci fenoménu příhodnější, jelikož tyto rostliny nebyly tolik zatíženy nejrůznějšími kulturními významy.

1. EXOTICKÉ KONIFERY A PINETA

V první polovině 19. století se začaly dostávat do Evropy nové, do té doby neznámé, druhy jehličnanů. Jednalo se o výsledek objevných cest několika plant hunterů, konkrétně Williama Lobba²² (1809-1864), Davida Douglase (1799-1834) a Archibald Manziése (1754-1842), kteří v honbě za novými komerčně zajímavými druhy rostlin pročesávali oblasti západního pobřeží USA a přilehlé Kanady. Tyto vzbudily mezi příslušníky vyšších vrstev, a především aristokracie, značný zájem. Ve snaze mít ve sbírce všechny známé jehličnany začaly vznikat kolem šlechtických sídel, ale i v botanických zahradách, tak zvaná *pineta*. To jsou sbírky či kolekce jehličnanů, se kterými se setkáváme v řadě velkých britských zahrad dodnes.²³ Cílem bylo ideálně mít ve svém pinetu všechny tehdy známé druhy jehličnanů.

Největší rozruch zbudily dva druhy jehličnanů. Jednak araukárie (konkrétně *Araucaria araukana*), což je archaický jehličnan, vlastně živá fosilie, který se příliš nepodobal evropským jehličnanům. Tento exotický jehličnan byl úspěšně introdukován z Chile právě

---

²² Podrobněji o něm a dalších zmiňovaných vybraných lovcích rostlin viz biografická tabulka v příloze č. 1.

²³ Kew Gardens, Westonbirt, Harcourt Arboretum a další.

Williamem Lobbem pracujícím pro slavnou společnost Veitch Nurseries v roce 1843. Semena byla firmou Veitch Nurseries prodávána 100 kusů za 10 liber,²⁴ což je v dnešních britských librách úctyhodných 1200 liber (přes 35 000 korun).²⁵

Podobné nadšení vzbudil i objev sekvojovce obrovského (*Sequoiadendron giganteum*), který učinil opět William Lobb v Kalifornii v roce 1852. Lobb dobře odhadl potenciál této obří dřeviny a vrátil se ze své výpravy předčasně se zásilkou semen. Už v roce 1854 byl sekvojovec v nabídce firmy Veitch Nurseries za cenu dvou guinejí za jedno semeno či 12 guinejí za tučec, přičemž jedna guinea je 1,05 libry, a odpovídá tak 113 dnešním libráům (asi 3200 korun), 12 guinejí je 12,6 libry odpovídající 1350 dnešním libráům (asi 39 000 korun).²⁶ Tento strom se těšil značnému zájmu, který se kromě astronomické ceny projevil i ve sporu o jeho botanické latinské jméno. Obrovitý strom si říkal o pojmenování po nějakém velíkánovi, a tak Brit a botanik John Lindley (1799-1865) navrhoval jméno *Wellingtonia gigantea* na počest nedávno zesnulého vévody z Wellingtonu, zatímco Američané chtěli pojmenovat rostlinu po svém velíkánovi a Dr. Kellog navrhoval název *Washingtonia*. Spor byl vyřešen po letech smírem a rostlina nese neutrální jméno *Sequoiadendron giganteum* odkazující na její příbuznost se sekvojí vždyzelenou (*Sequoia sempervirens*).²⁷

Araukárie i sekvojovce se těšily značné oblibě a můžeme se s nimi setkat v řadě dochovaných dobových zahradách v Británii i na kontinentu. Pro svoji exotičnost, velkolepost, a v případě sekvojovce i pro zápis v Guinnessově knize rekordů coby největší strom světa, nechybí ve většině botanických zahrad. Sekvojovec je spolu se sekvojí vždyzelenou národním stromem státu Kalifornie. Araukárie je pak národním stromem Chile.

2. RODODENDRONY A AZALKY

The money spent on rhododendrons during 20 years in this country would nearly suffice to pay off the National Debt. If the reader fails to appreciate the force of this remark, the meaning may be reached through an inspection of all the villa gardens in the country...²⁸

---

²⁴ Musgrave, Gardner a Musgrave 1999, s. 136-138.

²⁵ Pro přepočítání historické hodnoty libry na současnou hodnotu je použita aplikace: <http://www.in2013dollars.com/> (vid. 3.11.2022).

²⁶ Musgrave, Gardner a Musgrave 1999, s. 147-148.

²⁷ Musgrave, Gardner a Musgrave 1999, s. 148-149.

²⁸ Brown 2004, s. 216.

Tento slavný výrok jednoho z předních viktoriánských teoretiků zahradničení Shirleyho Hibberda (1825-1890) dobře ilustruje intenzitu rododendronové mánie druhé poloviny 19. století, kdy právě rododendrony spolu s dalšími výrazně kvetoucími keři a menšími stromy původem z Asie, jako jsou magnólie a kamélie, vytlačily do pozadí exotické jehličnany a staly se hlavním předmětem zájmu.

Rododendrony ale nemůžeme považovat za zcela exotické rostliny, jelikož několik druhů rododendronů roste v Alpách a horách Balkánu. Nicméně horečku spojenou s jejich pěstováním vyvolal až přísun nových druhů z různých koutů světa, a především jejich vzájemné křížení. Exotické rododendrony se dostávaly do Evropy ze severní Ameriky, kdy nejdůležitějším druhem byl *Rhododendron catawbiense*, objevený a introdukovaný do Evropy skotským botanikem v ruských službách Johnem Fraserem (1750-1811) v letech 1808-1809.²⁹ Dalším důležitým předpokladem pro pozdější mánií bylo objevení se maloasijského *Rhododendronu ponticum*, který byl poprvé pěstován ve Velké Británii na počátku 60. let 18. století v zahradě Dr. Johna Silvestra, kam ho přivezl a vysadil jeho nový zahradník Joachim Conrad Loddiges.³⁰

Až konečně přísun nových druhů z himálajské oblasti a Dálného východu v souvislosti s aktivitami lovců rostlin, a to zejména Josephem Hookerem (1817-1911), spustily tuto mánií naplno. Právě jeho výprava do indických Himálají a Sikkimu a dvě legendární knihy, které z této výpravy vzešly, napomohly k rododendronové mánií. První byla kniha *Rhododendrons of the Sikkim-Himalaya* (1849-1851)³¹ obsahující nádherné botanické ilustrace od Waltera Fitche (1817-1892). Druhá kniha zachycující tuto tři a půl roku trvající Hookerovu cestu, *Himalayan Journals* (1854),³² se stala ve své době takřka kultovní a přispěla k zájmu o daný region a botanické objevy jako takové. Jak navíc upozorňuje Musgrave, v 80. letech 19. století došlo k módě napodobování přírodních scenérií v zahradách, a nejpopulárnější byly právě nápodoby himálajských údolí zarostlých rododendrony inspirovaných touto knihou.³³ Právě až vzájemné křížení severoamerického *Rhododendronu catawbiense*, maloasijského *Rhododendronu ponticum* a asijských druhů rododendronů kolem poloviny 19. století vytvořilo obrovského množství hybridů a kultivarů, budících všeobecné nadšení zejména mezi příslušníky vyšších společenských vrstev. Na institucionální rovině to vedlo k založení

---

²⁹ Brown 2004, s. 82-83.

³⁰ Brown 2004, s. 77.

³¹ Hooker a Hooker 1849.

³² Hooker 2015.

³³ Musgrave, Gardner a Musgrave 1999, s. 100.

Rhododendron Society v Londýně.³⁴ Z himálajské oblasti a Dálného východu navíc neustával příliv nových druhů, které zasílali plant hunteři a pozdější následovníci Josepha Hookera: Frank Kingdon-Ward, George Forrest a Ernest Wilson.

Rhododendrony a azalky jsou nesmírně populární v zahradách celého světa dodnes. Existuje řada společností zabývajících se jejich pěstováním. Rododendrony našly rovněž široké uplatnění ve státní symbolice geograficky a kulturně velmi vzdálených zemí. Jde o národní strom Nepálu (*Rhododendron arboreum*), kde figuruje i ve státním znaku. Zároveň je státní rostlinou amerických států Washington, Georgie (azalka), Západní Virginie (rododendron je vyobrazen i na její státní vlajce), a dále indických svazových států Himáčalpraděš, Džammú a Kašmír, Nágáland, a ve státech Sikkim a Uttarákhand je pak státním stromem. Stejně tak jsou azalky a rododendrony emblémovými stromy či květinami osmi japonských prefektur.³⁵ V Nepálu a Indii pak slouží červené květy rododendronů jako oběť předkládaná sochám bohů.³⁶

Rhododendrony a mánie kolem jejich pěstování měla, a stále má, dosti netypickou dohru, zcela unikátní mezi ikonickými rostlinami lovců rostlin. Z dříve obdivované a chtěné rostliny se stala nenáviděná invazní rostlina. Tedy, jak kde a jak kým. Po opadnutí rododendronové horečky se rododendrony, které měly dost času na aklimatizaci a mohly se rovněž volně křížit, se postupně rozrostly z často zpustlých zahrad a parků kolem šlechtických sídel do okolní krajiny. Na řadě míst Británie pak vznikly neprostupné porosty rododendronů, které se staly terčem nenávisti a strachu z narušení životního prostředí. Dnes jsme svědky absurdní situace, kdy jsou v Británii na jedné straně vynakládány obrovské sumy na odstraňování zdivočelých rododendronových porostů, a na straně druhé jsou zahrady a parky proslulé sbírkami rododendronů (např. The Lost Gardens of Heligan, Caerhays Castle and Gardens) vyhlášené turistické atrakce a v době rozkvětu rododendronů se do nich hrnou davy.

3. ORCHIDEJE

Právě tato čeleď rostlin je mezi laickou veřejností spojována s lovci rostlin asi nejčastěji. Dílem je to dáno určitou aurou exotičnosti a exkluzivnosti, které se tato čeleď stále těší.³⁷

Tato skupina rostlin se ale těší zvýšenému zájmu lidí od pradávna. Zvláštní květy a pahlízy, které některé druhy tvoří, jítily lidskou fantazii a vstupovaly do mýtů a folklóru po

---

³⁴ Brown 2004, s. 140-143.

³⁵ Fukuoka, Fukushima, Gunma, Kagoshima, Nagasaki, Shiga, Shizuoka, Tochigi.

³⁶ Majupuria 2009, s. 269-271.

³⁷ O orchidejích v kulturním kontextu viz Berliocchi 2004, Endersby 2017.

celém světě.³⁸ Největší obliby dosáhly orchideje za tak zvané orchidejové horečky či mánie vrcholící v polovině 19. století a trvající do počátku století dvacátého.³⁹ V tomto období přicházely od lovců rostlin zásilky exotických orchidejí ze všech koutů světa a jejich koincidence se zrodem střední třídy a šířením skleníků umožnil rozvoj této mánie. Exkluzivnost této skupiny rostlin a intenzitu této horečky asi nejlépe ilustruje objev vandy blankytné (*Vanda caerulea*). Tato stromová orchidej byla introdukována Thomasem Lobbem, bratrem Williama, z Ásámu ve východní Indii. Většina zásilky této netypicky zbarvené orchideje nepřežila transport do Británie, ale cena přeživších dosáhla astronomických 300 liber za kus, což je téměř 40 000 dnešních liber (1 200 000 korun).⁴⁰ O důležitosti a viditelnosti orchidejí v dobové společnosti svědčí, že si orchidejový skleník vybraly za cíl svého útoku v roce 1913 i sufražetky.⁴¹

Orchideje patří i dnes mezi nejpopulárnější rostliny, pořádají se jejich výstavy těšící se zájmu veřejnosti, stejně jako existuje nespočet spolků a společností zabývajících se jejich pěstováním. Řada zemí (Belize, Venezuela, Kolumbie) a regionů (Minnesota, Prince Edward Island, Queensland, Arunáčalpradéš, Ásám, Čhattísgarh, Méghálaj, Mizórám, Sikkim) má různé druhy orchidejí jako své emblematické rostliny. V čínské a japonské tradici má orchidej rovněž nezastupitelné místo, je opěvována starověkými básníky, kterými byla považována za vzácnou rostlinu a asociována především s vůní.⁴² V českém prostředí jsou pak právě orchideje nejčastěji spojovány s lovci rostlin. To může být způsobeno proniknutím tématu lovců rostlin do populární kultury. Z českých zemí totiž pocházel asi nejúspěšnější lovec orchidejí všech dob Benedikt Roezl (1824-1885).⁴³

4. (NEJEN) MODRÉ MÁKY RODU *MECONOPSIS*

Zcela ikonickou rostlinou vážící se k fenoménu lovců rostlin jsou modré máky z rodu *Meconopsis* (čeleď *Papaveraceae*), česky mákovníky.⁴⁴ Tato rostlina dala jméno jedné

---

³⁸ Berliocchi 2004, s. 12-35.

³⁹ Berliocchi 2004, s. 10-11.

⁴⁰ Musgrave, Gardner a Musgrave 1999, s. 145.

⁴¹ <https://www.kew.org/blogs/library-art-and-archives/fire-and-broken-petals-how-the-suffragettes-made-their-mark-on-kew> (vid. 15.11.2022).

⁴² Hrdličková a Trnka 2010, s. 130-137.

⁴³ Roezlův mohutný pomník zdobí jižní kraj pražského Karlova náměstí v Praze. Na zámku v Červených Pečkách byla v druhé polovině 19. století jedna z nejlepších sbírek orchidejí v celé Evropě. Právě tyto skutečnosti vedly ke vstupu orchidejí do populární české kultury. Na základě vyprávění zahradníka Jana Satrapy z Červených Peček sepsal František Flos (1864-1961) svůj slavný dobrodružný román *Lovci orchidejí* (Flos 1995, 1996a, 1996b) a o Benediktu Roetzovi vycházel komiks ve 33. ročníku (1988/89) časopisu ABC.

⁴⁴ Monografie poskytující informace o všech druzích rodu *Meconopsis* i s kvalitní obrazovou dokumentací. Grey-Wilson 2014.

z nejpůvodnějších knih vážících se k lovcům rostlin, a to *The Land of the Blue Poppy*⁴⁵ od Franka Kingdon-Warda. Podobný název (*In the Land of the Blue Poppies*)⁴⁶ byl zvolen pro moderní výbor z jeho cestopisů vydaných v roce 2003.⁴⁷ Druhy rodu *Meconopsis* vyvolaly horečnou snahu lovců rostlin získat je pro britské zahrady. Neváhali při tom riskovat dlouhé cesty v neprobádané divočině. Nejnáročnější výpravu podnikl, v honbě za vzácným temně červeným mákovníkem *Meconopsis punicea* s neobvykle dlouhými okvětní lístky (až 8 cm), Ernest Wilson. Během 10 týdnů urazil 650 mil (přes tisíc kilometrů) vysokohorskou krajinou na pomezí Číny a Tibetu (dnešní provincie Sečuán). Zhubl za tu dobu téměř 20 kilo, ale na pokraji vyčerpání nakonec tuto rostlinu a mnohé další našel.⁴⁸ Drtivá většina meconopsisů jsou jednoleté rostliny, navíc poměrně náročné na pěstování, a tak snahy o jejich začlenění do evropských zahrad nebyly často příliš úspěšné.

Modrý mák z rodu *Meconopsis* je dnes národní rostlinou Bhútánu. Z toho je zřejmé, že se tato rostlina těšila a stále těší zájmu i ve své domovině. Tyto máky jsou stále populární zejména ve Skotsku, rodné zemi mnoha plant hunterů, kde se Edinburská botanická zahrada zabývá jejich výzkumem a pěstováním. Město Edinburgh si dokonce zvolilo modrý meconopsis (*Meconopsis x sheldoni*) v roce 2004 za svůj rostlinný emblém.⁴⁹ V odůvodnění městské rady se zdůrazňuje dlouhá tradice místní botanické zahrady v pěstování rostliny, spojitost s edinburským rodákem a předním britským botanikem Sirem Georgem Taylorem (1904-1993), a v neposlední řadě shoda barvy květů s modrou skotskou vlajkou.⁵⁰ Stále samozřejmě existují organizované skupiny nadšenců zabývajících se tímto rodem jako je na příklad The Meconopsis Group sídlící ve Skotsku.⁵¹

5. VIKTORIE KRÁLOVSKÁ

Objev tohoto největšího leknínu dosahujícího průměru listů až tři metry se často přičítá českému botanikovi Tadeáši Haenkemu (1761-1817). Rostlina ale byla botanicky popsána mnohem později, a to až v roce 1837 Johnem Lindleyem na základě exempláře nalezeného v Guyaně botanikem Sirem Robertem Hermannem Schomburgkem (1804-1865) v roce 1836/7.⁵² Výjimečná rostlina dostala výjimečné jméno, když byla pojmenována po vládkyni

---

⁴⁵ Ward 1973.

⁴⁶ Christopher 2003.

⁴⁷ Ward 2003.

⁴⁸ Musgrave, Gardner a Musgrave 1999, s. 161-164.

⁴⁹ <https://www.scotsman.com/news/why-blue-had-to-be-the-colour-1-920401> (vid. 15.11.2022).

⁵⁰ http://www.edinburgh.gov.uk/download/meetings/id/4051/a_floral_emblem_for_the_city_of_edinburgh (vid. 10.11.2022).

⁵¹ <http://www.meconopsis.org/> (vid. 3.11.2022).

⁵² Podrobněji o viktorii a kontextu jejího objevování viz Holway 2013, s. 23.

Britského impéria královně Viktorii jako *Victoria regia*.⁵³ Obrovský leknín schopný unést dítě, který navíc vykvetá velkým bílo-růžovým květem otevírajícím se pouze v noci, se stal ve své době senzací.

O její pěstování se mohl pokusit jen málokdo. Rostlina je citlivá na pokles teplot a potřebuje velký tropický skleník. Zajištění těchto podmínek v době, kdy se skleníky vytápěly prvními bojlerými na uhlí s pomocí litinových radiátorů, bylo poměrně obtížné a především nákladné. Nevyhlášenou neoficiální soutěž o to, komu tento leknín první vykvete, tak vyhrál 6. vévoda z Devonshiru lord Cavendish, když viktorie vykvetla v jednom z jeho skleníků. Ten byl navržen speciálně pro tento účel nejslavnějším autorem skleníků své doby Josephem Paxtonem (1803-1865).⁵⁴ Paxton dokonce poupě a list předal osobně britské panovnici. Obří leknín se ale zapsal výrazně do britské historie ještě jednou a opět v souvislosti s Josephem Paxtonem. Právě on byl vybrán, aby navrhl budovu pro vůbec první z řady Světových výstav (*The Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations*) pořádané roku 1851 v Londýně. Paxton navrhl *The Crystal Palace*, což byl v podstatě gigantický skleník 563 metrů dlouhý, 124 metrů široký a 33 metrů vysoký, pokrývající plochu 7 hektarů.⁵⁵ Ke konstrukčnímu řešení ho mělo inspirovat právě žebrování na spodní straně listů viktorie, kterému rostlina vděčí za pevnost svých listů.

Viktorie jsou dodnes ozdobou a chloubou botanických zahrad, které disponují velkým tropickým skleníkem. Botanická zahrada Přírodovědecké fakulty UK má dokonce viktorii ve svém znaku. Jihoamerický stát Guyana, odkud pocházel exemplář sloužící pro popis druhu, ji má pak ve svém státním znaku.

6. KAPRADINY A PTERIDOMÁNIE

Jednou z nejsilnějších rostlinných mánií viktoriánské Anglie byla pteridománie čili *fern craze*, což bylo celospolečenské šílenství spojené se sbíráním (především živých exemplářů) a zejména pěstováním různých druhů kapradin.⁵⁶ Pteridománie má několik pozoruhodných rysů, které ji odlišují od podobných dobových mánií. Jednak se zaměřovala na zvláštní skupinu rostlin, nekvetoucí kapradiny, které nebyly do té doby předmětem zájmu botaniků ani zahradníků. To se však začalo ve 30. letech 19. století měnit. Intenzitu této mánie nám mohou

---

⁵³ Tento taxon byl rozdělen na základě moderních poznatků na dva druhy, *Victoria amazonas* a *Victoria cruziana*, dřívější název *Victoria regia* se dnes již nepoužívá.

⁵⁴ Colquhoun 2006.

⁵⁵ <https://www.britannica.com/topic/Crystal-Palace-building-London> (vid. 10.11.2022).

⁵⁶ Pteridománie je poměrně dobře zpracovaná v sekundární literatuře. Existují hned tři monografie, které se jí zabývají: Allen 1969, Whittingham 2009, 2012. Whittingham 2012 zdaleka nejlepší.

dobře ilustrovat počty dobových knih zabývajících se kapradinami. Whittingham uvádí, že mezi lety 1837 a 1918 bylo ve Velké Británii vydáno kolem 100 knih na toto téma, a započítáme-li i reprinty a nové edice, toto číslo se vyšplhá na 240.⁵⁷ Předmětem zájmu byly zejména původní britské druhy, které si mohl každý nasbírat sám, a tato zábava navíc nevyžadovala drahé vytápěné skleníky. To způsobilo, že se rozšířila do všech vrstev společnosti a nestala se výsadou bohatých, jako na příklad mánie kolem orchidejí.

Specifickým rysem byl způsob pěstování. Kapradiny vyžadují především konstantní vlhko, a jelikož se pěstovaly pro svůj dekorativní vzhled, byly situovány do interiérů. Rozšíření pěstování napomohlo několik technických inovací a vynálezů, především masové rozšíření skla kolem poloviny 19. století v souvislosti se změnami v jeho výrobě a následným poklesem cen, a také vynález tak zvané *Wardian case* doktorem Nathanielem Wardem ve 30. letech 19. století (viz IV.3.3.1.). Pteridománie navíc silně ovlivnila i užité umění dané doby, kdy se motivy kapradin začaly objevovat na celé řadě užitných předmětů od porcelánu až po litinové lavičky.⁵⁸

---

⁵⁷ Whittingham 2012 s. 35.

⁵⁸ Whittingham 2012, s. 173-225.

III. ANALÝZA A INTERPRETACE FENOMÉNU: TEORETICKÉ PŘÍSTUPY

V předchozí části práce jsme zkoumaný fenomén definovali a lokalizovali v čase a prostoru. Zabývali jsme se jeho protagonisty se závěrem, že oni ani jejich biografie nejsou dostatečným klíčem pro analýzu fenoménu. V této části práce se podíváme na objekt, kolem kterého se fenomén zformoval, a to na rostliny samotné. Než začneme rostliny analyzovat, musíme se vypořádat s tím, proč se nám rostliny vůbec líbí a podívat se na problematiku biofilie a fytofilie. Následně se v cestě od obecného ke konkrétnějšímu v krátkosti podíváme na recentní výzkumy obecné oblíbenosti rostlin. Pak se podrobně podíváme na předmětné rostliny a na závěr obojí porovnáme a zjistíme, jak se tyto rostliny mají k výsledkům soudobých výzkumů oblíbenosti rostlin.

1. OTÁZKA BIOFILIE A FYTOFILIE, ANEB PROČ SE NÁM VŮBEC LÍBÍ ROSTLINY

1.1. BIOFILIE

Než se pustíme do analýzy toho, jaké rostliny se lidem líbí a jak tato preference vypadala v období lovců rostlin, je potřeba si položit ještě jednu otázku, která je mnohem obecnější a je vlastně zcela klíčová. Proč se lidem, nebo alespoň většině lidí, rostliny vůbec líbí?

Tím se dostáváme k problematice biofilie a fytofilie. Fytofilie je podmnožinou biofilie, a tak bychom se mohli zaměřit jen na ni, ale z řady ohledů bude dobré se podívat i na obecnější koncept biofilie, pomocí kterého můžeme lépe pochopit kontext fytofilie a celého fenoménu. Termín biofilie se nejprve objevuje u Ericha Fromma (1900-1980) v knize *Lidské srdce: jeho nadání k dobru a zlu*.⁵⁹ Fromm zde uvádí: „V plném svém rozvinutí se biofilie projevuje v tvořivé orientaci. Osobu, která plně miluje život, přitahuje sám proces života a sám růst ve všech možných oblastech.“⁶⁰ Něco podobného, co tehdy ještě neneslo označení biofilie, jistě popisuje i Charles Darwin (1809-1882) ve svém slavném citátu, když říká: „disinterested love for all living creatures, the most noble attribute of man“.⁶¹

---

⁵⁹ Fromm 1969.

⁶⁰ Fromm 1969, s. 36.

⁶¹ Darwin a Murray 1871, s. 105.

Nejvíce biofilii zpopularizoval a vlastně definoval pro vědu jeden z nejvýznamnějších biologů 20. století E. O. Wilson (1929-2021).⁶² O tématu biofilie v roce 1984 publikoval stejnojmennou knihu (*Biophilia*).⁶³ Zde hned na první stránce Wilson nabízí stručnou definici biofilie, když uvádí: „The object of the reflection can be summarized by a single word, biophilia, which I will be so bold as to define as the innate tendency to focus on life and lifelike processes.“⁶⁴ Zde je dobré si pro pozdější výklad zapamatovat ony „životupodobné procesy“. Wilson se k tématu vrací i ve svých dalších knihách. V roce 1993 pak spolu se Stephenem R. Kellertem edituje sborník zabývající se biofilii (*The Biophilia hypothesis*),⁶⁵ do kterého Wilson sám přispěl textem *Biophilia and the Conservation Ethic*. Hned ve svém úvodu píše:

BIOPHILIA, IF IT exists, and I believe it exists, is the innately emotional affiliation of human beings to other living organisms. Innate means hereditary and hence part of ultimate human nature.⁶⁶

Jak vidíme z citované pasáže, Wilson chápe biofilii jako dědičně danou a odvozuje ji z evoluce rodu *Homo*, což ještě potvrzuje, když říká: „For more than 99 percent of human history people have lived in hunter-gatherer bands totally and intimately involved with other organisms.“⁶⁷

1.2. FYTOFILIE

Určitá podmnožina biofilie je fytofilie. Tento pojem zpopularizoval rakouský etolog Irenäus Eibl-Eibesfeldt (1928-2018) ve své knize *Human Ethology*.⁶⁸ Zde mimo jiné uvádí:

When we consider the interior furnishings of our homes it becomes evident that flowers and floral decor are of great import. Curtains, carpets, upholstery, and even china are often decorated with floral designs. Picture frames depict patterns of shoots, lamp shades have flowers on them, and so on. Cultivated plants of all types are raised in pots, and balconies are transformed into small gardens. The city person, living in

---

⁶² Podrobněji o Wilsonovi viz Komárek 2021 s. 70-90, též Krčmářová 2009.

⁶³ Wilson 1986a.

⁶⁴ Wilson 1986a, s. 1.

⁶⁵ Kellert a Wilson 1993.

⁶⁶ Kellert a Wilson 1993.

⁶⁷ Kellert a Wilson 1993.

⁶⁸ Eibl-Eibesfeldt 2005.

surroundings lacking green plants, will often create aesthetically appealing imitation floral arrangements or will bring flowers or plants into the home. It is evident that here we have a deeply rooted preference for a particular environment. Our ancestors could only prosper as vegetarians in a vegetation-rich region, which explains our „phytophilia“.⁶⁹

Eibl-Eibesfeldt v citované pasáži nejen fytofílii popisuje, ale zároveň předkládá hypotézu vysvětlující její vznik, kdy předpokládá, že souvisí s dávnou vegetariánskou minulostí našich předků žijících v biotopech plných rostlin. Úzkou souvislost mezi volbou biotopu a fytofílií podle Eibsefeldta potvrzuje i jeho další tvrzení: „I consider this „phytophilia“ to be an innate preference related to the choice of biotope“.⁷⁰ Právě otázkou ideálního biotopu a lidské preference pro určité typy krajiny se dostáváme ke konceptu tak zvané savanové hypotézy. Ten si zaslouží samostatnou podkapitolu.

Abychom zde nezůstávali pouze u obecných tvrzení, asi nejlépe dokumentuje fytofílii v současném západním světě vlastnictví pokojových rostlin. Tyto rostliny nemají žádný praktický užitek, často stojí nemalé peníze a navíc vyžadují péči. Podle průzkumu mapující tento fenomén ve Spojených státech má alespoň jednu pokojovou rostlinu kolem 65% domácností.⁷¹

1.3. SAVANOVÁ HYPOTÉZA A NĚKTERÉ PŘÍBUZNÉ TEORIE

Se savanovou hypotézou pracuje jak Wilson, tak Eibl-Eibesfeldt, a také evoluční psychologie. O co se jedná? Zjednodušeně řečeno, drtivá většinu evoluce rodu *Homo* (až 99% času) probíhala v savanách východní Afriky, kde naši předci žili v malých skupinách jako lovci a sběrači. Podle této teorie proto i dnešní lidé preferují tento typ krajiny, přetvářejí do její podoby jiné přírodní typy krajiny, a dokonce vytvářejí umělá savanám podobná prostředí, jako jsou městské či zámecké parky. Tuto hypotézu poprvé zformuloval americký ekolog Gordon Howell Orians (narozen 1932).⁷² Orians navazuje na dvě starší teorie britského geografa Jay Appletona (1919-2015), konkrétně na habitatovou teorii a tak zvanou *prospect-refuge theory*.

---

⁶⁹ Eibl-Eibesfeldt 2005, s. 673-674.

⁷⁰ Eibl-Eibesfeldt 2005, s. 614.

⁷¹ <https://civicscience.com/gen-z-houseplant-ownership-stems-from-the-desire-to-care-for-something-alive/> (vid. 5.1.2023).

⁷² Orians 1980.

První z nich definuje Appleton takto: „Habitat theory, in short, is about the ability of a place to satisfy all our biological needs.“⁷³ Tuto definici dále poněkud rozvíjí, když uvádí:

All this leads to the proposition that aesthetic satisfaction, experienced in the contemplation of landscape, stems from the spontaneous perception of landscape features which, in their shapes, colours, spatial arrangements and other visible attributes, act as sign-stimuli indicative of environmental conditions favourable to survival, whether they really are favourable or not. This proposition we can call habitat theory.⁷⁴

Prospect-refuge theory pak vysvětluje následovně:

Where he has an unimpeded opportunity to see we can call it a *prospect*. Where he has an opportunity to hide, a *refuge*. And just as we can identify the desire to see without being seen something conducive to, but more limited than, the desire to satisfy *all* our biological needs so we can recognize its Aesthetic basis as more limited than the aesthetic basis of that more comprehensive ulterior objective. To this more limited aesthetic hypothesis we can apply the name *prospect-refuge theory*.⁷⁵

Jednoduše shrnuto, lidem se líbí krajiny a místa, která umožňují *vidět a nebyť viděn*. Po tomto appletonovském exkurzu ale zpět k Oriansovi. Ten se ke své původní hypotéze vrátil i později,⁷⁶ kde s odstupem diskutuje spřízněné hypotézy i partikulární výzkumy. Začíná navíc ve vztahu lidí ke krajině zdůrazňovat roli vyhlídky (kopec, útes, skála), vody, rostlin a zvířat (zejména velkých býložravců).

Savanová teorie udělala velkou kariéru nejen v domovské evoluční psychologii, ale získala svou jednoduchostí oblibu i v médiích a popularizační literatuře. Samozřejmě se stala také terčem kritiky.⁷⁷ Výše zmiňovaný Eibl-Eibesfeldt ji bere jako zcela samozřejmou, přímo se odvolává na Orianse a dává tuto hypotézu do souvislosti s fytofilií, když říká:

---

⁷³ Appleton 1975, s. 70.

⁷⁴ Appleton 1975, s. 69.

⁷⁵ Appleton 1975, s. 73.

⁷⁶ Orians a Heerwagen 1995.

⁷⁷ Stella a Stibral 2009 podávají velmi kritický pohled na savanovou hypotézu v kontextu evoluční psychologie.

Our preferences have been primarily molded by the savanna habitat in which we evolved although culture-specific variations are often imposed on this. In particular, man has an innate love of plants. It is striking how our city apartments, removed from nature, are adorned in the most diverse ways with potted plants and foliage decors. Shoots and blossoms decorate curtains, ceilings, and many other everyday objects. Our „phytophilia“ influences our aesthetic preferences.⁷⁸

Stejně tak Wilson považuje savanovou hypotézu za samozřejmou věc a nijak s tímto konceptem nepolemizuje. Ostatně i Wilson sám odvozuje biofilii z oněch 99% dějin rodu *Homo* odehrávajících se v lovecko-sběračských skupinách v africké savaně. Tato a příbuzné hypotézy nejsou samozřejmě přijímány bezvýhradně. Já se v této práci ztotožňuji s Wilsonem a dalšími a předpokládám, že tyto teorie platí.

1.4. FYTOFILIE V RECENTNÍCH STUDIÍCH

Výzkumů zabývajících se oblibou květin, ať už druhů či barev jejich květů, není mnoho a některé z nich nejsou příliš detailní a nezahrnují ani větší počet respondentů. Dalším problémem je, že se zabývají většinou pouze květy a ne vnímáním celých rostlin.

Než se podíváme na výsledky některých z nich, je potřeba vypíchnout důležitý fakt týkající se kritiky těchto výzkumů. Jak již bylo řečeno, výzkumů není mnoho a byly většinou provedeny v západním světě (Evropa, Severní Amerika). To je jistě vážný hendikep a správná výtka, protože percepce barev je jistě do nějaké míry podmíněna dobově a především kulturně. Na příklad v Asii je symbolika a obliba barev jiná než v Evropě či Severní Americe. Pro účely této práce je však tato námitka lichá, jelikož se zabýváme fenoménem evropským a relativně nedávným.

Asi nejlepším způsobem, jak představit výsledky oblíbenosti květin podle nejrůznějších výzkumů, je vyjít z toho, který považuji za nejrelevantnější, a jeho výsledky pak srovnat s ostatními. Podrobný výzkum týkající se lidského vnímání květů byl provedený Martinem Hůlou a prezentovaný v jeho diplomové práci *Vliv florální morfologie na percepci květů člověkem*⁷⁹ a článku *What flowers do we like? The influence of shape and color on the rating of flower beauty*.⁸⁰ V rámci této studie byl vybrán reprezentativní vzorek květů různých barev a tvarů z květin rostoucích v České republice, ale nezatížených kulturní signifikancí. Následně

---

⁷⁸ Eibl-Eibesfeldt 2005, s. 643.

⁷⁹ Hůla 2015.

⁸⁰ Hůla a Flégr 2020.

byly vytvořeny dva sety tvořené 26 obrázky. Jeden s květy v přirozených barvách, druhý se stejnými květy v sepiové úpravě.⁸¹ Tento výzkum byl pozoruhodný z několika důvodů. Obsahoval velké množství otázek týkajících se jak posuzování daných obrázků, tak detailních informací o respondentech (věk, vzdělání, sexuální orientace, odbornost atd.). Výzkum se zaměřoval na řadu faktorů v lidské percepci květů (barva, tvar, povrch, komplexnost atd.). Dalším unikátním rysem je neobvykle vysoký počet respondentů výzkumu, kdy celý online dotazník vyplnilo přes 2000 osob. Výzkumu se ale zúčastnilo nadpoměrné množství lidí, kteří se definovali jako botanici či měli botaniku jako hobby. To by mohlo být považováno za určitý hendikep, ale pro téma lovu rostlin je to spíše výhoda. Součástí výzkumu byl ještě druhý méně obsáhlý dotazník využívající stejné sety květů (pouze barevnou verzi), který měl zjistit preferenci pro typičnost květů. Tento druhý dotazník zcela vyplnilo méně respondentů, necelých 600. Výzkum měl co do zjišťovaných faktů velmi široký rozsah, proto zde budou stručně pojednána pouze některá zjištění relevantní pro tuto práci, jako je barva a tvar květů, otázka typičnosti a gender.

1.4.1. Tvar květu

Jednou z hlavních otázek tohoto výzkumu bylo, zda lidé preferují spíše aktinomorfní květy (pravidelné, radiálně souměrné, např. kopretina)⁸² nebo naopak květy zygomorfní (souměrné pouze podle jedné osy, např. hluchavka, orchideje). Z výsledků odpovědí respondentů jednoznačně vítězně vyšly aktinomorfní květy. Jako hezčí byly hodnoceny jak muži, tak ženami, přičemž u žen byl rozdíl v hodnocení výraznější.⁸³

1.4.2. Prototyp čili ideální tvar

V dotazníku zjišťujícím oblibu či neoblibu typičnosti u květů respondenti hodnotili u každého květu jeho případnou typičnost. Výsledky pak byly korelovány s hodnocením krásy každého květu. Jednoznačně vyšlo, že typické květy jsou považovány za krásnější, což platí u mužů i u žen.⁸⁴

---

⁸¹ Celý dotazník i s vybraným setem květů a dalšími údaji viz Hůla 2015, s. 121-165, dostupné online: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/62017/DPTX_2012_1_11310_0_392417_0_129208.pdf?sequence=1&isAllowed=y (vid. 4.11.2022).

⁸² Jde o květy, kterými je možno proložit vícero os souměrnosti.

⁸³ Hůla 2015, s. 66-68, 104-105.

⁸⁴ Hůla 2015, s. 77-78.

1.4.3. Barvy květů, aneb modrá je dobrá

Z Hůlova výzkumu jednoznačně vyplývá výrazná preference pro květy modré barvy, které byly následovány květy fialovými. Jako nejméně oblíbená barva květů vyšla žlutá následovaná bílou. Toto pořadí bylo shodné pro obě pohlaví, byť přesné poměrové hodnoty se lišily.⁸⁵

Na tomto místě je dobré se na chvíli zastavit u lidské preference pro barvy jako takové. Na toto téma samozřejmě proběhla řada výzkumů. Ty můžeme rozdělit na dva typy. První je vědecký výzkum prováděný výzkumnou institucí, který zjišťuje velké množství dat o respondentech a prezentuje respondentům mnoho vzorků různých odstínů jednotlivých barev. Tyto výzkumy nemívají obvykle příliš mnoho respondentů a snaží se nalézt co nejvíce korelací. Druhým typem výzkumu barev jsou výzkumy na bázi průzkumů veřejného mínění prováděné společnostmi, které se podobnými průzkumy profesionálně zabývají. Obsahují méně otázek a poskytují méně barevných variant, zato mají mnohem více respondentů, kteří představují reprezentativní vzorek populace.

Podívejme se na to, jak je to s oblibou barev podle těchto výzkumů a průzkumů. Obou typů samozřejmě existuje celá řada. Zmíňme zde alespoň některé recentní s velkým množstvím respondentů. Mezinárodní společnost YouGov⁸⁶ zabývající se sběrem a analýzou dat provedla šetření zabývající se oblibou barev v deseti zemích světa rozprostřených po čtyřech kontinentech.⁸⁷ Podle tohoto výzkumu (grafické znázornění viz obrázek v příloze číslo 5) jednoznačně vyhrála ve všech zemích modrá barva, která vyhrála jak u žen, tak u mužů. Přičemž u mužů je preference pro modrou barvu výraznější. Zajímavým počinem je pak průzkum organizovaný designerskou agenturou Made Thought⁸⁸ a společností vyrábějící papírové výrobky G. F. Smith.⁸⁹ Tohoto výzkumu se mělo účastnit přes 30 000 lidí ve 100 zemích světa. Autoři dokonce tvrdí, že se jedná o největší výzkum preference barev v historii lidstva. Jeho cílem bylo nalézt nejoblíbenější barevný odstín, kdy respondenti pohybem kurzorem v barevném poli měnili nejen konkrétní barvu, ale i odstín celého pole. Když respondent našel svůj oblíbený odstín, nechal v této pozici kurzor, vyplnil formulář a

---

⁸⁵ Hůla 2015, s. 54-62.

⁸⁶ <https://corporate.yougov.com/about/>

⁸⁷ <https://today.yougov.com/topics/international/articles-reports/2015/05/12/why-blue-worlds-favorite-color> (vid. 11.11.2022).

⁸⁸ <https://www.madethought.com/> (vid. 4.11.2022).

⁸⁹ <https://gfsmith.com/international> (vid. 4.11.2022).

výsledek odeslal.⁹⁰ Jako nejoblíbenější barva, či spíše barevný odstín, byla zvolena modrozelená nazývaná *deep teal*.⁹¹

Samozřejmě existuje řada přísně akademických výzkumů oblíbenosti barev. Nedávným výzkumem s velkým počtem respondentů, byť složený pouze ze studentů amerických a kanadských univerzit, je studie od autorů Ellis a Ficek (2001). I v tomto výzkumu muži drtivě preferovali modrou (45%), ale u žen byla s 24,9% těsně druhá za vítěznou zelenou (27,9%). Naprosto v tomto výzkumu propadly oranžová, žlutá, hnědá, šedá a bílá, z nichž ani jedna nepřekročila 3%, a to ani u mužů, ani u žen.⁹² Tento výzkum tedy souzní s výše zmiňovaným průzkumem agentury YouGov pro USA⁹³ a můžeme říci, že minimálně v západním světě je preference pro modrou barvu dosti výrazná.

1.4.4. Květy a gender

Hůlův výzkum objasňuje nejen oblíbenost květů podle pohlaví, ale můžeme z něj na základě poměru muži versus ženy u odevzdaných dotazníků určit i obecný zájem či vztah ke květinám podle pohlaví. Poměr žen k mužům mezi respondenty, kteří začali dotazník vyplňovat, byl 2:1 ve prospěch žen. Pokud počítáme pouze osoby, které vyplnily dotazník kompletně a byly tedy započteny do vlastního výzkumu, poměr ve prospěch žen stoupl dokonce na 3:1. Stejný poměr byl i u dotazníku zkoumajícího typičnost květů.⁹⁴ Z toho je patrné, že ženy mají o květy větší zájem. Z dalších výsledků Hůlůvy studie vyplývá, že ženy mají nejen větší zájem o květy, ale také se jim více líbí, a to jak barevné, tak i nebarevné, byť rozdíl oproti mužům není nijak markantní.

1.4.5. Květy a odbornost

Jednou z otázek, na kterou se výzkum Hůly zaměřoval, bylo i to, jak ovlivňuje percepci květů fakt, že je dotyčný respondent profesionální botanik či to, že je botanika jeho koníčkem. Obě skupiny měly přitom v citovaném výzkumu o mnohem vyšší zastoupení než v běžné populaci České republiky. Bylo zjištěno, že profesionální botanici hodnotí květy lépe než laici, považují typické květy za krásnější, ale oproti laikům je zde tato korelace mnohem slabší. Respondenti, kteří uvedli, že je botanika jejich koníčkem, hodnotili květy opět lépe než laici,

---

⁹⁰ Ukázka aplikace zde: <https://www.madethought.com/work/gf-smith-worlds-favourite-colour> (vid. 4.11.2022).

⁹¹ <https://worldsfavouritecolour.info/1991/01/09/what-is-the-worlds-favourite-colour/> (vid. 7.11.2022).

⁹² Ellis a Ficek 2001, s. 1377.

⁹³ [https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/isk2e1087u/tabs_OPI_color_20141027%20\(2\).pdf](https://d25d2506sfb94s.cloudfront.net/cumulus_uploads/document/isk2e1087u/tabs_OPI_color_20141027%20(2).pdf) (vid. 7.11.2022).

⁹⁴ Hůla 2015, s. 43, 49.

a dokonce ještě o něco málo lépe než profesionální botanici. I oni hodnotili typické květy jako krásnější a tato korelace byla slabší než u laiků, ale silnější než u profesionálních botaniků.⁹⁵

Chceme-li v krátkosti shrnout, jaké květy se lidem (především obyvatelům Evropy a Severní Ameriky) líbí podle výše citovaných výzkumů, můžeme říci, že preferují barevné, aktinomorfni, typické květy s výraznou preferencí pro modrou barvu. Nejméně oblíbená barva květů je pak žlutá, následovaná bílou. Co se týče rozdílu mezi pohlavími v percepci květů a vůbec zájmu o rostliny, jednoznačně bylo prokázáno, že výrazně větší zájem o květy a rostliny mají ženy, které zároveň považují květy za krásnější.

Co z těchto výzkumů plyne pro zkoumaný fenomén? Zde se zastavme jen u obecnějších kategorií, jako je gender a odbornost (porovnání ikonických rostlin spojených s plant huntingem viz níže III.1.6.). Zajímavou skutečností vyplývající z citované studie je větší obliba květů a zájem o ně u žen. To je v rozporu k povaze fenoménu plant huntingu, který byl do značné míry mužskou záležitostí, a to jak složením samotné skupiny lovců rostlin, tak i charakterem nejrůznějších odborných a zájmových společností s fenoménem spojených a zabývajících se pěstováním rostlin. Tyto společnosti byly, a to zejména jejich vedení, převážně mužské a byly tak chápány v dobovém diskurzu. To nám může nejlépe dokumentovat známý útok sufražetek na orchidejový skleník jako symbol patriarchálního systému.⁹⁶

Zjištěná preference pro barvu květů je pak v souladu s výzkumy a průzkumy oblíbenosti barev, a to zejména s výsledky ze západního světa, který nás pro účel této práce zajímá nejvíce. Preference modré barvy dobře koreluje s preferencí pro modré květy, a dále relativní obliba fialových květů koreluje s poměrně velkou oblibou fialové barvy. Stejně tak v tomto srovnání dobře koreluje neoblíbenost žlutých a bílých květů s neoblíbeností příslušných barev.

1.5 DALŠÍ FAKTORY V LIDSKÉ PERCEPCI ROSTLIN

Než konfrontujeme recentní studie oblíbenosti květů s ikonickými rostlinami plant huntingu, zastavíme se ještě u dalších faktorů ovlivňujících lidskou percepci rostlin. V našem vnímání rostlin nejsou důležité jenom květy. V lidské mysli je navíc přítomen určitý rastr, který bychom mohli pojmenovat jako archetypální vnímání živého světa, které ne vždy odpovídá biologickým klasifikacím.

---

⁹⁵ Hůla 2015, s. 88-94, 108.

⁹⁶ <https://www.kew.org/blogs/library-art-and-archives/fire-and-broken-petals-how-the-suffragettes-made-their-mark-on-kew> (vid. 15.11.2022).

1.5.1. Co dělá rostlinu rostlinou, aneb hledání ideální reprezentace

Proč se ikonickými rostlinami lovu rostlin staly právě výše zmíněné konkrétní rostlinné druhy a tyto skupiny rostlin budily takovou pozornost? Co vypovídají tyto rostlinné mánie o naší percepci rostlin? Představují snad nějakou ideální reprezentaci, nějaký archetyp či prototyp rostliny, který máme uložen někde v podvědomí či nevědomí a pak nevědomky preferujeme rostliny podobné tomuto ideálu? Nebo se naopak jedná o rostliny exotické, zcela se lišící od rostlin do té doby v Evropě známých, a za celým tímto fenoménem stojí pouze touha po exotičnu, v tomto případě reprezentovaná rostlinami?

Ve snaze zodpovědět tyto otázky bude nutné učinit několik kroků. Jako první bude nezbytné určit, co vlastně dělá v lidském vnímání rostlinu rostlinou a jaké její charakteristiky či projevy jsou pro nás ve vnímání rostlin klíčové. Následně se můžeme pokusit zkonstruovat ideální reprezentaci rostliny. Tu můžeme pak konfrontovat s těmito rostlinami a verifikovat či falzifikovat hypotézu, že se lidem líbí rostliny, které se této reprezentaci podobají. Při hledání této ideální reprezentace se můžeme ještě zaměřit na otázku, jestli existují nějaké archetypy rostlin, které se těší zvláštní pozornosti.

Začneme etymologií. Etymologie českých slov označujících zástupce říše *Plantae* (Rostliny), a to rostlina či květina, je zřejmá na první pohled. Je odvozená od růstu a kvetení. V dalších evropských jazycích je situace podobná. V ruštině pak se květina řekne цветок (cvětok), příbuzné slovo цвет (cvět) znamená nejen květ, ale i barvu. Samo české slovo květina pochází z Indoevropského kořene: *k₁uej-t- „zářit“ > „kvést“.⁹⁷ Abychom nezůstávali jen u indoevropských jazyků, na příklad tibetské slovo *metog* (*me tog*) je tvořené výrazem *me* znamenajícím oheň.

Zdá se, že je evidentní, že se od rostliny očekává, že roste a především barevně kvete. Podíváme-li se na rostliny těšící se dlouhodobé popularitě často od starověkých civilizací (růže, lilie), skutečně se nám výše uvedená hypotéza potvrzuje. Pak jsou tu ale rostliny a skupiny rostlin, které výrazné květy netvoří a nebo vůbec nekvetou, a přesto se těší značné popularitě jako jsou stromy či kapradiny.

1.5.2. Rostliny a archetypální vnímání živého světa

Termín „archetypální vnímání živého světa“ jsem si vypůjčil od Stanislava Komárka z jeho knihy *Příroda a kultura*.⁹⁸ Tento termín označuje určité přirozené kategorie či rastry přítomné v lidské mysli a uplatňované při nazírání živé přírody, které jsou často v rozporu

---

⁹⁷ Rejzek 2001.

⁹⁸ Komárek 2008, s. 26.

s biologickou taxonomií, klasifikace typu: žoužel, breberka, červíček, a tak dále. Komárek uvádí, že v případě rostlin by takové archetypální kategorie byly: stromy, palmy, keře, byliny, květiny, tráva, mech, kapradí.⁹⁹ Tyto kategorie představují jakýsi rastr v myslích lidí, skrze který klasifikovali rostliny na menší skupiny v před-linnéovské době a částečně přetrvává dodnes. Právě tyto menší archetypální kategorie hrají v běžné percepci rostlin značný význam. To může dobře ilustrovat i fakt, že podobnou klasifikaci rostlin používá v ročenke mapující trendy na trhu s pokojovými rostlinami severoamerický The Floral Marketing Fund. Tato ročenka rozlišuje rostliny na: širokolisté, broméliovité, kaktusy, kvetoucí, kapradiny, pokojové palmy, epifytní / tilandsie, úzkolisté, sukulenty, popínavé.¹⁰⁰

V těchto archetypálních kategoriích se tedy setkáváme s dvěma poměrně distinktivními skupinami rostlin, u kterých květ a kvetení nehraje v jejich specifické pozici dominantní roli. Těmito skupinami jsou kapradiny a stromy. Stromy jsou touto archetypální kategorií až do té míry, že je otázka, zda se nejedná o kategorii paralelní. To se nejjasněji projevuje v tom, že řada států a regionů má vedle národní rostliny samostatnou kategorii národní strom. To je dobře patrné u jednotlivých států USA, kdy má každý z nich svou květinu i svůj strom.

Komárek upozorňuje na ještě jeden důležitý aspekt: „Tyto archetypální kategorie u živočichů a rostlin nejsou samozřejmě eticky, esteticky ani symbolicky neutrální, právě naopak“.¹⁰¹ Spojení percepce živého světa s hodnotícími soudy úzce souvisí ještě s konceptem tak zvaného ranku. Termín rank označuje lidské intuitivní pocíťování „vysokého“ a „nízkého“ v percepci světa. Jako určité vodítko, jak si určitý organizmus na škále vysoké–nízké stojí, může dobře posloužit využití v heraldice či alespoň vhodnost pro takovéto využití. V případě stanovení ranku u rostlin navrhuje Komárek tyto kategorie zvyšující rank: dřevnatost, stromovitost, výrazné květy, stálezelenost.¹⁰² Za výrazné květy si můžeme dosadit: velké a barevné, a to ještě s dodatkem čím větší, tím lepší.

---

⁹⁹ Komárek 2008, s. 26-27.

¹⁰⁰ Celá téměř tři sta stránková zpráva je volně dostupná: https://floralmarketingfund.org/wp-content/uploads/2021/12/Consumer-Houseplant-Purchasing-Final-Report-2021-For-Public_compressed.pdf (vid. 3.1.2023).

¹⁰¹ Komárek 2008, s. 27.

¹⁰² Komárek 2008, s. 224-226.

1.6. SHRnutí A DISKUZE: CO VYPOVÍDAJÍ IKONICKÉ ROSTLINY PLANT HUNTINGU O LIDSKÉ PERCEPCI ROSTLIN

Podíváme-li se na rododendrony, kamélie, magnólie a keřovité pivoňky, vidíme rostliny, které produkují velké, barevné a radiálně symetrické květy, a dobře tak reprezentují prototyp rostliny. Jedná se navíc o rostliny dřevnaté, často stálezelené, a můžeme je tak prohlásit za rostliny s vyšším rankem. Barevné květy a celkově dekorativní vzhled zde zvítězí nad faktem, že se jedná o křoviny, které se jinak netěší v obecném povědomí velké popularitě. To je na příklad zřejmé z českých slov „rošťák“, „zákeřný“ či slangového termínu „křovák“.¹⁰³ Stejně tak křovinořez je jediný z běžnějších nástrojů používaných k likvidaci či těžbě vegetace (pila, sekera, strunovka, srp, harvestor atd.) mající v názvu typ vegetace, k jejíž likvidaci je určen.

K této skupině je možné přiřadit navíc nejružnější ozdobné třešně, slivoně a broskvoně Dálného východu, u kterých se k barevným symetrickým květům a dřevnatosti přidává ještě obliba archetypální kategorie stromu. Tyto rostliny představují prototyp rostliny a tvoří podle mě jakousi základní vrstvu či úroveň v lidském vnímání rostlin.

Tím se dostáváme k dalším skupinám rostlin, které se těšily zvláštnímu zájmu a které můžeme definovat jako rostliny, jež pořád zapadají do prototypu rostliny (kvetou, jsou zelené), ale mají nějakou zásadní vlastnost, která je zřetelně odlišuje od typické rostliny, a to jak vzhledově, tak i funkčně. Do této kategorie spadá hned několik skupin rostlin spjatých s plant huntingem (viz II. kapitola). Spadají sem orchideje, které mají často po morfologické stránce zcela mimořádné květy, ty rozhodně nejsou radiálně symetrické a příliš se ani typickým květům nepodobají. Některé orchideje navíc mimetizují hmyz¹⁰⁴ a lákají tak opylovače, kterého tím, že většinou neprodukují nektar, vlastně podvedou a využijí ve svůj prospěch. Tím se opět liší od představ o klidných mírumilovných rostlinách poskytujících nektar a plody. Podobné je to s kaktusy,¹⁰⁵ které jsou sice zelené a většina druhů krásně kvete, ale jejich celkový habitus, a především to, že drtivá většina druhů nemá listy, respektive má listy změněné v trny, kaktusy řadí právě do této skupiny. Dále sem zcela určitě patří masožravé rostliny – skupina geneticky nepřibuzných skupin rostlin vyvinuvších si konvergentní evolucí různá přizpůsobení pro chytání hmyzu a jiných bezobratlých. Právě tato funkční odlišnost je zcela v rozporu s obecným chápáním rostlin a stojí za tím, že se tyto rostliny těšily a stále těší velkému zájmu odborníků a laiků. Zejména láčkovky rodu

---

¹⁰³ Rejzek 2001 (příslušná hesla).

¹⁰⁴ O mimetických jevech u rostlin viz Komárek 2016, s. 270-290.

¹⁰⁵ Kaktusy sice nebyly typickou rostlinou viktoriánských mánií, což bylo do značné míry dáno i vlhkým klimatem Velké Británie, ale vyvolaly obrovský zájem na kontinentu a zvýšenému zájmu se těší dodnes.

Nepenthes budily obrovský zájem a byly jednou z mála skupin rostlin vyžadujících teplý skleník, kterou lovci rostlin aktivně sbírali. Jejich introdukce a distribuce je spojena s Thomasem Lobbem a firmou *Veitch Nurseries*. Tato firma měla dokonce samostatný skleník plný láčkovek, jehož vyobrazení přenesl časopis *The Gardeners' chronicle and agricultural gazette* v roce 1872.¹⁰⁶ Masožravé rostliny se opět těší zvýšenému zájmu dodnes a většina botanických zahrad má specializované expozice jim věnované (v České republice na příklad Liberec).

Jak ale vysvětlit jednu z nejsilnějších mánií spojených s pěstováním určité skupiny rostlin, a to pteridománii? Kapradiny nekvetou a většina druhů není ani dřevnatých, samozřejmě s výjimkou v druhé polovině 19. století tolik oblíbených stromových kapradin rodu *Dicksonia*. Prototypickou rostlinou tedy nebudou. Dalo by se dokonce říci, že jsou spíše jakousi negací prototypické rostliny. Z výše zmiňovaného archetypálního vnímání světa je zřejmé, že kapradiny jsou právě takovou archetypální kategorií *sui generis*, někdy možná chápané jako jedna kategorie s mechy, rovněž nekvetoucími výtrusnými rostlinami. Kapradiny se sice zvláštnímu zájmu botaniků ani veřejnosti před vypuknutím pteridománie netěšily, ale měly své místo ve folklóru a v lidových představách spojených s magií reprezentované lidovými vyprávěnkami o „květu kapradí“¹⁰⁷ či „zlatém kapradí“.¹⁰⁸ To, čím ale především lidi fascinovaly a fascinují, je jejich ornamentálnost, která jim pomohla do užitého umění zejména v období secese.

Tajemné kapradiny vynikají jemnými tóny zelené, které dokážou proměnit obyčejný kout v pohádkový. [...] Kouzlo kapradin spočívá v jejich odlišnosti od jiných rostlin. Ohromují rozmanitostí listů, různými odstíny zelené i dalšími barvami. Nekvetou, ale přesto dokážou svou krásou zastínit barevnější trvalky.¹⁰⁹

Tento úryvek trefně vystihuje výjimečnost kapradin. Liší se od jiných rostlin, to znamená nekvetou, a jsou vlastně až jakousi negací prototypické rostliny, která má květy. Pořád jsou ale rostlinami ať už v botanickém pojetí či v rámci archetypálního vnímání, byť zcela zvláštními a tím zajímavými. Kapradiny jsou také z vývojového hlediska velmi staré.

---

¹⁰⁶ *The Gardeners' chronicle and agricultural gazette* 16.3.1872, s. 359. Dostupné online: <https://www.biodiversitylibrary.org/page/26128971#page/377/mode/1up> (vid. 21.10.2022).

¹⁰⁷ <http://botany.cz/cs/kvet-kapradiny/> (vid. 11.9.2022).

¹⁰⁸ <http://botany.cz/cs/zlate-kapradi/> (vid. 11.9.2022).

¹⁰⁹ <https://www.ireceptar.cz/zahrada/kouzelné-zahradni-kapradiny/> (vid. 13.9.2022).

Právě starobylost (druhu či vyšší taxonomické jednotky) je dalším kritériem pro lidskou oblibu rostlin. Starobylé skupiny rostlin se totiž těší značnému zájmu, ať už jsou to právě kapradiny nebo třeba rostliny cykasovité (*Cycadaceae*). U cykasů je dobré se zastavit. Cykasy opět patří mezi rostliny vysazené téměř v každé botanické zahradě a často představují perly těchto zahrad (např. Praha, Liberec, Kew Gardens a Lednice). Nejvýše oceňované rostliny (několik milionů korun) v České republice jsou právě cykasy, a to cykas indický (*Cycas circinalis L.*) v botanické zahradě Na Slupi a cykas (*Encephalartos altensteinii*) v zámeckém skleníku v Lednici. Dnes jsou cykasovité rostliny často předmětem černého trhu a pašeráctví, kdy se za exempláře vzácných druhů platí desítky tisíc dolarů.¹¹⁰

Cykasy se ale netěší pozornosti jen v botanických zahradách a v současném světě, kde bychom mohli předpokládat ovlivnění poznatky moderní botaniky o jejich vývojovém staří a faktu, že jsou označovány za živoucí fosilie. Jsou totiž po staletí vysazovány i kolem japonských buddhistických chrámů, kdy nejznámějším a nejstarším je přes 1000 let starý cykas v chrámu Myokokuji na předměstí Ósaky.¹¹¹ Do této kategorie patří i další tak zvané živé fosilie, jako velmi oblíbený jinan dvojlaločný, který se opět vysazuje v Číně od pradávna často právě kolem chrámů, a dokonce není ani z volné přírody znám. I tak vstoupil do heraldiky a populární kultury. Jinanový list je ve znaku města Tokia a je stromem japonské prefektury Kanagawa. V českém prostředí nelze zapomenout na roli jinanového listu v trilogii o Stínadlech od Jaroslava Foglara.¹¹²

Napříč celým fenoménem rostlinných mánií jde ještě jedna vlastnost lidské mysli, a to touha po nadnormálních objektech. Obrovský zájem tak budí největší a nejvyšší stromy (*Sequoiadendron giganteum*, *Sequoia sempervirens*) či největší leknín *Victoria spp.*, největší květ či nejrychleji rostoucí rostliny. Rozkvět rostliny s největším známým květem (přesněji řečeno s největším nerozvětveným květenstvím na světě) zmijovec titánský (*Amorphophalus titan*) je událostí, které se věnují i mainstreamová média. Botanické zahrady, kde k tomuto vzácnému jevu dochází, zůstávají otevřené do noci, rozkvět rostliny sledují webkamery a fotogalerie a videa z této výjimečné a vzácné události bývají na webových stránkách institucí ještě roky po události samotné.¹¹³ Je zřejmé, že jde o více než jen touhu po rekordech všeho druhu nejlépe reprezentovanou Guinnessovou knihou rekordů, jelikož rozkvět nejmenší

---

¹¹⁰ <https://www.nytimes.com/2005/08/28/magazine/the-cult-of-the-cycads.html> (vid. 5.9.2022).

¹¹¹ <https://www.japantimes.co.jp/community/2000/07/26/general/the-homesick-cycad-tree-of-myokokuji-temple/#.WsK-Ny5uat8> (vid. 5.8.2022).

¹¹² Foglar 1999.

¹¹³ Příklad prezentace této události v Kew Gardens: <https://www.kew.org/read-and-watch/titan-arum-in-bloom> (vid. 23.10.2022).

rostliny světa či objev rostliny s nejmenšími listy, či rostliny s nejpomalejším růstem, nechá všechny chladnými. Často se v porovnání s příbuznými organizmy jedná o skutečně výjimečně velké druhy. Domnívám se, že tuto vlastnost by bylo možné vysvětlit ze známého vzorce chování, se kterým se setkáváme u zvířat, a nazývá se v etologii „nadnormální stimul“.¹¹⁴ Tento termín popisuje způsob chování zejména u ptáků, ale i dalších zvířat, projevující se preferencí pro nadnormální objekty. Setkáváme se tak s tím, že ptáci preferují mnohonásobně větší atrapy vajec před svými snůškami i mláďaty, motýli preferují atrapy samiček mávajících podstatně rychleji křídly, a tak dále.¹¹⁴

Je zřejmé, že se výše zmiňované preference mohou nejrůzněji kombinovat u jednotlivých rostlin, skupin rostlin či právě archetypálních skupin zmiňovaných výše. Právě obliba rostlin, které sice zapadají do prototypu rostliny či do své archetypální skupiny, ale něčím se odlišují, je poměrně častý a rád se kombinuje s dalšími zmiňovanými faktory. Typickým příkladem jsou modré makovníky rodu *Meconopsis* produkující velké radiálně symetrické květy velmi podobné evropským mákům. Evropské máky se rovněž těší a těšily značné oblibě. Květ vlčího máku se stal dokonce symbolem veteránů a obětí válek, a mák je opět národní rostlinou několika zemí a regionů (Polsko, anglická hrabství Essex a Norfolk). Podobně vypadající žlutooranžová makovitá rostlina sluncovka kalifornská (*Eschscholzia californica*) je emblematickou rostlinou státu Kalifornie. Himálajské modré máky tak dobře zapadají do kategorie máků, ale jsou modré, tedy v barvě, kterou jejich evropské a americké protějšky netvoří, navíc je málo častá u rostlin obecně a zároveň je nejoblíbenější barva napříč populací minimálně na Západě. Velmi oblíbené bambusy patří mezi trávy (čeleď *Poacea*), ale zároveň dělají pro trávy dost neobvyklou věc, vytvářejí dřevnaté stonky. Některé druhy bambusů dosahují rozměrů stromů a navíc jsou nejrychleji rostoucími rostlinami, takže obliba výjimečnosti a nadnormálnosti opět přichází ke slovu.

---

¹¹⁴ Veselovský 1992, s. 45-46.

2. ROSTLINA JAKO „UMOCNĚNÝ“, PŮSOBÍCÍ OBJEKT

V předchozím kapitole jsme si vyjasnili, proč se většině lidí líbí rostliny, jaké to jsou a jak se k této obecné preferenci mají rostliny spojené s lovci rostlin. Nyní se pokusíme stanovit, jak lze na tyto rostliny typologicky a funkčně nahlížet z hlediska antropologických teorií. Nejdříve bude ukázáno, jak se tyto rostliny staly „umocněnými objekty“. Následně vztáhneme tyto rostliny k tradiční dichotomii příroda versus kultura a také k dalším podobným fenoménům a jsoucnům. Pak budou představeny podmínky, které jim toto působení umožnily, a následně samotné sféry působení.

2.1. NELIDŠTÍ AKTÉŘI V HLAVNÍCH ROLÍCH, ANEB ANTROPOLOGICKÝ KONTEXT

Antropologie a další sociální a humanitní vědy povětšinou chápaly svět jako složený ze dvou oddělených sfér, a to lidské a nelidské. Sféra lidská pak byla složena z aktivních jedinců schopných jednat a působit. Nelidská sféra, kam patřila kromě věcí i zvířata a dále rostliny, pak byla zaplněna jsoucnými neobdařenými výrazně působícími *agency* na obecné dění lidské společnosti (viz níže). Tato jsoucna byla pouhými objekty. V „hlavních rolích“ byly pak samozřejmě vždy vnímány lidé a lidské společnosti, a v souladu s dnešním společenským trendem je nutno po právu dodat, že v historii v drtivé většině bílí muži.

V poslední čtvrtině 20. století se začal tento akademický náhled na svět a striktní rozdělení měnit. Objevují se první knihy, kde jsou v hlavních rolích obsazeni nelidští aktéři. Zvířatům, rostlinám, a dokonce neživým věcem začíná být přisuzována *agency*, mluví se o jejich sociálním životě a vznikají jejich první biografie. Na jednotlivá témata a klíčové badatele se podíváme podrobněji níže. Ona „*agency*“ je trefně definovaná ve sborníku věnovaném tomuto tématu, nazvaném *Empowerment Through Agency Enhancement: An Interdisciplinary Exploration* (2022), jako:

[I]ndividual's or shared power/ability to produce an effect or exert influence [...] which is context bound and influenced by culture. However, agency, in some occasions, can be also power/ability to transform culture.¹¹⁵

Publikace dále předkládá současný přístup antropologie:

---

¹¹⁵ Sato, Sayanagi a Yanagihara 2022, s. 13.

Having agency is not a privilege entitled to “only human beings.” Thus, it asserts that humans and non-humans both exercise agency equally, and everything in the social and natural worlds exists in constantly shifting networks of relationships [...]

[N]on-human things also affect human beings and their decisions and actions, which can be reflected more in social applications and projects. However, it is also true that only humans can observe, decode, and describe such networks of relationships, representing the “voices” of non-human beings.¹¹⁶

2.1.1. Agency a nelidští aktéři

Koncepty přiznávající nelidským aktérům něco jako *agency* nejsou úplně revolučně nové. S náznaky se totiž můžeme setkat i v dílech klasiků. Karel Marx (1818-1883) ve svém *Kapitálu* na příklad uvádí:

Abychom našli analogii, museli bychom se uchýlit do mlhavých sfér náboženského světa. Tu se jeví produkty lidského mozku jako samostatné bytosti nadané vlastním životem a stojící v určitých vztazích k lidem a k sobě navzájem. Tak je tomu i ve světě zboží s produkty lidských rukou. Toto nazývám fetišismem, který je nerozlučně spojen s produkty práce, jakmile se vyrábějí jako zboží, a který je tedy neoddělitelný od zboží výroby.¹¹⁷

Schopnost působení neživým předmětům na jednotlivce a především na lidské společnosti a společenství, v tomto případě totemickým symbolů či národním vlajkám, přiznává i francouzský sociolog Émile Durkheim (1858-1917).¹¹⁸

Vstup nelidských aktérů do teorií humanitních a společenských věd je spjatý především se dvěma jmény, a to Arjunem Appaduraim (narozen 1949) a francouzským filozofem Bruno Latourem (1947-2022). Indicko-americký antropolog Appadurai se proslavil sborníkem *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*,¹¹⁹ který je často považován až za určitý manifest v přístupu k věcem jako společenským činitelům nejen

---

¹¹⁶ Sato, Sayanagi a Yanagihara 2022, s. 18, Autoři navazují na Bruno Latoura (viz níže), konkrétně Latour 1993, 2005.

¹¹⁷ Marx 1867, s. 50 (online verze: <https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1867/kapital/Kapital1.pdf>, vid. 24.6.2022).

¹¹⁸ Durkheim 1912.

¹¹⁹ Appadurai 1986.

v antropologii. Hned v úvodním příspěvku pojmenovaném *Introduction: Commodities and the Politics of Value*¹²⁰ Appadurai na příkladu komodit ukazuje sociální život věcí, které skrze směnu a další transakce vstupují do přediva sociálních interakcí a získávají vlastní společenskou, ale třeba i politickou, hodnotu. Tento proces pak chápe jako sociální život a životní příběhy věcí, který může být zdokumentován v jejich biografiích.

Badatelem nejvíce spojeným s přiznáním důležitosti nelidským aktérům je bezpochyby Bruno Latour. Ten je pro téma této práce důležitý ještě snahou o určité zrušení či spíše umenšení dělící linie mezi společností a přírodou. Latour zde bude zmíněn v největší stručnosti, a to ze dvou důvodů. Za prvé jsou jeho koncepty notoricky známé a pak především proto, že v této práci nejsou Latourovy koncepce široce aplikovány. Latoura zde zmiňuji pouze pro historický kontext. Začněme asi nejznámějším akronymem spojeným s Latourem, což je ANT.¹²¹ Jde o zkratku označující *Actor-Network Theory*, překládanou do češtiny jako „teorie sítí aktérů“. Jde spíše o metodologický postup, kdy je zkoumané prostředí nahlíženo jako síť rovnocenných heterogenních aktérů, přičemž jsou jako aktéři chápána i nelidská jsoucna. Na příklad při aplikaci tohoto postupu na laboratoř je za aktéra považován nejen vědec, ale všechny zkumavky, přístroje a nástroje.

Dalším pro tuto práci zajímavým konceptem, který Latour zavedl, jsou hybridy. Právě bujení hybridů¹²² je pro Latoura důvodem, proč se snaží opustit dichotomii **společnost** x **příroda**. Jako příklady hybridů Latour uvádí: velryby s vysílačkou, vědce s mikroskopem, člověka s kardiostimulátorem. Zjednodušeně se jedná o kompozitní jsoucna složená z prvků z obou sfér (společnosti a kultury).

Práce Bruno Latoura a Arjuna Appaduraie vzbudily značný ohlas, provázelo je nadšení i nesouhlas. Především, ale podnítily mohutnou debatu a daly vzniknout řadě rozšíření, modifikací a aplikací na další vědní disciplíny. Dobrým příkladem kreativní práce s těmito koncepty a jejich přenesení do jiné disciplín je přístup britského antropologa a teoretika umění Alfreda Gella (1945-1997), který v knize *Art and Agency: An Anthropological Theory* konstruuje sofistikovanou a svébytnou teorii v rámci antropologie umění, kdy mimo jiné přisuzuje *agency* uměleckým dílům.¹²³

Domnívám se, že se Latourovi, Appaduraiovi a jejich početným následovníkům podařilo do značné míry změnit paradigma. Dnes je tak přisuzování *agency* nelidským

---

¹²⁰ Appadurai 1986, s. 3-64.

¹²¹ Latour 2005.

¹²² Latour 2003, s. 11-13.

¹²³ Gell 1998.

aktérům, stejně tak jsou biografie jejich sociálního života a jejich obsazování do hlavních rolí standardním postupem. S články a dalšími pracemi aplikujícími tyto koncepty se doslova roztrhl pytel, a tak se objevily práce jako: *Germes, Seeds, & Animals: Studies in Ecological History*,¹²⁴ *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*,¹²⁵ a v českém prostředí na příklad *Sociální život odpadu v Polici nad Metují*¹²⁶ *Karta Poláka jako aktér: Případ běloruských držitelů*.¹²⁷

Po tom, co bylo řečeno o Latourově a Appaduraiovi, by bylo nejjednodušší celý fenomén lovu rostlin naroubovat na jednu z těchto teorií. Mohla by tak vzniknout práce, kde by bylo na rostliny spjaté s tímto fenoménem pohlíženo jako na komoditu žijící si svůj sociální život a takováto práce by mohla být souborem biografií ikonických rostlin spjatých s lovem rostlin. Tím by vytvořila jakýsi doplněk k biografiím jednotlivých lovců. Příkladem takovéto studie kladoucí do středu činění rostlinu, jako jedna z prvních monografií, je *Banana: The Fate of the Fruit That Changed the World*.¹²⁸

Další možností by bylo celý fenomén pojednat skrze teorii sítí aktérů. Celý fenomén by byl nahlédnut jako prostředí, kde působí řada lidských i nelidských aktérů, a pozornost by se věnovala nejen lovcům, rostlinám, ale i Wardově skřínce, lodím, botanickým lupám, skleníků a bojlerům pro jejich vytápění, a mnoha dalším lidským i nelidským činitelům.

Domnívám se, že oba zde nastíněné postupy jsou legitimní a jistě by bylo záslužné fenomén zpracovat tímto způsobem. Takto pojaté práce by jistě velmi dobře odpovídaly na otázky „jak“, ale už ne na otázky „proč“. Z tohoto důvodu volím jiný přístup zaměřený především na zodpovězení otázky „proč“. Nicméně s tím, že rostliny, zvířata, věci žijí svůj sociální život, je možno psát jejich biografie a je důležité zkoumat i nelidské aktéry, se zcela ztotožňují.

2.2. ROSTLINY MEZI PŘÍRODOU A KULTUROU A VZTAH K PODOBNÝM FENOMÉNŮM

Nechceme-li se spokojit s tím, že v latourovském duchu označíme pojednávané rostliny i s jejich lovci za hybridy, a následně rezignovat na všechny dichotomie, musíme tyto rostliny někam zařadit a najít jejich místo v obecné lidské percepci nejen přírodního světa. V této

---

¹²⁴ Crosby 1994.

¹²⁵ Diamond 1999.

¹²⁶ Tran 2019. Obhájená bakalářská práce dostupná na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/109699> (vid. 5.9.2022).

¹²⁷ Krysteva 2018. Obhájená bakalářská práce dostupná na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103235> (vid. 6.9.2022).

¹²⁸ Koepfel 2008.

souvislosti je nezbytné věnovat pozornost typologicky a funkčně podobným jsoucňům. Právě porovnání a vymezení zkoumaných rostlin vůči takovým jsoucňům nám nejlépe ukáže jejich místo v lidské percepci světa a umožní ukázat jejich specifické rysy.

Začněme zasazením těchto rostlin do nejobecnějšího filozoficko-antropologického rámce živé přírody, kdy můžeme vycházet z obecné dichotomie mezi **přírodou** a **kulturou**, dobře korespondující s dichotomií **divoké** x **zkrocené**. Tyto rostliny a ornamentální rostliny obecně totiž zauímají na této škále zajímavou pozici. Extraordinární rostliny – často zcela neznámé západní vědě, které byly získávány v odlehlých, často špatně zmapovaných, končinách světa plant huntery, by měly být archetypálním ztělesněním přírody a divokosti. A obojím bezpochyby jsou. Tedy minimálně dokud rostou ve svých původních stanovištích. Po jejich transferu do parků a zahrad Západu na své divokosti poněkud ztrácejí, ale pořád by se daly považovat za jakýsi divoký element oživující tradiční evropské zahrady, za něco cizího, exotického a divokého. U velké většiny ikonických rostlin spojených se zkoumaným fenoménem ale dochází krátce po jejich introdukci k zásadní proměně. Jsou intenzivně šlechtěny a hybridizovány. A neděje se tak jen u rostlin, kde by to laik čekal, jako jsou růže, pivoňky, nebo nejrůznější kvetoucí keře, ale i u rostlin, kdy by to nejen laik vůbec nečekal. A tak se objevují hybridy a kultivary modrých meconopsisů, davidie listenové a dokonce obřích leknínů rodu viktorie. Nejedná se při tom o nějaké drobné vylepšení umožňující dané rostlině přežít v novém klimatu, ale typický projev šlechtitelství, které se u ornamentálních rostlin v Evropě rozvíjelo po staletí. Rostliny jsou šlechtěny na větší a početnější květy, delší dobu kvetení a jiné než původní barvy květů, a tak dále. V tomto šlechtitelském úsilí jsou často kříženy druhy stejného rodu z různých kontinentů, které se v přírodě nikdy nesetkají. V případě pivoňek se dokonce podařilo po dlouhém úsilí zkřížit dřevité pivoňky s bylinnými ve formě tak zvaných Itoh hybridů. Rostliny se tak podle Latourových teorií z filozoficko-antropologické perspektivy stávají něčím úplně jiným. Jsou jednak zkrocené, ale především se mění jejich zařazení, stávají se totiž artefakty. Přesněji řečeno jsou to živé artefakty, stejně tak jako na příklad nejrůznější plemena psů, zvláště ta, která nebyla šlechtěna pro praktické využití. Zde je ale dobré ještě zmínit, že domestikanti a nejrůznější kultivary jsou jaksi křehčí a nestabilní oproti svým divokým předkům. To je dobře patrné z toho, že pokud jsou nejrůznější vyšlechtěné typy rostlin či živočichů ponechány bez lidského dohledu a začnou se samovolně křížit, brzy se vrátí k podobě blízké divokému předku, což je obzvláště dobře patrné právě u psů či holubů.¹²⁹

---

¹²⁹ O domestikaci a s ní spojených jevech viz Komárek 2008, s. 274-290.

Právě to, že se jedná o živé artefakty nemající praktické využití, je dobrým kritériem odlišujícím rostliny plant huntingu od typově podobných jsoucen, která by mohla být považována také za „umocněné objekty.“ Chybějící praktické využití odlišuje tyto rostliny od kulturních plodin. Naopak živost je odlišuje jednak od artefaktů vytvořených lidmi (obrazy, sochy, starožitnosti), tak i od mortalizovaných původně živých jsoucen (brouci, fosilie, taxidermické preparáty), která se ve stejné době rovněž těšila obrovskému zájmu a bezpochyby byla jiným projevem dobové biofilie. To, že se jedná o artefakty živé, navíc mění i jejich potenciál generovat kredit. Na rozdíl od výše zmiňovaných lidských artefaktů a sbírek umrtvených biotických jsoucen, tyto rostliny umožňují další způsoby generace kreditu. Zatímco u předchozí skupiny kredit plyne pouze z vlastnictví či vystavování daného objektu, zde je možné získat další kredit skrze úspěšné pěstování, množení a šlechtění daných rostlin. To je důležitý rozdíl i z perspektivy ekonomie, kdy lze získat stejnými způsoby i finanční kapitál.

Ještě je zde jedna specifická vlastnost, která nám pomůže při vymezení těchto rostlin, a to demokratičnost, která navíc s přibývajícím časem (od objevu či vyšlechtění) vzrůstá. Demokratičností chápám jako teoretickou a praktickou možnost tyto rostliny vlastnit, pěstovat a rozmnožovat. Právě demokratičnost je vyděluje od jsoucen typologicky velmi podobných těmto rostlinám, a to od exotických zvířat chovaných v zoologických zahradách. Zejména velmi vzácná, exotická a ohrožená zvířata (panda velká, ptakopysk, okapi, velemlok atd.) se stávají alespoň v tomto teoretickém rámci živými „umocněnými objekty“, které se těší obrovskému zájmu návštěvníků.

Typologická podobnost mezi zkoumanými rostlinami a zvířaty v zoo je i v obecnější rovině značná. Zároveň si jsou dosti podobné i oba fenomény. V obou případech jsou exotická biotická jsouca lovena v divočině a následně živá vystavována a dále množena v zahradách, ať už botanických či zoologických. Obě instituce se většinou těší velké oblibě veřejnosti a zájmu médií, což platí zejména v obdobích manifestace jejich životnosti či živosti, to znamená, když rostliny kvetou či se v zoo rodí mláďata. Často jde navíc o jednu instituci ať už organizačně, nebo i prostorově, na příklad Zoologická a botanická zahrada města Plzně.¹³⁰ V mnoha městech, jako Praha či New York, jsou tyto instituce sice oddělené, ale jsou alespoň prostorově těsně u sebe. Navíc některé příběhy spojené se zoologickým zahradničením naprosto kopírují schémata z lovu rostlin. Dobrým příkladem, na kterém se toto tvrzení dá ilustrovat, by byl příběh Josefa Vágnera a ZOO ve Dvoře Králové nad

---

¹³⁰ Fokt 2008, s. 120-133.

Labem.¹³¹ Vágner zvířata v Africe odchytil, transportoval a následně aklimatizoval ve Dvoře Králové. Pro přepravu a aklimatizaci dokonce vymyslel vlastní velice úspěšné postupy. Získával kredit nejen neuvěřitelně nízkou mortalitou zvířat při transpotech a úspěšnými odchovy mláďat ve své zoo, ale i jako plodný autor knih a četných výstupů v médiích. Jeho knihy byly navíc nesmírně populární a byly překládány do mnoha jazyků. Za knihu *Safari pod Kilimandžárem*¹³² získal dokonce cenu na knižním veletrhu v Lipsku. Za své úspěchy sklízel různá ocenění a medaile, a na svých cestách byl navíc mnohokrát vážně raněn a onemocněl řadou tropických chorob, které mu pravděpodobně zkrátily život.¹³³

Pokud bychom v definici plant huntingu a plant hunterů zaměnili slovo rostliny za zvířata, Josef Vágner a jeho aktivity by tuto definici naplňovaly stoprocentně. Z výše řečeného by se mohlo zdát, že se jedná o dva naprosto stejné fenomény, akorát je v jednom případě zaměřený na rostliny a v druhém na divoká zvířata. Samozřejmě v základní motivaci aktérů a recipientů obou fenoménů bude biofilie a touha po „umocněných předmětech“ a jsou spojených s exotičností, novostí, jinakostí a divokostí. Pro odlišení obou fenoménů je podle mě potřeba zaměřit se v duchu této práce právě na jejich objekt, v tomto případě rostliny a divoká zvířata, zde totiž rozdíly nalezneme. Konkrétně jde o dva distinktivní rysy odlišující oba předměty. První je, že se divoká zvířata chovaná v zoo nestávají artefakty, jelikož nějaké šlechtění či hybridizace výše zmíněných zvířat jsou prakticky vyloučené a zakázané. Tento distinktivní rys ale nelze v porovnání s rostlinami aplikovat vždy. Rostliny jako kořist plant hunterů totiž nebyly artefakty a také ne všechny druhy rostlin se staly předmětem šlechtění. V zahradách se stále setkáváme i s botanickými druhy – tedy původní kořistí – plant hunterů.

Druhým rysem je již zmiňovaná demokratičnost, se kterou se setkáváme u rostlin plant hunterů. Představa, že by někdo z veřejnosti mohl doma chovat pandu velkou, ptakopyska či horskou gorilu je vyloučená a v některých případech (panda velká, ptakopysk) extrémně limitovaná či prakticky znemožněná dokonce už zákony země, ze které zvířata pocházejí. U dalších zvířat je to pak většinou prakticky blokováno zákony země, kde chov probíhá. Zatímco u většiny těchto rostlin může na jejich pěstování participovat teoreticky kdokoli, pokud je získá. V praktické rovině může být problémem zejména po objevení se dané rostliny na trhu její cena. Ta ale s postupem času většinou rychle klesá (rostliny většinou kvetou a plodí každoročně a některé se dají navíc množit vegetativně). Prudký pokles ceny a zvyšující se

---

¹³¹ Fokt 2008, s. 32-43.

¹³² Vágner a Schneiderová 1975.

¹³³ Podrobněji o Josefu Vágnerovi viz Dus a Vágner 2006.

nabídka v čase je pak distinktivním rysem i oproti uměleckým artefaktům, jejichž cena s přibývajícím časem většinou strmě roste a artefaktů ubývá. Zatímco na příklad Picassových obrazů dostupných na trhu ubývá (postupem času v lepším případě čím dál větší část vlastní už dál neprodávající renomovaná muzea, v horším případě jsou některé obrazy zničeny či ztraceny) a tím jejich cena vzrůstá. Naproti tomu vzácných orchidejí či nových kultivarů azalky postupem času přibývá, jsou tak čím dál dostupnější a jejich cena naopak klesá. Picassův obraz si může na aukci teoreticky koupit samozřejmě kdokoliv, ale vzhledem k ceně se jedná pro drtivou většinu populace pouze o čistě teoretickou možnost.

S dichotomií **divoké x zkrocené** úzce souvisí i prostředí, které tyto rostliny po transferu do jejich nových domovů čekalo. Rostliny byly vysazovány většinou do soukromých parků obklopujících zámky či venkovská sídla, nebo do zahrad kolem městských domů. Typově se jednalo o anglické parky či zahradní kompozice, obě vycházející ze stejných estetických pravidel.¹³⁴ Zde se musíme opět vrátit k savanové hypotéze (viz III.1.3.). Myslím, že můžeme s trochou nadsázky říci, že zkoumané rostliny se ocitly v artificiální savaně, která byla navíc formována dobovým fenoménem sběratelství, klasifikací a také zájmem o *curio* objekty, a rostliny se tak ocitly v živé sbírce či kabinetu rostlinných kuriozit.

Domnívám se, že tradiční dichotomie **divoké x zkrocené** oblíbená v antropologii je pro pochopení fenoménu lovců rostlin a příbuzných fenoménů dobře aplikovatelná a přínosná. Naproti tomu tradiční dichotomie **příroda x kultura** je poněkud nevhodná, zvláště jsou-li obě kategorie chápány jako protikladné. A to ze dvou důvodů. Jednak v souladu se Stanislavem Komárkem a dalšími podobně smýšlejícími autory považují kulturu za pokračování přírody jinými prostředky.¹³⁵ Za druhé se domnívám, že je nezbytné se nějak klasifikačně vypořádat s technologií chápanou ve smyslu vědotechniky. Pro vysvětlení fenoménu lovu rostlin proto používám ne dichotomii příroda x kultura, ale tripartitní dělení na **přírodu, kulturu a technologii** (vědotechnika), kdy si jsme ale zároveň vědomi, že tyto tři kategorie jsou propojeny a nestojí v ostrém protikladu. Každou z těchto tří kategorií můžeme nahlížet jako množinu schopnou vytvářet a vytvářející průniky s jednou nebo ostatními dvěma. V průnicích těchto množin by pak byla jsoucna, která by Bruno Latour označil za hybridy. Mimo průniky by ale zůstalo obrovské množství ostatních jsoucenců (nehybridů), což je dobrý důvod nerezignovat na takováto dělení. Ukažme si toto rozdělení na příkladu rostlin. V **množině příroda** by bylo 350 000 druhů rostlin. **Množina kultura** by byly prázdná. Průnik množin **kultura a příroda** by pak zahrnoval všechny hybridy a kultivary rostlin, které byly vytvořeny

---

¹³⁴ Anglický park v kontextu dobové anglické estetiky viz Stibral 2005, s. 70-73.

¹³⁵ Komárek 2008, s. 240-241.

lidmi, ať už hospodářské nebo ornamentální. **Množina technologie** by byla v případě rostlin prázdná (žádnou uměle vytvořenou živou rostlinu totiž zatím neznáme). Průnik množiny **technologie a příroda** by zahrnoval geneticky modifikované rostliny. V případě, že by šlo o genetickou modifikaci divokých rostlin, byl by to průnik pouze množin **technologie a příroda**. Pokud by ale šlo o genetickou modifikaci ornamentálních či užitkových rostlin, byl by to průnik všech tří množin. Tento příklad zahrnoval pouze rostliny živé, pokud bychom do stejného schématu promítli obecnou představu rostliny, zaplnily by se i obě prázdné množiny. V **množině kultura** by přibyly rostliny umělé či imaginární, vyskytující se třeba v mytologii či umění. V množině technologie by pak přibyly rostliny vytištěné na 3D tiskárně nebo vytvořené umělou inteligencí.

Domnívám se, že toto tripartitní dělení je pro zkoumání tohoto a příbuzných fenoménů optimální, jelikož mezi vlkem, čivavou a robotickým psem je příliš velký rozdíl, ale zároveň nejde o nějaké protiklady a je mezi nimi souvislost. Myslím, že je tedy nasnadě technologii odlišit od kultury. Mohli bychom samozřejmě říci, že šlechtitelství a hybridizace rostlin je vlastně skoro to samé jako genetické modifikace, ale není tomu tak. Šlechtitelství vlastně pouze uměle a cíleně provádí stejné procesy, které probíhají v přírodě nahodile, což se o genetických modifikacích říci nedá. Dobře tento rozdíl vystihuje následující citace: „By means of artificial selection and breeding you will never get a green fluorescent bunny!“¹³⁶

VLASTNOST/ TYP OBJEKTU	UMĚLECKÉ ARTEFAKTY	MORTALIZOVANÁ JSOUCNA	EXOTICKÁ ZVÍŘATA	ROSTLINY
DEMOKRATICHNOST/ ČAS	KLESÁ	STABILNÍ	STABILNÍ	ROSTE
CENA V ČASE	STOUPÁ	STABILNÍ	STABILNÍ	KLESÁ
MNOŽENÍ A KREDIT	NE	NE	ANO (PROBLEMATICKÝ)	ANO
ŠLECHTĚNÍ	NE	NE	NE	ANO
LEGISLATIVNÍ OBTÍŽNOST	MALÁ	MALÁ	VELKÁ	MALÁ

¹³⁶ Kleisner a Stella 2009, s. 469.

2.3. ROSTLINY JAKO „UMOCNĚNÝ“ OBJEKT ANEB TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ

Jak lze tyto rostliny chápat, a především, jak je zařadit do antropologického kontextu?

Začněme od terminologie. Nalezením správného termínu, který by tyto rostliny definoval, se mnohé vyjasní.

Stojíme před úskalím, zda zvolit nějaký zavedený anglický termín, a ten buď používat v originálním znění či jej doslovně přeložit. Druhou možností je vytvořit termín zbrusu nový – český. Pro ikonické rostliny plant huntingu by se nabízelo použít termín „mana předmět“ (*mana object*), tak, jak se s ním pracuje obecný diskurz (médiá a populárně naučná literatura). Na první pohled se může zdát použití tohoto termínu jako dobře řešení, ale pokud se podíváme na jeho přesný význam vymezený akademicky, zjistíme, že až tak vhodný není. Tento austronéský termín do angličtiny vložil britský misionář a etnograf Robert Codrington (1830-1922).¹³⁷ Jeho užití v evropském prostředí pak rozšířil Émile Durkheim, který jej použil pro studium role náboženství ve společnosti ve významu neomezené posvátné moci, anonymní síly, která je „zdrojem veškeré religiozity“.¹³⁸ Problém je právě s tím nadpřirozeným v původním užití významu (tedy ve společnosti, z nichž pochází a z nichž jej přejala sociologie a antropologie). Ač tyto rostliny vyvolávaly mánie a byly za ně placeny horentní sumy, asi nikdo z participujících si nemyslel, že disponují nějakou nadpřirozenou silou či mocí. Tento problém by se dal vyřešit vytvořením termínu „profánní mana předmět“, který by řešil problém s nadpřirozenem složkou. Termín je to ale dlouhý a především tak nějak zavání oxymóronem.

Antropologie dále pracuje s podobným termínem „empowered object“, v akademických disciplínách jako religionistika či archeologie používaným pro nejrůznější amulety, relikvie, svaté ostatky a podobná jsoucna. Antropologie upozorňuje na „moc“ (*power*) mimolidských jsoucen i bez jejich zmocnění předpokládanou nadpřirozenou silou, osobou či nadpřirozeným jsoucnem. Britský antropolog Tim Ingold (narozen 1948), v návaznosti na britského sociologa Michaela Manna (narozen 1942), analyzuje společenské a historické dění skrze „sítě moci“ (*networks of power*).¹³⁹ Popisuje „process of everyday empowerment that enables both a person and an object to act productively.“¹⁴⁰ Lidé i

---

¹³⁷ Codrington 1891.

¹³⁸ Durkheim 1915: 229, dle Barnard a Spencer 2010: 440.

¹³⁹ Ingold 1996, s. 58. Navazuje na vlivnou studii Michaela Manna (1986) *The sources of social power*.

¹⁴⁰ Ingold 1996, s. 212-213. Zdůraznění kurzívou je autorovo.

předměty nabývají tuto moc působit na ostatní – jsou „empowered“ skrze „empowerment“ – a vytváří tak svět, lidská i nelidská společenství sítěmi vztahů moci.

Termín „empowered object“ by se tedy jevil jako vhodnější alternativa k mana předmětu pro rozbor rostlin plant huntingu. Pokud bychom chtěli pro tyto ikonické rostliny používat termín „empowered object“, bylo by potřeba říci, že rostliny byly „empowered objects“ pouze v myslích lidí participujících na tomto fenoménu, a ne nutně celé dobové lidské populace, a také to, že „empowerment“ byl dán dobovými okolnostmi, které jsou předmětem této práce. Toto řešení se zdá být ideální, ale jsou zde dva důvody, proč tento termín nepoužívat. První je, že jde o anglický termín a jazykem práce je čeština, a druhý je významový. O co jde. Termín „empowered object“, který bychom mohli přeložit nejlépe jako „zmocněný“ ve smyslu nadaný či nabitý nějakou mocí a tím pádem schopností působit, implikuje, že jde o obohacení nějakou novou vlastností či spíše potenci, kterou objekt dosud nedisponoval. Jak jsme ale viděli z předchozích kapitol, rostliny jako takové jsou skrze biofilii a fytofilii vlastně „empowered“ dávno před vznikem tohoto fenoménu a také po jeho zániku. Myslím si, že spíše než o získání nové vlastnosti působit, tu jde o zesílení či posílení stávající vlastnosti působit. Nejde tu o to, že by rostliny získaly moc, kterou dříve neměly, ale o to, že jejich moc byla umocněna. Budu tedy používat pojem „umocněné objekty“. V kapitole o zániku fenoménu pak budu užívat termín „odmocněné objekty“, označující situaci, kdy byla moc rostlin umenšena či snížena, ale nebyly ji zbaveny. Stav, kdy by rostliny byly moci zcela zbaveny, by nejlépe vystihoval termín „zbezmocnění“. Pokud by k takovému „zbezmocnění“ někdy došlo, alespoň podle hypotézy předložené v této práci, tak by to znamenalo, že by se u lidí výrazně oslabila fytofilie.

IV. DOBOVÉ „UMOCNĚNÍ“ A PŮSOBNÍ ROSTLIN UMOŽŇUJÍCÍ KONSTITUCI FENOMÉNU

Fenomén lovu rostlin by stěží vznikl, a určitě ne v takovém rozsahu, pokud by nedošlo ke šťastné souhře řady historických událostí, které se odehrávaly po celém světě a často spolu vzájemně nesouvisely. Tyto události rostliny „umocňovaly“ a zároveň jim umožňovaly působit a tím konstituovat fenomén plant huntingu. Řada z těchto událostí patří mezi historické milníky a jsou notoricky známé. Tato kapitola proto bude pojednána přehledově, události budou zreferovány co možná nejstručněji s odkazy na historickou literaturu. Větší pozornost bude věnována pouze tomu, jaký tyto události měly dopad na plant hunting.

1. BRITSKÉ IMPÉRIUM A KOLONIZACE

Jako určitý prolog před tím, než se zaměříme na přehled jednotlivých relevantních historických událostí, je nutné se vypořádat s několika obecnějšími, vzájemně provázanými, tématy, a to s Britským impériem a s ním spojenou kolonizací.

Celý fenomén lovu rostlin se odehrává v koloniálním světě, kdy si několik evropských mocností rozdělilo podstatnou část světa a Británie z nich byla nejúspěšnější. Ve vztahu mezi impériem a fenoménem plant huntingu je silná vzájemnost. Sama existence impéria na jedné straně napomohla uskutečnění výprav za exotickými rostlinami, a na straně druhé několik komerčně významných rostlin takto získaných přineslo do pokladen některých kolonií, a tím celého impéria, obrovské sumy peněz. To se samozřejmě týká převážně ekonomické botaniky, která je mimo rámec této práce.

Pro náš výklad o plant huntingu v kontextu světové historie, a zejména té britské imperiální, je nejpodstatnější všimnout si vývoje kontroly specifických typů území. Tato území typologizují podle jejich funkčního využití pro lov rostlin a s ním spojenými transporty rostlin a jejich introdukcemi:

1) Zdrojové země – území, kde byly rostliny získávány a odkud byly transportovány do Británie. Na příklad: Kapsko, Nový Zéland, Indie, Čína.

2) Země umožňující přístup do zdrojových zemí – území, odkud byly podnikány botanické výpravy. Na příklad: severní Barma, severní Indie, přístavy a obchodní koncese otevřené po opiových válkách (1839-1842, 1856-1860) na čínském pobřeží a podél velkých čínských řek.

3) Logistické uzly často disponující zázemím pro botanickou činnost (koloniální botanická zahrada) – přístavy a námořní základny umístěné ve strategických lokacích, často na ostrovech či poloostrovech ve všech světových oceánech, které nejen umožňovaly bezpečnou nakládku a překládku rostlin, ale často zahrnovaly i botanickou zahradou pro aklimatizaci, množení a další distribuci transportovaných rostlin. Typickým příkladem takových míst je Hongkong, Singapur, Mauricius či Svatý Vincenc.

Čtenář by se mohl domnívat, že nejdůležitější byla v celém procesu kontrola zdrojových zemí, ale jak již bylo naznačeno, velká část rostlin vůbec nepocházela z území pod britskou správou. Naopak, daleko důležitější byla síť oněch logistických bodů obepínajících celou zeměkouli. Právě tato síť spolu s technologickými inovacemi a vynálezy 19. století byla důležitým faktorem pro konstituování fenoménu plant huntingu.

1.1. GEOPOLITIKA

1.1.1. Doba georgiánská, Sedmiletá válka a zrod fenoménu

Do georgiánské doby – vlády Jiřího III. (1760-1820) – můžeme klást počátky plant huntingu jako takového. Kromě toho se v této bouřlivé době plně politických zvrátů na mezinárodní scéně, příkře kontrastující s pozdějším klidným a stabilním stoletím vymezeným porážkou Napoleona u Waterloo a počátkem První světové války, utvářely základy mocenské architektury pro století devatenácté – zlatý věk lovců rostlin.

První událostí, u které je třeba se zastavit, je Sedmiletá válka. Konflikt odehrávající se mezi lety 1756-1763 je právem považován za první v pravdě globální konflikt, kdy boje probíhaly v Karibiku, západní Africe, Kanadě, Indii, a především na bojištích kontinentální Evropy.¹⁴¹ Strany konfliktu tvořily dvě aliance evropských mocností. Na jedné straně Anglie, Hannovera, Prusko a Portugalsko, na straně druhé pak Francie, Rakousko, Sasko, Rusko, Švédsko a Španělsko. Mělo by zde být pouze řečeno, že početně mnohem slabší aliance zemí v čele s Británií válku vyhrála a Británie v tomto konfliktu také nejvíce získala. Právě toto vítězství ji výrazně posílilo a pomohlo stát se světovou velmocí ovládající světové oceány.

---

¹⁴¹ Podrobněji o Sedmileté válce v Evropě viz Stellner 2007.

Pro toto téma je důležité, že Británie potvrdila a posílila velmocenské postavení a zaznamenala několik územních zisků. V oblasti Karibiku (tzv. West Indies) získala Británie několik dalších ostrovů, jmenovitě Tobago, Svatý Vincenc, Grenadu a Dominiku. Rozšířila tak své území v oblasti tropických Amerik, kde předtím nekontrolovala příliš mnoho území. Karibské ostrovy skýtaly dobré zázemí pro pronikání do tropických částí obou Amerik a zároveň poskytovaly prostor pro introdukce rostlin z jiných částí světa s podobnými klimatem.

1.1.2. Sedmiletá válka a upevňování britského panství v Indii

Mnohem důležitější byl ale vývoj na bojištích na opačném konci zeměkoule, v jižní Asii.¹⁴² Zde hned v úvodu Sedmileté války došlo ke zcela klíčové události, jejíž význam mohl být doceněn až s odstupem času. Jednalo se o bitvu u Palásí (anglicky Plassey) v roce 1757. Na počátku evropského zájmu o Indii (16. století) zde soupeřilo několik evropských mocností, Portugalsko, Francie, Nizozemí, Dánsko a Velká Británie. Později se stali hlavními hráči Britové a Francouzi, kteří byli rovnocennými soupeři a docházelo mezi nimi na Indickém subkontinentu k řadě střetů.¹⁴³ Britské vítězství v bitvě u Palásí změnilo mocenské poměry v Indii. Britové se nejdříve zmocnili Bengálska a postupně celého subkontinentu a Francouze zcela marginalizovali.¹⁴⁴ Po ztrátě nejdůležitější Britské kolonie Ameriky o nějakých dvacet let později se zájem Britů přenesl právě na Indii. Ta pak Ameriku v roli nejdůležitější kolonie nahradila. Tyto události navíc obrátily pozornost britské vlády od Amerik právě k Asii a výrazně tak přispěly k budování britské koloniální říše na tomto kontinentu.

Pro problematiku plant huntingu je tato událost zcela klíčová. Indie, a zejména její himálajská část, sama byla územím těšícím se značnému zájmu lovců rostlin. Navíc kontrola nad severovýchodem Indie a od roku 1886 i severní Barmou (podrobněji níže) poskytovala dobré zázemí pro botanické výpravy do východního Tibetu a horských částí čínské provincie Jünnan. Severovýchod Indie (konkrétně oblast kolem města Dárdžiling) se navíc stal místem pravděpodobně komerčně nejúspěšnější introdukce nějaké rostliny, a to čajovníku (*Camelia sinensis*), kterou uskutečnil Robert Fortune.

---

¹⁴² Podrobněji o Sedmileté válce v Asii viz Wanner 2001.

¹⁴³ Podrobněji o soupeření mezi Brity a Francouzi v jižní Indii viz Strnad 2003, s. 626-637.

¹⁴⁴ Více o ovládnutí Bengálska Brity viz Strnad 2003, s. 659-670.

1.1.3. Barma

Britský vliv v Barmě se šířil z pobřežních oblastí stále více na sever. Tento proces vygradoval v 19. století, kdy došlo mezi lety 1834-1885 k sérii tří tak zvaných Anglo-barmských válek.¹⁴⁵ Poslední z nich vedla k pádu království Horní Barma, když britské jednotky vstoupily na konci listopadu 1885 do sídelního města Mandalaj.¹⁴⁶ Barma se pak stala britskou kolonií, a právě její kontrola otevřela lovcům rostlin pozemní cestu do horské oblasti na hranicích Číny, Tibetu a Barmy.

1.1.4. Jihovýchodní Asie

Britský vliv v oblasti Malajského poloostrova zapouštěl kořeny postupně. Nejprve založením Singapuru roku 1819¹⁴⁷ a poté ustavením kolonie Úžinové osady (roku 1824) sestávající se kromě Singapuru ještě z Malaky a Penangu.¹⁴⁸ Nakonec se stalo britskou kolonií celé území dnešní Malajsie, včetně států Sarawak a Sabah na Borneu. Britské Malajsko bylo samo cílem lovců rostlin pátrajících po orchidejích a láchkovkách rodu *Nepenthes*, ale rovněž představovalo cílovou zemi pro jednu z neúspěšnějších introdukcí, a to kaučukovníku brazilského (*Hevea brasiliensis*). V roce 1859 v Singapuru¹⁴⁹ a v roce 1884 v Penangu¹⁵⁰ byly založeny důležité dodnes existující botanické zahrady, hojně využívané pro transporty a aklimatizace rostlin.

1.1.5. Jižní Afrika a ostrovy v Indickém oceánu

Nejdůležitější územní změny pro problematiku lovu rostlin byl v Africe zisk Kapska. Toto původně nizozemské území Briti roku 1815 oficiálně anektovali a připojili k svému impériu.¹⁵¹ Hlavním důvodem této anexy byla v době před otevřením Suezského průplavu strategická lokace na cestě z Evropy do Asie.¹⁵² Na této námořní cestě leželo ještě několik významných ostrovů, které se v této době rovněž staly součástí britských držav. V roce 1814 se Briti následkem porážky Napoleona zmocnili francouzského ostrova Mauricius. Na druhé straně oceánu se pak roku 1818 stala britskou kolonií i Srí Lanka. Kapsko se stalo zdrojem

---

¹⁴⁵ Bečka 2007, s. 106-134.

¹⁴⁶ Bečka 2007, s. 133-134.

¹⁴⁷ Zbořil 2009, s. 164-166.

¹⁴⁸ Zbořil 2009, s. 167-184.

¹⁴⁹ <https://www.nparks.gov.sg/sbg/about/our-history> (vid. 19.9.2022).

¹⁵⁰ <https://botanicalgardens.penang.gov.my/index.php/en/pengenalan/sejarah> (vid. 18.9.2022).

¹⁵¹ Judd 1999, s. 125.

¹⁵² Podrobněji o Kapsku v kontextu Britského impéria viz Judd 1999 s. 124-135.

bezpočtu ornamentálních rostlin a cílem výprav prvního skutečného lovce rostlin Francise Massona (viz tabulka v příloze č. 1).

1.1.6. Expanze do jižního Pacifiku

Další důležitou událostí druhé poloviny 18. století bylo šíření Britského impéria do prostoru jižního Pacifiku, konkrétně založení kolonií v Austrálii, na Novém Zélandu a dalších, menších, tichomořských ostrovech. Nový Zéland i oblast jihovýchodní Austrálie poskytly řadu ornamentálních rostlin a pacifické ostrovy pak poskytly chlebovník. Jelikož je problematika kolonizace jižního Pacifiku úzce spjata s činností Josepha Bankse a cestami kapitána Jamese Cooka (1728-1779).

1.1.7. Otevření Číny a Japonska

Největší pozornosti lovců rostlin se těšil region Dálného východu, což bylo zapříčiněno jak obrovskou biodiverzitou regionu, tak klimatickými faktory (viz I.2). Aktivita lovců rostlin by zde ale byly těžko představitelné bez dvou významných událostí poloviny 19. století, a to otevření se světu dvou dominantních států regionu – Číny a Japonska.

1.1.7.1. Opiové války a otevření Číny

Čína již od dynastie Ming (1368-1644) aplikovala izolacionistickou politiku, kdy byl obchod a vlastně jakékoli vazby se zámořím striktně omezeny a přísně kontrolovány.¹⁵³ Následující dynastie Qing (1644-1911) zpočátku zastávala otevřenější politiku. Roku 1567 zrušila mingský zákaz čínského námořního obchodu a Číňané začali nejen obchodovat s okolními zeměmi, ale také se tam hojně usazovat.¹⁵⁴ K čínským břehům začaly v čím dál větší míře připlouvat evropské lodě, portugalské, holandské a britské. Obchod s Evropou ale začala Čína později opět regulovat a od roku 1759 pro něj byl vyhrazen pouze jeden přístav – Kanton. Zde bylo obchodování přísně regulováno a podléhalo značné byrokracii.¹⁵⁵ Tato situace se Evropanům nijak nelíbila a byl tu ještě jeden problém. Tomuto obchodu dominovalo pouze několik komodit. Z Číny proudilo do Evropy hedvábí, porcelán a zejména čaj, ale opačným směrem neputovalo téměř nic. Číňané si za své komodity nechávali platit v drahých kovech, což bylo pro Evropany dosti nevýhodné a schodek obchodní bilance byl

---

¹⁵³ Podrobněji o izolacionismu za dynastie Ming viz Fairbank 1998, s. 161-166.

¹⁵⁴ Fairbank 1998, s. 224.

¹⁵⁵ Podrobněji o systému obchodování v Kantonu viz Fairbank 1998, s. 225-227.

hrozivý. Bylo proto potřeba najít komoditu, která by schodek vyrovnala. Tou komoditou se stalo opium.

Na obchodu s opiem se podíleli především Britové, dovážející ho z britské Indie, a v menší míře Američané, kteří prodávali do Číny opium nakoupené v Osmanské říši.¹⁵⁶ Toto řešení vsutku zabralo a obchod s opiem se stal nesmírně lukrativní. Západní státy navíc tušily obrovský obchodní potenciál, který by mohl být využit, pokud by Čína otevřela své přístavy a zrušila nejrůznější cla a regulace. Obchod s opiem sice přinášel západním společnostem obrovské zisky, ale na Čínu měl katastrofální dopad. Miliony čínských mužů se stalo drogově závislými a neschopnými práce. Napětí rostlo a vyvrcholilo roku 1839 první opiovou válkou (1839-1842). Ta probíhala zejména podél jihočínského pobřeží a technicky zcela zaostalá Čína vůbec nedokázala čelit supermoderním britským zbraním, jako byly parní ocelové lodě osazené nejmodernějšími děly. Válka tak skončila roku 1842 drtivým vítězstvím Británie a následně byla podepsána mírová smlouvou z Nankingu (1842). Podle této dohody byla zřízena britská kolonie Hongkong a pět čínských přístavů (Ning-po, Sia-men, Fu-čou, Kanton, Šanghaj (viz mapa v příloze č. 6) byly otevřeno pro obchod se Západem.

Neustávající dovoz opia na čínské straně a snaha o ještě větší proniknutí na čínský trh na straně Západu generovalo napětí i v dalších letech. Mezi lety 1857-1860 tak došlo k dalšímu válečnému střetnutí – druhé opiové válce. Její průběh připomínal tu první s tím, že se boje více rozšířily i na sever Číny a podstatnou novinkou bylo zapojení dalších západních velmocí do konfliktu, jmenovitě Francie a USA. Čína opět prohrála a roku 1860 byla uzavřena smlouva z Tchien-ťinu. Území Hongkongu bylo rozšířeno a řada dalších přístavů byla otevřena pro obchod se Západem. Jejich počet setrvale narůstal, až jich bylo více než osmdesát. Jednalo se přitom jak o námořní přístavy, tak i o přístavy na velkých čínských řekách často hluboko ve vnitrozemí.

Čína se po této válce dostala do postavení, které bývá někdy označováno za polokoloniální. To vyplývalo z faktu, že se na čínském území začaly formovat neoficiální vlivové zóny jednotlivých velmocí. To, jak tyto zóny vypadaly kolem roku 1900, dokumentuje mapa v příloze č. 6. Pro téma lovců rostlin je zde nejdůležitější britská vlivová sféra rozprostírající se podél toku řeky Jang-c' hluboko do vnitrozemí. Dlouhá řeka je splavná i pro větší lodě tisíce kilometrů do vnitrozemí. Před tím, než započala v Číně výstavba železnic, představovaly větší řeky jediné spolehlivé komunikace. Byly tak dopravní tepny sloužící nejen obchodu, ale i botanickým průzkumníkům. Konkrétně Dlouhá řeka splavná pro

---

¹⁵⁶ Podrobněji o obchodu s opiem viz Musgrave a Musgrave 2002, s. 119-139.

větší lodě až do přístavu I-čchang sloužila řadě lovců rostlin jako přístupová cesta k botanickým *hot spotům* čínsko-tibetského pohraničí.

1.1.7.2 Konec šógunátu, restaurace Meiji a otevření Japonska

I Japonsko bylo od roku 1616 uzavřené vnějšimu světu stejně jako Čína, a dokonce ještě důkladněji. Právo na obchod měli jen Nizozemci, a to pouze skrze jednu obchodní faktorii na ostrůvku Dedžima nedaleko Nagasaki. Počet lodí, které se mohly každoročně tohoto obchodu účastnit, byl navíc značně limitován. Země byla od roku 1603 pod vládou šógunů z rodu Tokugawa, ti přinesli Japonsku sice dlouhé období vnitřního míru, ale zároveň byl jejich vojenský, feudální režim značně tuhý a v 19. století už byl historickým anachronismem. Přesně v polovině 19. století se režim dostal pod dvojí tlak. Zatímco uvnitř země narůstala nespokojenost s vládou, zvenčí tlačily na Japonsko západní mocnosti (v tomto případě zejména USA) ve snaze přinutit ho otevřít se mezinárodnímu obchodu. To se Američanům pod vedením nejprve Matthew Perryho (1794-1858) a následně Townsenda Harrise (1804-1878) skutečně podařilo. Japonsko roku 1854 podepsalo *Kanagawskou smlouvu*, na základě které otevřelo několik svých přístavů pro obchod se Západem.¹⁵⁷ Podobné smlouvy (tzv. nerovnoprávné smlouvy) bylo Japonsko v následujících letech donuceno podepsat i s dalšími západními velmocemi. Tyto dohody byly zároveň posledními hřebíčky do rakve šógunátu. Ten byl roku 1864 definitivně svržen a došlo k tak zvané restauraci Meiji, kdy byla obnovena faktická moc císaře.¹⁵⁸ Japonsko se následně na rozdíl od Číny začalo rychle modernizovat a westernizovat, a rychle se samo stalo jednou ze světových mocností. Tento proces otevřel bezproblémovou cestu pro botaniky i lovce rostlin (Farrer, Wilson), kteří začali z Japonska přivážet nejen velké množství rostlin, ale začali se seznamovat i se zdejší starou a velmi rozmanitou zahradnickou tradicí.

2. SPOLEČNOST

Období po začátku průmyslové revoluce přineslo zcela zásadní změny pro britskou společnost. Pokud bychom je chtěli vyjádřit několika nejuvýstižnějšími termíny, byly by to tyto: industrializace, populační exploze, urbanizace, zbohatnutí Británie a vznik bohaté městské střední třídy. Tyto termíny měly i své poněkud temnější protějšky a to: degradace životního prostředí, obrovské sociální rozdíly, vznik zbídačeného proletariátu a velmi špatná

---

¹⁵⁷ Reischauer 2000, s. 122-125.

¹⁵⁸ Reischauer 2000, s. 134-136.

kvalita života ve městech, která byla dána jednak průmyslovým znečištěním, a také velkým množstvím extrémně chudých lidí a s nimi spojenými sociálně patologickými jevy. Tyto termíny se dají nejlépe vyjádřit čísly. V roce 1801 měla Velká Británie téměř 16 milionů obyvatel, v roce 1831 už 24, a v roce 1851 přes 27 milionů.¹⁵⁹ V roce úmrtí královny Viktorie, tedy 1901, to bylo 41,5 milionu, přičemž v tomto roce žilo už kolem 80% obyvatel ve městech, oproti přibližně 50% v roce 1851, a asi 30% v roce 1801.¹⁶⁰

3. DOBOVÁ VĚDA, INSTITUCE A TECHNOLOGIE

3.1 VĚDA A INSTITUCE

Pojednání o vlivu dobové vědy na konstituování fenoménu lovu rostlin musíme začít už ve století osmnáctém, na které věda doby lovců rostlin plynule navazuje. To se týká jak intelektuální, tak institucionální stránky. Britský historik John Pickstone o tomto století říká: “Osmnácté století bylo zlatým věkem klasifikace – nejenom jakožto nástroje, ale i vzoru veškerého poznání.”¹⁶¹

Důraz na sběr, třídění, a především klasifikaci provázal nejen přírodní vědy i po celé 19. století. Pro zde zkoumaný fenomén je z klasifikačních výdobytků 18. století klíčová především Linného binominální nomenklatura umožňující rostliny jednoduše pojmenovávat. Klasifikace ale nebyla jediným výdobytkem předchozí doby, který zaznamenal prudký rozmach v 19. století. Na institucionální rovině šlo o rozvoj odborných spolků a společností, které zaznamenaly nebývalý rozmach v první polovině 19. století, a to nejen v Británii (podrobnosti a chronologický přehled předkládá Burke).¹⁶² Výjimkou z tohoto trendu nebyly ani spolky a společnosti ze sféry botaniky a zahradnictví, právě v této době se formuje Royal Horticultural Society (1804).

Druhá polovina 19. století je považováno za zlatý věk muzeí, byť, jak správně podotýká Burrow, není věkem zakládajícím, tím byl opět už konec 18. a počátek 19. století.¹⁶³ Jinou formou téhož procesu – sbírání – v tomto případě biotických jsoucen, je i explozivní vznik velkého počtu botanických a zoologických zahrad.¹⁶⁴ Ani tyto instituce ale nejsou

---

¹⁵⁹ Morgan 1999, s. 374-376.

¹⁶⁰ Podíl urbanizované populace je odhad. Pro porovnání jednotlivých autorů viz tento link: <http://doc.ukdataservice.ac.uk/doc/7154/mrdoc/pdf/guide.pdf> (vid. 5.11.2022).

¹⁶¹ Pickstone 2000, dle Burke 2013, s. 67.

¹⁶² Burke 2013, s. 203-204.

¹⁶³ Burrow 2003, s. 85.

¹⁶⁴ Podrobněji o zakládání prvních zoologických a botanických zahrad a chronologický přehled viz Burke 2013, s. 117-118. O zoologických zahradách obecně viz Komárek 2012, s. 166-178.

vynálezem 19. století. Rané botanické zahrady začaly vznikat v Itálii už v polovině 16. století (Pisa, Padova). Počátky zoologických zahrad pak sahají do druhé poloviny 18. století. Pro fenomén lovu rostlin je klíčovou událostí založení Kew Gardens¹⁶⁵ nedaleko Londýna a následné zakládání tropických botanických zahrad, kterým sloužily Kew Gardens za vzor po celém impériu. Tyto koloniální zahrady hrály klíčovou roli v tak zvané ekonomické botanice i lovu rostlin. Sloužily jako místa usnadňující transport a překládku, stejně jako aklimatizaci a introdukce.

3.2. VĚDECKÉ OBJEVNÉ CESTY A DRUHÁ EPOCHA VELKÝCH OBJEVŮ

Kromě **klasifikace** definuje dobovou vědu, a nejen tu, ještě jeden hlavní termín – **objevování**. Tato doba je nazývána „druhou epochu velkých objevů“, což je termín užitý původně William H. Goetzmannem (1930-2010).¹⁶⁶ S tímto termínem dále pracuje Burke v druhém díle svého fenomenálního díla *Společnost a vědění*.¹⁶⁷ První epochou se myslí objevné cesty Vasco da Gamy (cca 60. léta 15. stol. až 1524), Kryštofa Kolumba (1451-1506) a dalších jejich už méně slavných současníků. Druhá epocha se od té první odlišuje nejen zkoumanými oblastmi, ale i svým charakterem. Klíčové rozdíly oproti první epoše jsou mnohem větší orientace na jižní polokouli, a především průzkum vnitrozemí kontinentů ve snaze zaplnit poslední bílá místa na geografických mapách.¹⁶⁸

Tyto cesty se odlišují ještě jednou věcí, a to účastí vědců nejrůznějšího vědních disciplín. Tím se dostáváme k druhému charakteristickému jevu pro tuto epochu, a to vědeckým výpravám. Setkáváme se zde s celou řadou vědeckých výprav vysílaných za účelem získání poznatků o přírodní sféře jako takové. Výprav se často účastní specialisté z několika vědních oborů (typicky astronomové, geografové, botanici a zoologové). Jak trefně poukazuje Burke,¹⁶⁹ tyto výpravy se ke svému účelu hrdě hlásí, což se projevuje už v názvech jejich lodí. Cook se plavil na *Discovery*, La Pérouse na *Astrolabe*, Baudin na *Naturaliste* a Flinders na lodi *Investigator*, abychom uvedli několik příkladů pro ilustraci. Jak je i z tohoto výčtu zřejmé, nejednalo se o výpravy pouze jedné evropské mocnosti, ale o rozšířený jev, kdy evropské země vysílaly řady expedic do nejrůznějších koutů světa. S tímto obdobím je úzce spjatý koncept průzkumníka (*explorer*), kterého definuje historik John Hemming (viz kapitola I.).

---

¹⁶⁵ O historii Kew Gardens existuje řada monografií, na příklad Desmond 1995.

¹⁶⁶ Goetzmann 1959.

¹⁶⁷ Burke 2013, s. 25-28.

¹⁶⁸ Burke 2013, s. 25.

¹⁶⁹ Burke 2013, s. 29.

3.3. TECHNOLOGIE

Doba konstituování fenoménu plant huntingu koreluje s obdobím počátků průmyslové revoluce a dobou obrovského rozvoje západní vědy a techniky, který probíhal po celé 19. století. Myslím, že zde není potřeba podrobně popisovat dobře známé a v literatuře zpracované události, jako je objev a rozvoj parních technologií, metalurgie, nových textilních strojů, a tak dále. V této kapitole pouze stručně zmíním technologie a události, které umožnily rostlinám působit a vedly tak ke konstituování fenoménu plant huntingu.

Století páry s sebou přineslo zrychlení přepravy lidí, nákladu i informací.

Prostřednictvím nové sítě železnic, které během pár desítek let obepnuly celý tehdejší svět, a lodních linek, zajišťovaných ocelovými parními loděmi, mohly snadněji putovat rostliny, ale i informace o nich. Pro šíření informací byla důležitá doposud méně známá aplikace parní technologie pro tiskárny (vynález Friedricha Koeniga, 1774-1833), která spolu se změnami ve výrobě papírů (použití buničiny místo hadrů) vedla k prudkému poklesu ceny tištěných produktů, a tento pokles zase akceleroval produkci novin, časopisů a knih, které začaly být poprvé v dějinách cenově dostupné širší veřejnosti.¹⁷⁰

Vlastně v této době začíná éra masových médií. Tato změna se se projevila i ve sféře botaniky a lovu rostlin. Začaly vznikat specializované zahradnické časopisy (*The Gardeners' Chronicle* v roce 1841, *Horticulture Week* v roce 1840, a další) přinášející informace o nových rostlinách a s nimi spojených událostech, často doplněných o inzerci nabízející rostliny k prodeji. Stejný proces má vliv i na prudce rostoucí knižní produkci, která opět zahrnuje i rozličné botanické příručky a také knihy popisující cesty plant hunterů. Zlevnění tisku knih navíc spolu s posunem od dřevorytu k ocelorytu a později ke kamenotisku vede k rozmachu knižní ilustrace, což je pro téma exotických rostlin důležitá informace.¹⁷¹ K ilustracím se postupně přidávají v druhé polovině 19. století i první fotografie. Výměnu informací, a především možnost rychlé komunikace mezi lovci rostlin a jejich vysílajícími a podpůrnými institucemi, zlepšil rovněž telegraf a později i telefon.

Méně známým faktem je, že 19. století bylo i věkem skla. To samozřejmě bylo známe již dávno před tím, ale v tomto období došlo k několika událostem týkajících se skla, které byly pro konstituování fenoménu plant huntingu naprosto zásadní. Právě sklo dalo vzniknout klíčovému vynálezu *Wardian case* (Wardově skříňce). Následující případová studie dobře ilustruje propojenost vědy, technologií a společnosti.

---

¹⁷⁰ Podrobněji viz Burke 2013, s. 123.

¹⁷¹ Burke 2013, s. 131.

3.3.1. Sklo a *Wardian case*¹⁷²

3.3.1.1. Transporty rostlin a problémy s tím spojené

Lidé se pokoušeli transportovat rostliny od pradávna. Prvním zdokumentovaným pokusem je úspěšná výprava starých Egyptů pro kadidlovník (podrobnosti viz I.4.). Přestože se situace, kdy se obyvatelé jedné části světa vydávali v honbě za důležitými rostlinami do části jiné – s rostoucím pokrokem čím dál, tím vzdálenější – ještě mnohokrát v dějinách opakovala, technické prostředky používané pro tyto transporty se od dob starých Egyptů příliš neměnily až do 19. století.

Na první pohled by se mohlo zdát, že převážet rostliny není nic složitého a komplikovaného. Opak je však pravdou. John Lindley píše:

„The idea which seems to exist, that to tear plant from its native soil, to plant it in fresh earth, to fasten it in wooden case, and to put it on board vessel under the care of some officer, is sufficient, is of all others the most erroneous, and has led to the most ruinous consequences.“¹⁷³

Přeprava rostlin přes polovinu zeměkoule na pomalých plachetnicích vydaných napospas rozbouřenému oceánu byly vždy technicky značně problematické. Nástrahy spojené s transportem rostlin po moři nám nejlépe dokumentují speciální manuály,¹⁷⁴ zápisky a rady sepsané v druhé polovině 18. a prvních desetiletích 19. století ve Velké Británii. Ta byla v té době expandující koloniální velmocí a tehdejší špičky si brzy uvědomily obrovský ekonomický potenciál plynoucí z transportů vybraných plodin mezi koloniemi a získání zcela nových plodin (kaučukovník, chinovník a především čajovník). Ve stejné době navíc rostla poptávka po exotických ornamentálních rostlinách. Tato doba je zároveň obdobím prudkého rozvoje botaniky jako moderní vědy. Botanici a lovci rostlin se tak začali vydávat do odlehlých končin světa s cílem získat nové plodiny pro impérium, extraordinární rostlin pro zahrady zámožných spoluobčanů i pro rozšíření botanických obzorů. Počty nových druhů i kusů dovezených rostlin prudce stoupal a tím byla čím dál zřetelnější daň, kterou si dlouhé transporty na rostlinách vybíraly. Na moři číhala na rostliny celá řada nebezpečí. Poddaní

---

¹⁷² Tato případová studie vychází z článku autora této dizertace nazvaného „Wardian case – Wardova schránka, jednoduchý vynález, který změnil svět: Nathaniel Bagshaw Ward a jeho vynález v kontextu dobové vědy, společnosti a kultury” publikovaného v časopise *Dějiny vědy a techniky* v roce 2018.

¹⁷³ Lindley 1824, s. 193.

¹⁷⁴ Příkladem takového manuálu je již citovaná práce Johna Lindleyho (1824). Řadu rad týkající se této problematiky obsahuje i čtvrtá kapitola Wardovy knihy: Ward 1852, s. 69-84.

královny Hatšepsut převáželi kadidlovníky z jižního pobřeží Rudého moře na severní a pohybovali se tak celou dobu ve stejné klimatické zóně a vzdálenost, kterou urazili, byla sice na tehdejší dobu značná, ale v porovnání s výpravami 18. století nevelká. Století 18. a 19. nabízelo zcela jiný obraz. Většina rostlin převážených do Velké Británie pocházela z Dálného východu, Kapska nebo jižní části Jihoamerického kontinentu a všechna tato místa tak vyžadovala mnohaměsíční plavbu.

Existovaly v zásadě dvě možnosti, jak určitý rostlinný druh transportovat a úspěšně introdukovat. Buď převézt semena, hlízy či oddenky a nebo přímo živé rostliny. Většinou se botanici pokoušeli o obojí. A obě možnosti měly svá úskalí. Začneme u semen. Na první pohled se může zdát, že převážet semena rostlin by nemělo být nijak obtížné. Opak byl pravdou. Problémů s touto možností byla celá řada. Ten nejzásadnější je, že klíčivost semen, a to i těch přeživších transport, byla u řady druhů mizivá a rostliny čerstvě vyrostlé ze semen byly značně citlivé a vyžadovaly velkou péči. Navíc už snaha dopravit semena do Anglie byla spojena s celou řadou dalších překážek. Pokud byla semena držena v suchu, mohla vyschnout, pokud ve vlhku, mohla zplesnivět či shnít. Dalším problémem byl přejezd různých klimatických pásem. Jelikož lodě nebyly nijak klimatizované, byl tento náklad vystaven různým vlhkostem, teplotám i délkám dne, podle oblasti, jíž loď právě projížděla. Až do otevření Suezského průplavu roku 1869 znamenala každá cesta z Asie do Evropy navíc zdoluhavé obeplouvání Afriky. Botanický náklad naložen v subtropické části Asii tak obvykle čekala dlouhá cesta přes horkou a vlhkou rovníkovou zónu do podstatně chladnějšího a suššího Kapska, a pak opět do ekvatoriální zóny a s obvyklou zastávkou na některém ze subtropických souostroví v Atlantiku do chladné Anglie. Plavby byly z důvodu využití příznivých větrů navíc časově synchronizovány, a tak lodě přijížděly do anglických přístavů povětšinou v chladné části roku.

Whittle upozorňuje ještě na jedno nebezpečí. Tím byly mezi námořníky oblíbené zastávky na subtropických ostrovech jižního Atlantiku, nejčastěji se jednalo o ostrov Svaté Heleny. Kapitáni se domnívali, že co je prospěšné pro posádku, mohlo by být prospěšné i pro rostlinný náklad, a tak vykládali bedny s převáženými rostlinami na břeh. Zdejší klima navíc vzhledem k poloze na jižní polokouli s opačným ročním obdobím probudilo rostliny k růstu a semena začínala klíčit. Příjezd do chladné Británie pak většinu rostlin spolehlivě zabil.¹⁷⁵ Další hrozba číhající na semena na lodích pocházela ze zvířecí říše. Představoval ji především nejrůznější hmyz, jehož vajíčka často na semenech již byla nebo byl přítomný na lodi,

---

¹⁷⁵ Whittle 1997, s. 116.

eventuálně přešel z ostatního nákladu. Další podobně ničivou hrozbu představovaly krysy, které k lodím neodmyslitelně patřily. Lindley varuje ještě před jedním zvířecím nebezpečím rovněž neodmyslitelně spjatým s loděmi a námořníky, a to před ochočenými opicemi a papoušky.¹⁷⁶

Většina rad a doporučených postupů tak spočívala v co největším oddělení semen, oddenků a cibulí od vnějšího prostředí. To se většinou provádělo pomocí včelího vosku, kdy především semena v něm mohla být přímo obalena, ta menší eventuálně zabalena do naolejovaného papíru, bavlněné či lněné látky a opět zavoškována. Následně byla vložena do skleněné nádoby, která byla neprodyšně uzavřena.

Z výše uvedeného by se mohlo zdát, že by bylo jednodušší a výhodnější převážet živé rostliny. Jistě by odpadly problémy s pipláním se s malými rostlinkami a složitým balením semen, která ve většině případů ani nevyklíčí. Byl zde ale jiný, zcela zásadní problém. A to, kam s nimi. Existovaly dvě možnosti, obě stejně špatné. Umístit rostliny do temného podpalubí, kde je zahubil nedostatek světla, nebo je dát na palubu, kde je zabil slaný aerosol. Výše zmiňovaná nebezpečí od prudce se měnících teplot, přes hmyzí škůdce po ochočené opice, navíc platila i pro transport živých rostlin. Přidávaly se navíc ještě další hrozby. První můžeme souhrnně označit jako lidský faktor. Živé rostliny vyžadovaly průběžnou péči, především zalévání a také ohleduplnost, což se od drsných námořníků nezřídka holdujících alkoholu dalo stěží očekávat. S životně důležitým zaléváním byly spojeny ještě dva problémy. Jednak bylo potřeba znát přesné potřeby u každé rostliny, a především na lodích byl často kritický nedostatek sladké vody. Právě tato skutečnost na příklad málem zmařila francouzský pokus o introdukci kávovníku na karibský ostrov Martinik v roce 1717. Gabriel de Clieu tehdy transportoval pět živých exemplářů této rostliny. Ve chvíli, kdy na lodi vypukl kritický nedostatek vody a začala být na příděl, mu zbývala už jen poslední živá rostlinka. Nezbylo mu než se o svůj příděl vody dělit s tímto kávovníkem.¹⁷⁷ Jeho počínání bylo korunováno úspěchem a rostlinku, jež se stala předkem všech kávovníků na ostrově, zachránil a sám se o mnoho let později stal guvernérem sousedního ostrova Guadeloupe.

S živými rostlinami se vázala ještě jedna otázka, a to v čem je převážet. Nejlepší možností bylo transportovat je v keramických květináčích. Ty jsou ale s ohledem na nákladku a vykládku, nešetrné zacházení během plavby, časté bouře a svou křehkost krajně nevhodné. Rostliny tak byly transportovány v nejrůznějších dřevěných bednách často vylepšených o různé pokusy o zakrytí.

---

¹⁷⁶ Lindley 1824, s. 195.

¹⁷⁷ Ward 1852, s. 72-73.

I přes všechna výše zmiňovaná úskalí část semen i živých rostlin transport ze zámoří přežila a Evropané se mohli neustále těšit z dalších a dalších dosud neznámých rostlin. Poměr mezi naloženými a přeživšími rostlinami a semeny byl ale neslavný. To se mělo na sklonku 20. let 19. století změnit, díky jednomu muži a jeho vynálezu. Tím mužem byl Nathaniel Bagshaw Ward (1791-1868).

Krátká případová studie: Doktor Ward – vynálezce

Nathaniel Bagshaw Ward se narodil roku 1791 ve čtvrti doků na východě Londýna (dnešní Docklands). V tehdejší době se jednalo o chudou přístavní čtvrť zamořenou kouřem z vsudypřítomných továren. S pochmurností čtvrtě ostře kontrastoval neustálý proud exotického zboží a lidí přivážený loďmi z celého světa. Právě realita rodné čtvrti v mnohém přispěla k Wardovu objevu. Jako malého chlapce ho prostředí plné námořníků a lodí připlouvající z dalekých zemí fascinovalo a brzy v něm vyvstala touha stát se námořníkem. Toto přání zcela zděsilo jeho otce Stephana Smithe Warda, respektovaného lékaře, který chtěl, aby syn profesně kráčel v jeho šlépějích. Wardův otec se rozhodl pro velmi razantní a z pohledu dnešního rodiče těžko představitelný krok, jak syna z jeho touhy stát se námořníkem vyléčit. Ve věku 13 let ho poslal samotného lodí na Jamajku. Otcí odvážný plán vyšel, malý Nathaniel byl z tvrdého života na lodi zděšen a od zamýšlené námořnické dráhy nadobro upustil. Později se opravdu stal lékařem a nikdy už do žádných exotických zemí necestoval.¹⁷⁸ Na Jamajce ho ale uchvátila bujná tropická vegetace, a to zejména palmy a kapradiny. Vášeň pro botaniku a kapradiny zvláště mu pak zůstala na celý život. Když se nevěnoval své lékařské praxi, s oblibou botanizoval v okolí Londýna ať už sám, či se pravidelně účastnil botanických vycházek organizovaných Society of Apothecaries (Společnost lékárníků) pod vedením věhlasného Thomase Wheelera.¹⁷⁹ Jako typický vzdělaný Brit počátku 19. století se zajímal i o další odvětví biologie jako byla entomologie a záhy se začal zabývat i experimenty s mikroskopy, které v této době byly poprvé dostupnější širší veřejnosti. Samozřejmostí bylo jeho členství v dobových učených společnostech. Byl členem Society of Apothecaries, kde působil nejdříve mezi lety 1836-1854 jako *Examiner of Botany*, roku 1855 se stává *Masterem* a posléze zde působí i jako *Treasurer*. Zároveň byl jedním z původních členů a londýnským sekretářem Botanical Society of Edinburgh (Edinburská botanická společnost). Roku 1839 spoluzakládal The Microscopical Society of London (Londýnská mikroskopická společnost), jejíž členové se účastnili proslulých mikroskopických soirée ve Wardově domě na Welleclose Square.¹⁸⁰ Tato společnost nebyla nějakou obskurní záležitostí, neboť hned jejím prvním

---

¹⁷⁸ Ward 1868, s. 655.

¹⁷⁹ Allen 1975, s. 324.

¹⁸⁰ Ward 1868, s. 655.

prezidentem se stal věhlasný biolog a anatom Sir Richard Owen, jeho následovníkem ve funkci byl slavný viktoriánský botanik a průkopník zahradnictví John Lindley.¹⁸¹ Společnost navíc roku 1866 získala status *Royal Charter*, královský patronát, a pod jménem The Royal Microscopical Society existuje jako respektovaná vědecká instituce dodnes.¹⁸²

Ward, ač proslulý svým herbářem o 25 000 položkách,¹⁸³ rostliny samozřejmě pouze neshbíral a neherbářoval, ale pokoušel se je i pěstovat. Právě v tomto bodě do hry opět zasáhlo prostředí londýnských Docklands. Wardův pokus vysadit na permanentně mokrou zeď za domem různé druhy kapradin a mechů skončil totálním fiaskem, když mu všechny kapradiny záhy zahubil znečištěný vzduch plný továrního kouře a sazí. Řešení tohoto problému objevil Ward náhodou o pár let později. Jak již bylo zmíněno, jeho přírodovědný zájem se neomezoval pouze na rostliny a amatérsky se zabýval i hmyzem. A tak, když jedno letního dne roku 1829 našel kuklu můry a rozhodl se, že ji nechá vylíhnout. Popisuje okolnosti tohoto objevu Ward takto:

I was accidentally led, about four or five years ago, to make some experiments on the growth of ferns, &c, in closely glazed vessels, from the following circumstance. I had buried the chrysalis of a sphinx in some moist mould in a large bottle covered with a lid. The insect attained its perfect form in about a month, when I observed one or two minute specks of vegetation upon the surface of the mould. Curious to observe the developement of plants in so confined a situation, I placed the bottle outside one of my windows with a northern aspect. The plants proved to be one of *Poa annua*, and one of *Nephrodium* [*Aspidium* Sotz.] *Filix-mas*. In this situation they lived for more than three years, during which time no fresh water was given to them, nor was the lid removed. The fern produced four or five new fronds every year; and the *Poa* flowered the second year, but did not ripen its seeds. Both plants ultimately perished, from the admission of rain water, in consequence of the rusting of the lid. I have repeated this experiment, with uniform success, upon more than sixty species of ferns belonging to the following genera: [...]¹⁸⁴

Doktor Ward začal okamžitě experimentovat s pěstováním nejrůznějších rostlin v různě velkých skleněných nádobách. Ve svých experimentech brzy přešel od lahví k prostornějším objektům. A tak se zrodila *Wardian case*, jeden z klíčových vynálezů pro transporty a také pěstování rostlin. Princip byl jednoduchý. Na dřevěné podsadě se substrátem byly v litinové nebo dřevěné konstrukci zasazeny skleněné tabulky, přičemž celý objekt byl co nejtěsněji

---

¹⁸¹ <http://www.rms.org.uk/about/history-of-the-rms/past-presidents.html>

¹⁸² <http://www.rms.org.uk/about/history-of-the-rms.html>

¹⁸³ Hershey 1996, s. 276.

¹⁸⁴ Dle *Paxton's Magazine of Botany, and Register of Flowering Plants.: V.8 (1841)*, s. 203.

uzavřen. Jednalo se v podstatě o jakýsi mobilní skleník. Hlavní výhodou bylo, že *Wardian case* rostliny izolovala od nepříznivých vnějších vlivů (vítr, znečištěný vzduch). Rostliny byly v teple a voda v nádobě neustále cirkulovala, během dne se vypařovala a během noci kondenzovala na skleněných stěnách nádoby a stékala dolů. Odpadla tak klíčová starost s optimální vlhkostí a zaléváním.

Jelikož byl Ward díky svému zájmu o botaniku, a zvláště prostřednictvím členství ve výše zmiňovaných učených společnostech, v kontaktu s předními odborníky a byl tak dobře obeznámen s problémy sužujícími transporty exotických rostlin a pochopil, jaký má jeho vynález v tomto oboru potenciál. *Wardian case* totiž umožňovala transport živých rostlin, které mohly být na palubě lodí, kde byly ale dobře chráněny před větrem, výkyvy teplot a především smrtícím slaným aerosolem. Rovněž byly v bezpečí před zvířecími škůdci a další klíčovou věcí bylo, že rostliny nevyžadovaly od posádky téměř žádnou péči, a to zejména zalévání.

Ward proto záhy přistoupil od pokusů ve svém domě k prvnímu experimentálnímu použití *Wardian case* už v roce 1833. Tehdy v nich byly odeslány evropské druhy rostlin (trávy a kapradiny) do Austrálie a Tasmánie, kde byly po vyložení původního obsahu naplněny australskými druhy a odeslány do Británie. Lodi velel kapitán Mallard, který Warda průběžně informoval o stavu rostlin.¹⁸⁵ Z cíle cesty v Hobartu v Tasmánii píše:

Sir, You will, I am sure, be much pleased to hear that your experiment for the preservation of plants alive, without the necessity of water or open exposure to the air, has fully succeeded. The two boxes entrusted to my care, contain ing ferns, mosses, grasses, &c, are now on the poop of the ship (where they have been all the voyage); and the plants (with the exception of two or three ferns which appear to have faded), are all alive and vigorous.¹⁸⁶

Ještě těžší zkouška ale čekala australské rostliny poslané ve stejných *Wardian case* do Anglie. Na zpáteční cestě totiž loď čelila extrémním teplotní výkyvům při plavbě kolem Hornova mysu, kdy zapadala silnou vrstvou sněhu přes zastávky v tropické Brazílii až po příjezd do chladné zimní Británie. Přestože celou osmiměsíční plavbu strávily rostliny ve *Wardian case* na palubě a nebyly vůbec zalévány, cestu bez větší úhony přečkaly a Wardův vynález

---

¹⁸⁵ Ward 1852, s. 46.

¹⁸⁶ Dopis kapitána Mallarda odeslaný Wardovi 23.11.1833 z Hobartu, Ward N. B. 1852, s. 121-122.

v obtížné zkoušce obstál na výbornou.¹⁸⁷ Spolu s Wardem přebíral tuto první zásilku i George Loddiges, který začal *Wardian case* používat ve své slavné zahradnické firmě a Wardův vynález se stal za nedlouho standardem pro přepravu rostlin a příliv nových exotických druhů tak značně zesílil. George Loddiges nešetřil chválou, píše:

I beg leave to say that my brother and I have, since 1835, made trial of more than five hundred cases to and from various parts of the globe, with great variety of success, but have uniformly found, wherever your own directions were strictly attended to—that is, when the cases were kept the whole voyage in the full exposure to the light upon deck, and care taken to repair the glass immediately in cases of accident—the plants have arrived in good condition.¹⁸⁸

Podle některých zdrojů se tak úspěšnost transportu živých rostlin zvýšila z 5% až na 90%.¹⁸⁹ George Loddiges na adresu *Wardian case* v roce 1842 prohlásil:

Whereas we used to lose 19 out of 20 cases during the voyage 19 out of 20 is the average that survive.¹⁹⁰

Obdiv a uznání sklízí Ward od předních osobností dobové vědy. Jeden z nejvlivnějších dobových botaniků a dlouholetý ředitel Kew Gardens William Hooker píše:

I have only to say what every one interested in the progress of botany and horticulture can say: —they have been the means, in the last fifteen years, of introducing more new and valuable plants to our gardens than were imported during the preceding century; and in the character of „Domestic Green-houses,“ if I may so speak; i.e. as a means of cultivating plants with success in our parlours, our halls, and our drawing rooms, they have constituted a new era in horticulture.¹⁹¹

V početné skupině dobových autorit velebicích Wardův vynález nechybí ani John Lindley, nám známý z úvodní části článku týkající se manuálu pro transporty rostlin, který uvádí:

---

¹⁸⁷ Ward 1852, s. 46-47.

¹⁸⁸ Dopis Wardovi od Georga Loddigese z 18.2.1842. Ward 1852, s. 123-124.

¹⁸⁹ Hershey 1996, s. 277.

¹⁹⁰ Dopis Wardovi od Williama Hookera ze 4.4.1851. Ward 1852, s. 132.

¹⁹¹ Dopis Wardovi od Williama Hookera ze 4.4.1851. Ward 1852, s. 131-132.

My dear Sir, As far as our experience goes, your plant cases are by far the best that have ever been contrived.¹⁹²

V knize *The History of Gardens* Thacker řadí *Wardian case* spolu s mechanickou sekačkou na trávu, vynalezenou ve stejné době Edwinem Buddingem, mezi největší vynálezy v dějinách zahradnictví.¹⁹³ Někteří autoři zabývající se transporty rostlin, botanickými objevy a lovci rostlin dokonce používají v souvislosti s historií transportu rostlin termínů *pre-wardian* a *post-wardian* pro rozlišení dvou rozdílných epoch v dějinách rostlinných transportů.¹⁹⁴

Tento převratný, byť velmi jednoduchý, vynález sice revolučně změnil transporty rostlin, ale téměř nezměnil život svého objevitele. Ward stále vykonával svou lékařskou praxi, účastnil se botanických exkurzí i života učených společností, kde dosáhl výše jmenovaných hodností. Byl přijat do dvou velmi prestižních vědeckých společností, když se stal Fellow of the Royal Society (Královská společnost) a Fellow of the Linnean Society (Linnéova společnost). Po odchodu do penze se pouze přestěhoval do Clapham Rise na jihozápadě Londýna do domu příznačně pojmenovaného The Ferns, kde žil obklopen rostlinami a bezpočtem kusů své *Wardian case* až do své smrti v roce 1868. Na jeho památku byl po Wardovi pojmenován rod afrických mechu *Wardia*. Doktoru Ward sice došel četných uznání a poct, ale nezískal žádný podíl z obrovských zisků plynoucích z introdukcí rostlin provedených s použitím jeho vynálezu.

3.3.1.2. Předchůdci a Maconochieho paralelní objev

Ward nebyl úplně prvním, kdo si povšiml možnosti pěstovat rostliny ve skleněných nádobách. Již v roce 1782 si jiný britský lékař William Withering (1769-1825) všiml, že exempláře rostlin se dají udržet čerstvé po dlouhou dobu, pokud je jejich stonek ponořen do nádoby s vodou a ta je zaklopena další skleněnou nádobou. Withering bohužel svůj objev dále nerozvíjel a do historie vědy, konkrétně medicíny, se zapsal tím, že začal používat digitalin obsažený v náprstníku červeném (*Digitalis purpurea*) pro léčbu srdečních chorob.¹⁹⁵ V podstatě identický objev jako Ward, a to navíc ve stejném časovém období či spíše o několik let dříve, učinil dnes téměř zapomenutý skotský botanik a profesor práva na

---

¹⁹² Dopis Wardovi od Johna Lindleyho z 15.1.1842. Ward 1852, s. 125.

¹⁹³ Thacker 1985, s. 236.

¹⁹⁴ Whittle (1997) nazývá celou první část své knihy *Collecting in Pre-Wardian Days from 1482 B.C.*, a pátou kapitolu ve třetí části stejné knihy pak *Post Wardian China*.

¹⁹⁵ Whittingham 2012, s. 16-18.

univerzitě v Glasgow Alexander Maconochie (1806-1885). Maconochie začal kolem roku 1825 experimentovat s pěstováním kapradin ve skleněných nádobách původně užívaných pro chov zlatých rybek. Postupně začal produkovat miniaturní skleníky, jejichž dřevěné díly si nechával zhotovovat u místního tesaře.¹⁹⁶ Svůj vynález si však nepatentoval, ani jej do roku 1839 nepředstavil veřejnosti, a tak se rozšířil pouze mezi jeho přátele a blízké. Když roku 1839 konečně publikuje článek *On the Use of Glass Cases for rearing Plants, similar to those recommended by N. B. Ward*,¹⁹⁷ je *Wardian case* již obecně známá a zavedená a Maconochie se ani nesnaží s Wardem nijak o prvenství soupeřit. Jak trefně podotýká Hershey, Maconochie se tak stává jednou z prvních obětí principu „publish or perish“.¹⁹⁸

3.3.1.3. Ekonomická botanika a *Wardian case*

Naprosto klíčovou roli sehrál Wardův vynález nejen při transportech ornamentálních rostlin do Velké Británie, eventuálně z Británie do kolonií, ale také při získání a introdukci několika ekonomicky nesmírně významných plodin v britských koloniích. Jednalo se o chinovník, kaučukovník a čajovník. Tyto introdukce měly obrovský dopad především na ekonomiku daných kolonií a potažmo celého impéria, ale na příklad i na etnické složení obyvatelstva. Proto se u nich na chvíli zastavme. V chronologickém pořadí byla první introdukce čajovníku (*Camelia sinensis*).

Pítí čaje se stalo v první polovině 19. století ve Velké Británii módou a součástí britské kultury. Tato záliba měla ale nedobry vliv na ekonomiku, a to zejména na bilanci zahraničního obchodu. Čaj se totiž dovážel v ohromných kvantech z Číny a spolu s porcelánem vytvářel obrovský schodek platební bilance v obchodu s touto zemí, jelikož Británie nebyla schopná vyvážet opačným směrem téměř nic. Jedním řešením bylo najít nějakou komoditu, která by tento schodek vyrovnala, což se sice povedlo, ale tou komoditou bylo opium. Obchod s opiem ale následně vedl ke dvěma opiovým válkám. Paralelně se však připravovalo řešení etičtější a elegantnější, navíc skýtající obrovské ekonomické zisky, a to zavést pěstování čajovníku na nějakém příhodném místě v Britském impériu. Pro to bylo nutné získat dostatečné množství životaschopných semen a sazeniček čajovníků a také *know-how*, jak je pěstovat a zpracovávat. Zde je potřeba připomenout, že znalosti Evropanů o zpracování a pěstování čaje byly značně omezené a až do konce třicátých let se dokonce předpokládalo, že černý a zelený čaj pocházejí ze dvou odlišných druhů rostlin.

---

¹⁹⁶ Allen 1969, s. 9.

¹⁹⁷ Maconochie 1836/37.

¹⁹⁸ Hershey 1996, s. 279.

Obojí se povedlo díky jednomu muži a pak především díky vynálezu doktora Warda. Tím mužem byl Robert Fortune, skotský botanik, lovec rostlin a dobrodruh. Fortune se pohyboval v Číně již mezi lety 1843-1846, cestoval vždy v přestrojení za Číňana, což mu umožňovala dokonalá znalost čínštiny.¹⁹⁹ V roce 1848 byl vyslán Východoindickou společností do Číny s úkolem opatřit čajovník pro pěstování v Britské Indii. To se mu skutečně podařilo a roku 1849 odesílá z Šanghaje náklad 23 829 sazeniček a přibližně 17 000 naklíčených semen čajovníku, vše uložené právě ve *Wardian case*, a navíc osm Číňanů znalých správných postupů a několik beden jejich nářadí. Čajový náklad do Indie úspěšně dorazil a v okolí města Dárdžiling v podhůří Himalájí byly úspěšně založeny čajové plantáže.²⁰⁰ Čaj se během druhé poloviny 19. století stal jedním z hlavních exportních artiklů Indie. Pěstování čajovníku se navíc z Indie šířilo i do dalších částí impéria jako Srí Lanka či Keňa. Všechny zmiňované země dodnes patří mezi hlavní světové producenty této plodiny.

Chronologicky druhá ekonomicky významná introdukce s použitím Wardova vynálezu byla introdukce chinovníku (*Cinchona Spp.*), zdroje chininu, v té době jediného účinného léku proti malárii. Chinovník rostl v horských lesích na svazích And, a tak nejdříve Španělské impérium a následně jeho nástupnické státy v oblasti měly na produkci a vývoz chininu monopol, a jelikož malárie byla metlou masově kosící evropské kolonisty po celém světě a v menší míře řádila i v samotné Evropě, zajišťoval jim tučné zisky. Britové disponující v té době největšími koloniálními državami se rozhodli chinovník získat a založit plantáže v příhodných částech impéria. Expedici financovala přímo India Office a organizována byla botanickou zahradou Royal Botanic Garden Kew.²⁰¹ Vedením výpravy byl pověřen Sir Clementse Robert Markham (1830-1916), který za její uskutečnění získal značné počty.²⁰² Na zdárném průběhu výpravy měl ale největší podíl jiný účastník, anglický botanik a lovec rostlin Richard Spruce (1817-1893).²⁰³ Ten pobýval v Jižní Americe dlouhodobě už od roku 1849 a oblast dokonale znal nejen po botanické stránce, ale měl zde i četné kontakty na vlivných místech. Právě díky jeho botanickým schopnostem a kontaktům se výpravě podařilo získat na území dnešního Ekvádoru semena chinovníku a odeslat je ve *Wardian case* přes Kew Gardens na Srí Lanku (první výsadba se uskutečnila v botanické zahradě v Hakgale) a

---

¹⁹⁹ Robert Fortune je díky důležitosti svých počínů a dobrodružným aktivitám dobře zpracován v sekundární literatuře a existuje o něm i film (PERELSZTEJN 2001).

²⁰⁰ Musgrave a Musgrave 2002, s. 102-104.

²⁰¹ Musgrave a Musgrave 2002, s. 142-150.

²⁰² Markham se stal sekretářem *Royal Geographical Society* a podílel se na úspěšném šíření chinovníku v Britské Indii. Dále se podílel na získání kaučukovníku a účastnil se slavné Napierovy expedice do Etiopie. Byl povýšen do šlechtického stavu a mezi lety 1893 a 1905 působil jako prezident *Royal Geographical Society*, kde mohutně lobbval pro polární výpravy a byl to právě on, kdo vybral Roberta Scotta pro antarktickou výpravu.

²⁰³ Podrobněji o Spruceovi viz Gribbin 2008, s. 238-268.

do britské Indie. V těchto zemích se podařilo i přes počáteční problémy zavést pěstování chinovníku, čímž byl zajištěn zdroj chininu pro impérium.²⁰⁴

Poslední z těchto introdukcí je získání kaučukovníku brazilského (*Hevea brasiliensis*). Kaučukovník se přirozeně vyskytoval pouze v Amazonské nížině. Po vynálezu vulkanizace kaučuku ve 30. letech, která umožnila jeho mnohem širší využití, došlo v této oblasti ke kaučukovému boomu a města jako Manaus či Belém pohádkově bohatla. Ekonomický potenciál eventuálního pěstování kaučukovníku neušel Britům. Ti se rozhodli rostlinu získat. Mezi plánovači se setkáváme se známými jmény z výkladu o chinovníku, jsou to Clements Markham a ředitel Kew Gardens William hooker, kterého vystřídal v úřadu i plánování expedice jeho syn Joseph. První úplná herbářová položka kaučukovníku a popis zpracování pocházel navíc od Richarda Spruce. Pro tento úkol, někdy označovaný za biopirátství, vybrali britského dobrodruha Henryho Wickhama (1846-1928). Sir Henry Alexander Wickham žil s rodinou v severní Brazílii a dobře znal tamní prostředí. V roce 1876 se mu skutečně podařilo získat 70 000 semen kaučukovníku a odeslat je do Kew Gardens, kde z nich pouze 2400 vyklíčilo a odkud byly odeslány ve *Wardian case* do botanických zahrad v Singapuru a Malajsii a na Srí Lanku.²⁰⁵ V britské Malajsii pak byly založeny rozsáhlé plantáže kaučukovníku, které generovaly a stále generují obrovské zisky. Na rozdíl od Amazonie, kde byl kaučuk kvůli výskytu škůdců sbírán z divokých stromů v pralese, v Malajsii, kde tito škůdci chyběli, tak mohly být založeny rozsáhlé plantáže, jejichž výnos byl nesrovnatelně vyšší než v Brazílii.

Ward si byl dobře vědom významu svého objevu pro úspěch těchto ekonomicky důležitých introdukcí (samozřejmě s výjimkou kaučukovníku, která proběhla až po jeho smrti) a výslovně se hlásil k podílu na jejich zdaru. Ward ve své knize připomíná ještě jednu úspěšnou introdukci, s kterou se nesetkáváme v sekundární literatuře. Tou je transport banánovníku (*Musa cavendishii*) z Británie na tichomořské ostrovy Samoa, realizovaný misionářem Johnem Williamsem v letech 1839-1840.²⁰⁶ Ward zde uvádí další detaily této málo známé introdukce, mimo jiné i to, že s ní Williamsovi osobně radil.²⁰⁷

Na závěr výkladu o úspěšných introdukcích je potřeba dodat, že tento proces měl i svou stinnou stránku. Řada rostlin, které putovaly ve *Wardian case* z kontinentu na kontinent,

---

²⁰⁴ Musgrave a Musgrave 2002, s. 150-156.

²⁰⁵ Musgrave a Musgrave 2002 s. 171-177.

²⁰⁶ Ward 1852, s. 75.

²⁰⁷ Ward 1852, s. 75.

se později staly tak zvanými invazními organizmy a působí ve svých domovech obrovskou destrukci ekosystémů i značné ekonomické škody.

3.3.1.4. 19. století, století páry... a skla

Masivní rozšíření *Wardian case*, a především jejích dalších metamorfóz, bylo dáno masivním rozšířením skla, ke kterému došlo v polovině 19. století. Tento proces byl umožněn dvěma zásadními událostmi.

Až do 40. let 19. století bylo sklo totiž nesmírně drahé a představovalo téměř luxusní zboží. To bylo dáno dvěma faktory, jednak technologickou náročností výroby, a pak zejména neúměrně vysokou skelnou daní účtovanou podle váhy, která dosahovala až 300% ceny. Obojí se během několika málo let zcela změnilo. Britská vláda sira Roberta Peela roku 1845 skelnou daň zrušila.²⁰⁸ Ploché sklo se navíc začalo vyrábět novou metodou, a to tak zvanou *cast plate glass method*, která umožnila levně vyrábět velké tabule plochého skla.²⁰⁹ Dopad těchto událostí na ceny skla byl zásadní. Mezi lety 1844 a 1865 klesla jeho cena z jednoho šilinku (1 šilink = 12 pencí) a dvou pencí na dvě pence za stopu.²¹⁰ Sklo si tak začalo nacházet cestu do britských domácností, a to nejen ve formě oken. Skleníky do této doby vyhrazené pouze pro hrstku bohatých aristokratů se začaly spolu se zimními zahradami a tak zvanými *conservatories* objevovat stále častěji i u domů movitějších obyvatel měst. Na módu skleněných zahradních staveb měla kromě výše zmiňovaných ekonomicko-technologických faktorů zásadní vliv i jedna společenská událost, a to vůbec první z řady Světových výstav (celým názvem *The Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations*) pořádaná roku 1851. Centrem pozornosti a obdivu se stala, kromě exponátů z celého světa, také budova, v níž byla pořádána – *The Crystal Palace*, gigantický skleník od Josepha Paxtona.²¹¹ Jak nám dokumentuje katalog výstavy,²¹² jedním z více než 14 000 vystavovatelů byl i doktor Ward, který zde prezentoval svůj vynález. Jelikož výstavu navštívilo více než šest milionu lidí, byl její ohlas ohromný a řada návštěvníků zatoužila pořídit si vlastní skleník. A tak se sklo, skleníky a modifikovaná *Wardian case* staly módní záležitostí Británie druhé poloviny 19. století.

---

²⁰⁸ Důvodem ke zrušení byly zdravotní ohledy. Tento akt měl napomoci rozšíření skleněných okenních tabulek i mezi chudší vrstvy obyvatelstva. Daň byla terčem ostré kritiky především z lékařských kruhů argumentujících zdravotními dopady.

²⁰⁹ Metoda spočívala v lití rozžhaveného skla na kovovou podložku, následné válcování za tepla a řízené chlazení. Důvodem pro zrušení daně bylo zlepšit životní podmínky chudších vrstev, tím, že jim levnější skleněné tabulky umožní mít lepší a větší okna.

²¹⁰ Whittingham 2012, s. 108.

²¹¹ <https://www.britannica.com/topic/Crystal-Palace-building-London> (vid. 1.7.2022).

²¹² *Official Catalogue of the Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations* 1875, s. 73.

3.3.1.5. *Fern fever* a metamorfóza *Wardian case*, aneb z lodního podpalubí do viktoriánských obývacích

Jedním z charakteristických rysů viktoriánské Británie byla všeobecně rozšířená biofilie často spojená se sběratelstvím. To se týkalo i rostlin, když kolem pěstování některých módních skupin rostlin vznikaly dobové mánie. K rozvoji těchto mánií samozřejmě napomohl i vynález doktora Warda, protože značně zvýšil počet exotických druhů dostupných v Británii a také snížil cenu těchto novinek.

Jedna z těchto mánií – ta z našeho pohledu nejbizarnější, ale také dobově nejintenzivnější a nejrozšířenější – je neodmyslitelně spjata s *Wardian case* a dokonce personálně s jejím vynálezcem. Jde o pteridománii, která je podrobněji popsána v kapitole II.6. Právě tím se opět dostáváme k Wardovu vynálezu. Jako ideální způsob, jak zajistit kapradinám optimální růstové podmínky a zároveň se moci těšit z jejich krásy přímo v obývacím, se ukázala právě *Wardian case*, či přesněji řečeno její modifikace, přičemž modifikován byl převážně vzhled. Zde jeden obrázek (viz příloha č. 8) řekne více než sáhodlouhý popis. Ale jednoduše můžeme říci, že se do prosklené krabice s dřevěnou podsadou určené pro lodní podpalubí vtělily estetické ideály viktoriánské doby. Pak už záleželo jen na vkusu a finančních možnostech zájemců. Metamorfované *Wardian case* mohly být od relativně malých jednoduše designovaných až po několikametrové velmi elaborované a často inspirované dobovými stavbami.

V. ZÁNİK FENOMÉNU?: „ODMOCNĚNÍ“ ROSTLIN A PŘEKÁŽKY BRÁNICÍ JEJICH PŮSOBENÍ

Zatímco otřes obrovských politických a socio-ekonomických změn po První světové válce fenomén lovu rostlin přežil, a v meziválečné době zažil dokonce menší rozkvět, druhý světový konflikt znamenal jeho definitivní konec. V roce 1948 prchá z Lijiangu před komunisty Joseph Rock, který stráví zbytek života na Havaji a do své smrti v roce 1962 už žádné další cesty za rostlinami nepodnikne. V roce 1958 umírá Frank Kingdon-Ward považovaný za „posledního velkého lovce rostlin“.²¹³ Jeho kniha *Pilgrimage for Plants*²¹⁴ vydaná posmrtně v roce 1960 by se dala chápat jako jakási symbolická tečka za tímto fenoménem.

Zde se nabízí dvě otázky. Šlo opravdu o definitivní konec, nebo došlo k nějaké transformaci, ústupu do undergroundu či substituci fenoménu? A druhá otázka, či spíše série otázek, se ptá, proč k tomuto konci došlo, jaké jsou příčiny, a proč se tak stalo právě v poválečné době? Nejjednodušší odpovědí by bylo, že ekonomicky vyčerpaný svět ležící v troskách měl jiné starosti než si opatřovat nějaké vzácné rostliny. V takové odpovědi je jistě kus pravdy, ale právě příklad obnovy fenoménu po První světové válce, která byla zejména pro západoevropské státy podobně strašlivá²¹⁵ a přinesla minimálně stejně velké socioekonomické změny, je určitým protiargumentem. Navíc období po Druhé světové válce bylo časem nevídané ekonomické konjunktury nazývané třicet krásných let, což opět kontrastuje s ekonomicky složitou meziválečnou dobou, kdy se lovcům rostlin dařilo.

V této kapitole se budeme držet postupu a teoretických východisek uplatněných v kapitole III. Předpokládám, že analogicky k „umocnění“ rostlin a vytvoření podmínek pro uplatňování této moci, to znamená jejich působení a vzniku fenoménu plant huntingu, mohl být jeho zánik způsoben analogickými procesy, ale v opačném gardu. Ptám se tedy, zda došlo k něčemu jako „odmocnění“ rostlin, a pokud ano, jaké byly jeho příčiny, či jim něco bránilo v působení, nebo zda šlo o kombinaci obojího.

---

²¹³ *The Last of the Great Plant Hunters* je titul knihy pojednávající o životě Warda, viz Lyte 1989.

²¹⁴ Kingdon-Ward 1960.

²¹⁵ Počty obětí v řadě západoevropských zemí (Británie, Francie) byly v případě První světové války dokonce vyšší než v Druhé světové válce. V angličtině příznačně termín Great War označuje První světovou válku.

1. PŘEKÁŽKY BRÁNICÍ PŮSOBENÍ ROSTLIN

1.1. GEOPOLITIKA

Opět se nemůžeme vyhnout geopolitice. Druhá světová válka s sebou přenesla další překreslení politické mapy světa a odstartovala či minimálně prudce akcelerovala dva důležité historické procesy. Prvním byl vzestup komunistických či radikálně levicových protizápadních režimů ve světě a s tím spojený vznik tak zvaného východního bloku. Tím druhým procesem pak byla dekolonizace. Zde je ještě nutno dodat, že oba procesy spolu dobře korespondovaly a často se navzájem podporovaly. O obojím bylo napsáno obrovské množství knih, a proto bych zde chtěl pouze co nejstručněji, formou přehledu, vypíchnout interakce mezi těmito procesy a zkoumaným fenoménem plant huntingu.

Problém pro lov rostlin představuje zejména občanská válka v Číně zakončená vítězstvím komunistů v roce 1949 a následná invaze do Tibetu v roce 1951.²¹⁶ S tím spojené omezení pohybu cizinců v této tradičních destinacích plant hunterů představovalo jistě značnou komplikaci. Další problémy plynuly z chaosu provázejícího rychlou dekolonizaci v nedaleké Barmě, který ještě ztížil přístup do tohoto zdrojového území. Ke zhoršování politické a bezpečnostní situace ale docházelo v souvislosti se studenou válkou a dekolonizací ve velké části světa a to zejména v nově vzniklých rozvojových zemích, kde se ze studené války často stávala válka horká.

Domnívám se však, že ani tyto geopolitické faktory nejsou klíčové. Pořád zůstávalo dost oblastí, kde mohli eventuální lovci rostlin působit. Ať už to bylo Japonsko, Indie, Severní Amerika či jih Ameriky jižní, Jihoafrická republika či Austrálie. Myslím, že geopolitika sice mohla způsobovat značné komplikace, ale příčinou konce fenoménu rozhodně není.

1.2. BYROKRATIZACE, LEGISLATIVA A OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Poválečná doba přinesla další překážku případné obnově fenoménu, a to byrokracii a legislativní omezení týkající se sběru a vývozu organismů. Jednalo se jak o legislativy nově vzniklých států, tak i o mezinárodní úmluvy. To, že se téma ochrany životního prostředí začalo čím dál více dostávat do popředí v mezinárodním diskurzu, dobře dokumentují mezinárodní instituce a úmluvy spojené s touto problematikou, které začaly právě v této době vznikat. Již 5. října 1948 se ve Fontainebleau ustavuje IUCN (International Union for Conservation of Nature)²¹⁷ zaměřující se na ochranu přírody, která propojuje vládní i nevládní

---

²¹⁶ Kapstein 2009, s. 280 a dále.

²¹⁷ Mezinárodní svaz ochrany přírody.

organizace.²¹⁸ Pro zlepšení financování činnosti IUCN a ochrany přírody jako takové je roku 1961 vytvořen The World Wide Fund for Nature (WWF).²¹⁹ Obě organizace patří mezi naprosto klíčové subjekty na poli globální ochrany přírody.

Právě na půdě IUCN se zrodil dokument bránící obrodě plant huntingu či nějaké podobné činnosti. Jde o mezinárodní úmluvu CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora).²²⁰ Tato konvence vychází přímo z rezoluce přijaté na jednání IUCN v roce 1963. Konvence byla finálně schválena ve Washingtonu o deset let později, 1 července 1973, vstoupila v platnost.²²¹ Tato konvence zapovídá obchod s druhy živých organismů vyjmenovaných v dodatcích. Z hlediska plant huntingu nás zajímají samozřejmě rostliny. Celkem tři dodatky ke smlouvě jich vyjmenovávají téměř 33 000 druhů,²²² což je asi 11% všech rostlinných druhů na planetě. Toto číslo by nemuselo vypadat pro eventuální novodobé lovce rostlin až tak hrozně, kdyby dodatky přímo nevynezovaly některé čeledi jako celek. Smlouva tak na příklad zapovídá obchod s orchidejemi, kaktusy, cykasy, dále všemi láčkovkami rodu *Nepenthes*, stromovými kapradinami rodu *Dicksonia*, a tak dále, tedy typickými kořistmi lovců rostlin.

Na závěr této podkapitolky je nutné zdůraznit, že ochrana přírody a s ní spojené organizace vykonávají nadmíru záslužnou práci a jejich vznik odráží změnu paradigmatu, kdy si lidé začínají uvědomovat nutnost ochrany stále rychleji mizící divočiny. Na druhou stranu může působit poněkud komicky, když jsou v některých zemích čas od času zadržováni cizinci snažící se provézt semena chráněných rostlin a současně v těch samých zemích dochází na příklad k plošnému kácení a vypalování pralesů.

---

²¹⁸ <https://www.iucn.org/about/iucn-a-brief-history> (vid. 22.10.2022).

²¹⁹ <https://www.worldwildlife.org/about/history> (vid. 20.10.2022).

²²⁰ Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, celý text: <https://www.cites.org/eng/disc/text.php> (vid. 22.10.2022).

²²¹ <https://www.cites.org/eng/disc/what.php> (vid. 22.10.2022).

²²² Seznam všech dotčených druhů přímo ze stránek organizace: <https://www.cites.org/eng/app/appendices.php> (vid. 22.10.2022).

2. „ODMOCNĚNÍ“ (DISEMPOWERMENT) ROSTLIN

2.1. KONEC VELKÝCH OBJEVŮ

Období po Druhé světové válce přineslo rychlý konec doby velkých objevů. Bílá místa na mapách byla zaplněna a neprozkoumány zůstaly pouze nejvyšší vrcholy a naopak hlubiny oceánů. Ale i to se rychle změnilo. Mezi lety 1950-1964 bylo slezeno i všech čtrnáct osmitisícovek. Zdolán byl i jejich protipól, když oceánografové Don Walsh (narozen 1931) a Jacques Piccard (1922-2008) v roce 1961 sestoupili na dno Mariánského příkopu, nejhlubšího místa oceánu. Lidé se ve svých objevných snahách museli upřít k dobývání vesmíru. I zde byl proces objevování velmi rychlý. Dá se charakterizovat čtyřmi termíny s daty: Sputnik 1957, Lajka 1957, Gagarin 1961, přistání na Měsíci 1969. Toto období objevných cest do vesmíru a mořských hlubin se někdy nazývá „třetí epochou objevitelských cest.“²²³

Myslím, že i z tohoto stručného přehledu poválečných objevných cest je zřejmé, že zatímco druhá fáze objevných cest a její propojení s dobovou vědou bylo významným umocňujícím faktorem, tato fáze zaměřená na vrcholy velehor, hlubiny oceánů, a především vesmír, přispěla k „odmocnění“ rostlin. Bylo to dáno faktem, že se jednalo o místa bez výskytu rostlin či s jejich výskytem velmi minimálním. Zejména pak dobývání vesmíru postavené na vědotechnice navíc posílilo dobovou fascinaci technologiemi a všeobecný techno-optimismus (viz níže).

2.2. TURISTIKA, CESTOVÁNÍ A PROFANACE EXOTIKY

S trochou nadsázky můžeme říci, že doba velkých objevů skončila pro západní objevitele a společnost jako celek, ale naopak započala doba velkých objevů pro jednotlivce.

Po Druhé světové válce totiž dochází k rozvoji cestování a turistiky, která se postupně stává masovým fenoménem. V určité zkratce bychom mohli říct, že cestuje čím dál více lidí do stále vzdálenějších destinací, navíc čím dál rychleji, pohodlněji a levněji. Masivně se šíří vlastnictví osobních automobilů (viz níže, V.3.1.2.) a především letecká doprava se stává dostupnou i pro střední vrstvy.

Dochází tím k procesu, který bychom mohli nazvat demokratizací exotiky a jinakosti. Do míst, kam se dříve dostala pouze hrstka lidí, a to často po dlouhých útrapách, se najednou mohl vypravit téměř kdokoli. S pomocí letecké dopravy se není problém dostat na druhý konec zeměkoule za jeden den. Dochází tak nejen k zpřístupnění exotiky širší populaci, ale to

---

²²³ Burke 2013, s. 321.

také nevyhnutelně vede k její profanaci. Lov rostlin spojený s objevováním, dobrodružstvím, namáhavými, dlouhými a nebezpečnými cestami je takto „odmocněn“, jelikož na řadu míst spojených s tímto fenoménem může celkem levně a pohodlně cestovat téměř kdokoli.

Lovci rostlin, a především nejrůznější další objevitelé, jejichž cestopisy zprostředkovávaly jinakost a exotično v době, kdy si cestování do exotických zemí mohla dovolit jen hrstka nejbohatších, tak přišli o monopol na zprostředkování jinakosti a exotiky, či přinejmenším o část kreditu z toho plynoucího. Můžeme říci, že v poválečné době mohl každý být objevitelem sám pro sebe.

2.3. OBRAT V BIOLOGII A PŘÍRODNÍCH VĚDÁCH

Do hlubin se v poválečné době ponořily i přírodní vědy. Opět to souviselo s technologiemi. Ve 30. letech se objevují první elektronové mikroskopy, které se pak dále zlepšují a zdokonalují. V roce 1953 navíc přichází klíčový biologický objev struktury DNA. Biologie se zaměřuje stále více na genetiku a mikrobiologii, a tím zapadá do rámce „třetí vědecké revoluce“, kterou se míní rychlý pokrok právě v molekulární biologii a také kybernetice.²²⁴ Tento proces značně limituje možnost participace laiků a fungování tak zvané občanské vědy, jak to bylo běžné v přírodních vědách 19. století.

2.4. DOBOVÁ ATMOSFÉRA

Dalším společenským jevem poválečného světa bylo něco, co se dá charakterizovat s pomocí termínů nivelizace, zrovnostářštění či antiburžoázní postoje, nebo méně korektním termínem zplebejštení. Tento jev byl dán jistě jednak prožitými válečnými útrapami a rozšířenou představou, že Druhé světová válka byla selháním předválečných elit. Dalším faktorem, který k tomuto procesu mohutně přispěl, byl masivní nástup a vzestup levicových, či přímo komunistických, stran a hnutí. Ten následoval hned po válce a proběhl nejen v zemích pozdějšího východního bloku, ale v různých formách v podstatě po celém světě. Objevuje se důraz na práci, dělníky, pokrok, technologie, podmanění a kontrolu přírody (meliorace, DDT atd.) a důraz na člověka a lidstvo jako celek, které je často dáváno do kontrastu vůči přírodě. V umění, architektuře a designu se objevuje důraz na účelnost, funkci, strohost, realismus a konkrétno. Tyto myšlenky samozřejmě nejsou v období po Druhé světové válce nové, objevují se už od počátku 20. století, příkladem může být níže citovaný futuristický manifest.

---

²²⁴ Burke 2013, s. 321.

2.5. TECHNOLOGIE A FASCINACE TECHNIKOU

Nadšení z technologického pokroku, který na Západě přišel s průmyslovou revolucí, bylo obrovské, byť ho nesdíleli úplně všichni. Nové vynálezy otevíraly lidstvu nové obzory a možnosti. Čím dál více se ale samy začínaly stávat „umocněnými objekty“ a jejich vlastnictví přinášelo kredit. Tento stav přitom, a to je důležité, nevycházel jen z užité hodnoty daného stroje, ale i z jeho estetického aspektu, který začal být čím dál silnějším. Nadšení z techniky a strojů se silným důrazem na jejich estetický rozměr asi nejlépe dokumentuje *Futuristický manifest*, který sepsal Filippo Tommaso Marinetti (1876-1944) v roce 1909:

Tvrdíme, že nádhera světa se obohatila o jednu novou krásu: krásu rychlosti. Závodní automobil se svou nádhernou kapotou a tlustými trubkami podobá hadům s výbušným dechem ... řvoucí automobil, který jede, jako by letěl na dělovém náboji, je krásnější než Niké ze Samothráky.

[...] budeme opěvat vibrující noční žár arzenálů a doků zapálených prudkými elektrickými měsíci, hltavé stanice, požíračky hadů, kteří kouří, továrny zavěšené na mracích svými zkřivenými stužkami kouře, mosty, které se podobají gigantickým gymnastům přeskakujícím řeky a lesknoucím se na slunci blýskáním nožů, které hrabou na kolejích jako ohromní oceloví oři krocení trubkami, a klouzavý let letadel, jejichž vrtule pleská ve větru jako prapor, jako by tleskala nadšenému davu.²²⁵

Druhá světová válka navíc rozvoj technologií ještě extrémně akcelerovala. Objevila se celá řada úplně nových technologií. Řada z nich našla své využití i pro civilní účely, některé zcela změnily svět a mají přímý vztah k plant huntingu. Na konci války se objevila první proudová letadla, která sice do vývoje konfliktu příliš nezasáhla, ale po válce tato technologie zcela změnila létání. Celkem rychle se objevila velká moderní proudová letadla, která zrychlila a především zlevnila leteckou dopravu, a to nejen lidí. Tento vývoj stál jednak za rozšířením cestování a masové turistiky, ale také zjednodušil přepravu živých rostlin. Další válečnou novinkou byly první balistické rakety nechvalně proslulé německé V2. Tato technologie byla pak přímo využita pro vesmírné rakety, které odstartovaly novou éru objevných cest. Ty pak vyvolaly obrovský zájem veřejnosti o techniku.²²⁶ Posledním pro toto

---

²²⁵ Originální znění ve francouzštině, deník Le Figaro, 20. 2. 1909: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2883730/fl.image> (vid. 26.11.2022).

²²⁶ Propojenost válečné technologie a pozdější kosmonautiky nejlépe dokumentuje fakt, že V2, stejně jako raketu Saturn, která vynesla Apollo na Měsíc, zkonstruoval tentýž člověk: Werner Von Braun (1912-1977).

téma relevantním vynálezem jsou plasty. Materiály známé už v meziválečné době zaznamenaly v průběhu Druhé světové války coby levný nouzový materiál obrovský vzestup, který stále trvá.

2.6. ROSTLINA JAKO SPOTŘEBNÍ ZBOŽÍ ANEB PROFANACE ROSTLIN

Rozmach letecké přepravy se netýkal jen lidí, ale i nákladu. V tomto případě exotických rostlin. Zatímco vynález Wardovy skříňky umožnil rozmach fenoménu plant huntingu, prudký rozvoj plastů úzce spjatý s Druhou světovou válkou způsobil opačný vývoj. Exotické rostliny bylo najednou možno transportovat extrémně rychle a ve velkém množství z jednoho konce zeměkoule na druhý, zabalené v nejrůznějších plastových obalech v nákladových prostorech dopravních letadel. Rostliny z daleka tak opět ztratily punc něčeho vzácného, ojedinelého a přestaly být jakýmsi křehkým pokladem cestujícím týdnů či měsíců skrze rozbourané oceány na vratkých lodích. To samozřejmě umenšilo kredit spjatý s jejich vlastnictvím, pěstováním a objevováním. Dalo by se říci, že se staly spotřebním zbožím, jednou z mnoha položek v přetékajících regálech nově vznikajících supermarketů.

Dobře tento proces můžeme dokumentovat na orchidejích. Ty jsou dnes k dostání v každém českém supermarketu za ceny dostupné komukoliv. Do České republiky jsou v obrovských množstvích dováženy v plastových obalech letecky z Thajska, či jsou přímo pěstovány v evropských sklenících. Staly se tak díky rychlé a levné dopravě, spojené s pokroky ve šlechtitelství a genetice, běžným konzumním zbožím dostupným takřka každému. Skrze ulovení, vlastnictví, či úspěšné pěstování nějakého *Phalanopsisu* z Kauflandu, či podobného supermarketu, už dnes nikdo kredit nezíská.

3. POVÁLEČNÝ KONZUMERISMUS A „KULT“ VĚCÍ

Po Druhé světové válce přišlo tak zvaných třicet krásných let²²⁷ vyplněných nevídanou ekonomickou konjunkturou, kdy ekonomiky západních zemí rostly nebývalým tempem. Právě s tímto obdobím se spojuje zrod konzumerismu a konzumní společnosti jako takové.

V kontextu této práce se rozhodně nechci pouštět do nějakých obecných analýz konzumní společnosti.

Zastavil bych se pouze u jednoho aspektu, a to u spotřebičů, a to pouze několika, které jsou pro tento výklad relevantní. Domácnosti plné nejrůznějších elektrických spotřebičů zajišťujících vše od přípravy pokrmů přes úklid, po bezdrátovou komunikaci, jsou relativní novinkou stejně tak, jako situace, kdy má téměř každý osobní automobil. Rozšíření domácích spotřebičů a masové vlastnictví automobilů je spojeno právě s tímto poválečným obdobím. V případě domácích spotřebičů se nejednalo o nějaké nadstandardní zařízení, ale o naprosto bazální přístroje, bez kterých si teď už nedovedeme domácnosti představit, jako jsou třeba ledničky nebo pračky. Ledničky, pračky a posléze i myčky na nádobí začaly být od 2. poloviny 70. let prezentovány reklamou jako součást zámožné středostavovské domácnosti.²²⁸

Setkáváme se zde tedy s tím, že se tyto věci stávají statusovými předměty. Spotřebičů navíc neustále přibývá, zlepšují se jejich vlastnosti i design, přibývají funkce, které jsou často pro většinu uživatelů nepotřebné. Spolu s těmito řekněme užitkovým spotřebiči se šíří i přístroje umožňující zábavu a komunikaci na dálku, jako jsou televize, videa, počítače, mobily, a tak dále. U nich označení statusový předmět platí mnohem více než u předešlé skupiny. Ze svého dětství si dobře pamatuji poměrování toho, kdo má doma lepší video, Hi-Fi věž či větší uhlopříčku televizoru. A asi nikdo nepochybuje, že smartphony a notebooky značky Apple jsou více statusovou záležitostí až jakýmsi profánním mana předmětem dnešních mileniálů, a nejen jich, než praktickou věcí zajišťující komunikaci. Tu by dobře obstaraly analogické produkty levnějších, ale méně „mocí“ nabitých konkurenčních značek.

Při pohledu do nabídky internetových prodejců elektroniky a domácích spotřebičů se zdá, že moderní domácnosti se staly jakýmsi pokračováním kabinetů kuriozit, kdy ale místo nejrůznějších bizarních přírodnin zabírají často podobně bizarní a často užitkově zbytečné spotřebiče. V souvislosti s konzumerismem, poválečnou dobou a tématem lovců rostlin je potřeba zmínit dva fenomény: automobil a televizi.

---

²²⁷ Judt 2008, s. 331-362.

²²⁸ Judt 2008, s. 347.

3.1.1. Televize, nástroj demokratizace, profanace exotiky a kanalizace biofilie

Dalším fenoménem úzce spjatým s rozvojem konzumní společnosti a výše zmiňovanými spotřebiči je rozvoj televizního vysílání, a především masové vlastnictví televizorů v populaci Západu. Počátky televizního vysílání v Británii se datují do 40. let 20. století. Na konci let padesátých již bylo ve Spojeném království 10 000 0000 televizorů a v roce 1970 byl poměr obyvatel na jeden televizor 1:4.²²⁹

Televizor byl také určitým statusovým předmětem, ale především televizní vysílání dávalo nahlédnout divákům formou dokumentů či cestovatelských pořadů do exotických krajů, které vstoupily do jejich obývacích. Došlo tak k určité demokratizaci exotiky a také profanaci, kdy už nebylo nutné vydávat se na daleké cesty či pročitat cestopisy. Do exotických končin se dalo nahlédnout z pohodlí obývacího a stačilo jen otočit knoflíkem. Zároveň se dá předpokládat, že vznik a značný rozmach přírodovědných dokumentů, asi nejlépe reprezentovaných produkcí BBC a Davidem Attenboroughem (narozen 1926), mohl kanalizovat lidskou biofilii. Analogický kanalizační efekt televize předpokládá Stanislav Komárek u lidské agrese.²³⁰ Zde se nabízí hypotéza, že lidská fytofilie se vyplachuje sledováním přírodovědných dokumentů. V případě fytofilie by mohly stejnou roli hrát navíc ještě dokumenty a pořady o zahradách a zahradničení, kterých na příklad již zmiňovaná BBC opět vyprodukovala přešřel.²³¹

3.1.2. Auto, biomorfní a životu podobný artefakt

Strojem, který alespoň podle mého názoru nejvíce saturoval niku statusového předmětu po Druhé světové válce byl osobní automobil. Jeho vlastnictví se v Evropě šířilo postupně a geograficky nestejně. Na příklad ve Španělsku jezdilo počátkem 50. let jen 89 000 soukromých osobních automobilů. Ve Francii měla auto jen každá dvanáctá rodina.²³² Nejvíce aut jezdilo po britských silnicích. V roce 1950 jich bylo více než 2,25 milionu a jejich počet rychle stoupal. V roce 1964 jich bylo 8 milionů a na konci 60. let 11,5 milionu.²³³

O autech bylo napsáno mnoho nejrůznějších studií. Chtěl bych zde vypíchnout jednu poněkud netradiční, a to nepublikovanou bakalářskou práci Tomáše Jančaříka, který nahlíží

---

²²⁹ Judt 2008, s. 353-354.

²³⁰ <https://radiozurnal.rozhlas.cz/stanislav-komarek-filozof-6328719> (vid. 4.11.2022).

²³¹ Nejtypičtějším představitelem těchto pořadů a zahradničení a zahradách je Monty Don. Více o něm a jeho pořadech a knihách viz <https://www.montydon.com/> (vid. 9.11.2022).

²³² Judt 2008, s. 347.

²³³ Judt 2008, s. 347.

auto z portmannovských pozic²³⁴ a předkládá rovněž dobrou bibliografii.²³⁵ U aut by se dalo jistě namítnout, že slouží primárně k dopravě osob z bodu A do bodu B a s přírodním světem – snad s výjimkou, že výrazně přispívají k jeho destrukci – nijak přímo nesouvisí. Primárním účelem aut je sice opravdu přeprava osob, ale už jen pohled na rozdíly v cenách mezi jednotlivými modely a značkami ukazují, že tu jde ještě o něco jiného. Uvedu pár příkladů. Nejlevnějšími sériově vyráběným modely osobních vozů na trhu v České republice v současnosti jsou (podzim 2022): Hyundai i10,²³⁶ Mitsubishi Space Star²³⁷ a Dacia Sandero.²³⁸ Jejich cena se pohybuje mezi 260-290 tisíci korun. Zatímco jejich cenové protiklady jako Rolls-Royce Phantom stojí kolem 11 milionů korun,²³⁹ zhruba stejně jako nejdražší modely automobilek Ferrari a Lamborghini. Všechny výše zmiňované modely aut bez ohledu na cenu pohodlně dopraví čtyři pasažéry z bodu A do bodu B, a jsou přitom schopna dosáhnout maximální povolenou rychlost. Cenový rozdíl mezi nimi je ale více než čtyřicetinasobný. Je tedy zřejmé, že tu jde o něco jiného než o užitnou hodnotu. Auto je totiž do velké míry statusovým předmětem, a to asi nejsilnějším v dnešní době.

A jak to celé souvisí s přírodním světem? Víc, než se na první pohled zdá. Auto se totiž živým přírodním jsoucňům – zejména zvířatům – překvapivě podobá. Zde nejde nepřipomenout výroky E. O. Wilsona o biofilii citovaný v příslušné kapitole (III.1.1.): „biophilia, which I will be so bold as to define as the innate tendency to focus on life and lifelike processes.“²⁴⁰ Auto je životu podobný proces, či spíše jsoucno, *par excellence*.auta jsou krmena organickou potravou (buť fosilního původu), kterou spalují (stejně jako lidský metabolismus spaluje potravu), a vykonávají práci, což je povětšinou lokomoce. U práce se zahřívají a musí se chladit.²⁴¹ Vzadu mají otvor na vylučování odpadních produktů ze svého metabolismu. K lokomoci používají namísto čtyř nohou čtyři kola. Mají dokonce i něco jako smysly. Radarem si prohlížejí na dálku okolí, nejrůznějšími čidly měří teplotu, reagují na nežádoucí dotyk (alarm), anténou naslouchají signálům. Palubní počítače, zvláště u dražších modelů s autonomním režimem jízdy, jsou vlastně takovými mozky. Síť nejrůznějších kabelů vedoucích elektřinu a informace představuje něco jako nervovou soustavu. K tomu všemu

---

²³⁴ O Portmannovi viz Komárek 2008, s. 202-232.

²³⁵ Jančařík 2008. Nепublikovaná bakalářská práce: *Esej o automobilismu s přihlédnutím ke konceptu „jevení“ u Adolfa Portmanna Geneze, morfologie a význam automobilové formy z hlediska etologie*, volně dostupná: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/11794/130007646.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²³⁶ <https://www.hyundai.com/cz/modely/i10.html> (vid. 23.11.2022).

²³⁷ <https://www.mitsubishi-motors.cz/modely/novy-space-star/> (vid. 23.11.2022).

²³⁸ <https://www.dacia.cz/vozy/sandero.html> (vid. 23.11.2022).

²³⁹ <https://www.supercars.net/blog/all-brands/rolls-royce/rolls-royce-current-models/> (vid. 23.11.2022).

²⁴⁰ Wilson 1986a, s. 1.

²⁴¹ Jančařík 2008.

jsou automobily záměrně biomorfně modelované. Vepředu mají dvě oči (světla) a mezi nimi pus (otvor pro přívod vzduchu do chladiče), často i se zuby (maska chladiče).

Jak správně poukazuje Jančařík v portmannovském přístupu, auta mají navíc společnou s živočichy i symetričnost, a především snahu ošklivé nesymetrické útroby (od oleje umaštěný motor a další technologie) schovat pod povrch, který pak slouží k sebezprezentaci majitele (nablýskaná barevná karoserie).²⁴² Auto je tak naprosto ideálním objektem mechanofilie. O té E. O. Wilson říká: „Mechanophilia, the love of machines, is but a special case of biophilia.“²⁴³ Auto je navíc ještě svým praktickým využitím substitucí koně či jiného jízdního zvířete (velbloud, slon). Dodnes je ostatně jednotkou výkonu automobilu koňská síla (hp, čili *horse power*). Navíc i kůň byl více než jen biotickým dopravním prostředkem. Byl také statusovým předmětem a rovněž vlastně živým artefaktem, jelikož byl šlechtěn do bezpočtu plemen, často dosti odlišných. Zajímavostí je, že podle etologa Konrada Lorenze (1903-1989) je kůň asi jediným domestikovaným užitkovým zvířetem, u kterého lidé zpravidla hodnotí lépe domestikovanou formu než formy divoké (anglický plnokrevník versus kůň převalského).²⁴⁴ K tomu všemu je kůň pro řadu kultur a náboženství posvátné zvíře a je rovněž velmi oblíbený v heraldice.²⁴⁵

Automobilky s tímto zvířecím, a především koňským, spojením navíc aktivně a vědomě pracují. Americká automobilka Mustang se jmenuje podle koně mustanga, kterého má i ve znaku. Analýzy zvířat použitých v logách automobilek přináší následující:²⁴⁶ z 56 automobilek, v jejichž logu se objevuje nějaké zvíře, je nejvíce zastoupen kůň v deseti případech, následovaný lvem. Automobilky toto „zvířecí propojení“ dále rozvíjejí i v názvech konkrétních modelů (Chevrolet Impala, Fiat Panda, Škoda Kodiaq atd.). Někteří designéři se dokonce hlásí k přímé inspiraci konkrétními zvířaty (rejnok, žralok) při navrhování automobilů.²⁴⁷ Že zvířecí „ikonografie“ a terminologie není jen nějakým umělým konceptem automobilek, ale dobře souzní s obecným vnímáním automobilů, lze dobře vypořadovat z lidových jmen pro některé značky či modely. Volkswagen Typ 1 byl lidově ve většině zemí Evropy označován jako brouk, v některých zemích Dálného východu jako želva či žába, a ve frankofonním světě jako beruška. Legendární Citroën 2CV je pak všeobecně znám jako kachna. Lidové české označení pro Mercedes je medvěd. Myslím, že z výše řečeného je zcela

---

²⁴² Jančařík 2008, s. 59-65.

²⁴³ Wilson 1986a, s. 116.

²⁴⁴ Lorenz 1997, s. 35-36.

²⁴⁵ Podrobněji o koních Komárek 2012, s. 145-146.

²⁴⁶ <https://www.carlogos.org/reviews/car-logos-with-animals.html> (vid. 27.11.2022).

²⁴⁷ Jančařík 2008, s. 57.

zřejmé, že automobil se bohužel zvládl úspěšně napojit na lidskou biofilii i touhu po „umocněných předmětech“ více, než si většina lidí připouští.

Ve vztahu ke zkoumanému fenoménu plant huntingu navíc značně přispěl k procesu zrychlení a zmenšení světa, a navíc usnadnil některé konkurenční činnosti (birdwatching).

4. SHRNU TÍ A DISKUZE

Tato kapitola popisuje stejné procesy jako kapitola třetí, akorát jejich působení bylo opačné. Technologie (jak o tom pojednává IV.3.3.) hrály ve zrození fenoménu plant huntingu zásadní roli. Stejně zásadní roli hrály, alespoň podle mého názoru, i v jeho zániku. V tomto procesu působily dvěma zcela odlišnými způsoby.

Jednak se zde znovu setkáváme s procesem, kdy další vlna technických vynálezů a inovací „zmenšila svět“ a zjednodušila přepravu rostlin. Analogicky k rozmachu parních lodí a pravidelné transkontinentální námořní dopravě v období zrodu fenoménu došlo po Druhé světové válce k masivnímu rozvoji letecké přepravy, která postupně přestávala být pouze luxusem pro hrstku nejbohatších, ale stávala se čím dál více součástí běžného života.

VI. TRANSFORMACE FENOMÉNU?: POKRAČOVÁNÍ A MOŽNÁ SUBSTITUCE PODOBNÝMI FENOMÉNY

Z výše uvedeného výkladu o autech, televizích a zmenšování světa by se dal snadno učinit závěr, že plant hunting vymizel, protože lidská biofilie se částečně transformovala v mechanofilii a našla svůj cíl v autech, a zbytky biofilie se kanalizují skrze sledování přírodovědných či zahradnických pořadů v televizi. Než bychom učinili takový závěr, musíme si položit dvě otázky. První otázkou je, zda nemohl plant hunting v nějaké podobě přežít či si najít nějakou novou formu. Tou druhou, zda nebyl substituován nějakou podobnou činností, která by využívala lidskou biofilii a touhu po statusových předmětech, ale více by konvenovala době a reflektovala poválečné společenské a technologické změny. Ona se přímo nabízí úvaha, že technologie a radikální změny socio-ekonomického prostředí po Druhé světové válce sice způsobily zánik plant huntingu v jeho klasické podobě, ale mohly vytvořit zcela nové možnosti realizace lidské biofilie.

1. BIRDWATCHING – NÁSTUPCE PLANT HUNTINGU A NOVODOBÁ KANALIZACE LIDSKÉ BIOFILIE?

Birdwatching skvěle rezonuje s dnešní dobou a využívá při tom technologie digitálního věku. Co je birdwatching? Jedná se samozřejmě o pozorování volně žijících ptáků a nejde zde o nějaké kochání se tím, jak sýkorky roztomile zobají na krmítku slunečnici. Birdwatcheři se totiž snaží vidět co nejvíce ptačích druhů, kterých je na celém světě kolem 11 000. Každý nový druh (*lifer*) odškrtnávají (*tick*) v svém seznamu (*checklist* či *life-list*). Toto úsilí se může soustředit na určité území (např. Česká republika), čas (např. jeden rok), či určitou skupinu ptáků (např. dravci), eventuálně se mohou snažit vidět nějaké druhy z každé ptačí čeledi (*family ticking*). Birdwatcheři se většinou ale nijak neomezují a snaží se prostě vidět co nejvíce ptačích druhů v průběhu svého života na celém světě. Toto úsilí je nutí cestovat po celém světě. O svých cestách pak často píše zprávy (trip reporty), kde se samozřejmě chlubí checklistem ptáků pozorovaných na dané cestě. Je zřejmé, že jde o poněkud kompetitivní hobby. Právě checklisty, či spíše počet a charakter odškrtnutých druhů v nich, sloužily od počátku birdwatchingu jako určitý statusový předmět či token určující postavení daného birdwatchera v komunitě.

Birdwatching i ornitologie, ze které se vydělil jako její určitá hobby složka,²⁴⁸ jsou poměrně silně navázány na technologie, ač to nemusí být na první pohled zřejmé. První ornitologové chodili na ptáky s brokovnicí, což nejlépe dokumentuje dobové rčení z ornitologických kruhů: „What’s hit is history, what’s missed is mystery.“²⁴⁹ Z dnešní perspektivy je to těžko pochopitelná skutečnost, která ale plyne z faktu, že bez dalekohledů a field guidů to byl jediný způsob, jak nějaké ptáky vůbec určit. Prvním klíčovým vynálezem byl pro ornitologii a birdwatching binokulární dalekohled, či přesněji řečeno, když se stal cenově dostupný a v terénu použitelný (váha, rozměr, odolnost vůči povětrnostním vlivům a cena). Takový dalekohled, konkrétně model Zeiss Feldstecher, vznikl roku 1894 a ve Velké Británii se prodával za něco přes 6 tehdejších liber (přes 600 dnešních).²⁵⁰ Spolu s dalekohledy se objevili i první birdwatcheri dnešního typu. Ti těžili z rozvoje železnic, ale také z rozšíření jízdního kola (první kola dnešního typu také pocházela z Anglie konce 19. století). Problém už nebyl dostat se na pozorovací lokalitu, ale dostat se tam ve správný čas.

V prostředí Británie a kontinentální Evropy, kde žije většina birdwatcherů, existuje několik skupin ptáků: ptáci s celoročním výskytem; ptáci, kteří zde pouze hnízdí a na zimu odlétají na jih; analogicky ptáci, kteří sem přilétají ze severu zimovat; ptáci, kteří pouze dvakrát ročně protahují při cestě mezi zimovištěm a hnízdištěm; a pak tak zvané zálety (ptáci, kteří se v daném regionu nevyskytují, ale velmi zřídka se do něj nějaký jedinec zatoulá). Je tedy jasné, že kdo chce vidět nějakého raritního ptáka, musí nejdříve získat informaci, kde se pták nachází a pak se tam co nejrychleji dostat.

Právě v tomto momentu nastupují technologie. K velkému rozmachu birdwatchingu dochází po Druhé světové válce, což asi nejlépe dokazuje prudký růst členské základny Royal Society for the Protection of Birds (RSPB) (viz chronologický přehled pod tímto oddílem). Ve stejném období dochází i k rozvoji příslušných technologií. Důležitou roli hrají auta a telefony. Informace o výskytu nějakého vzácného ptáka se šířila v komunitě telefonem a automobily (často se v tomto případě sdílely) umožňovaly rychlou dopravu na dané místo. Další technologický mezník přineslo rozšíření internetu. Ornitologické společnosti začaly zřizovat databáze pozorování, do kterých mohl své pozorování vložit kdokoli. Rozšíření mobilních telefonů pak umožnilo vkládat pozorování do databází okamžitě v terénu, a ne až po návratu domů. Posledním technologickým upgradem birdwatchingu jsou samozřejmě

---

²⁴⁸ Zde je dobré říci, že na ornitologických výzkumech byla vždy obrovská participace laiků a birdwatching a ornitologie jsou dodnes skrze občanskou vědu úzce provázány.

²⁴⁹ Moss 2004, s. 48.

²⁵⁰ Moss 2004, s. 90.

specializované mobilní aplikace, kde si lze nastavit upozornění na vložení pozorování esemeskou. Takže jeden birdwatcher objeví vzácného ptáka, vyndá mobil, vyplní pozorování do databáze a okamžitě přijde všem zájemcům esemeska, ti pak mohou vzít dalekohledy, naskákat do aut a vyrazit na dané místo. Tím ale role technologií v birdwatchingu nekončí. Zatímco dříve byl zcela klíčovým předmětem birdwatchera checklist a první ornitologové si často vytvářeli sbírky ptačích taxidermických preparátů, eventuálně vajec,²⁵¹ dnes je tu další možnost, jak pozorované ptáky sbírat a hlavně sdílet. S rozšířením digitální fotografie totiž čím dál více lidí ptáky fotí a fotky nejen ukazuje svým kolegům, ale i vkládá do zmiňovaných databází. S rozvojem sociálních sítí navíc řada birdwatcherů vkládá fotky a v poslední době i videa právě na sociální síť. Fotografie pozorovaných ptáků se podle mě stávají určitými digitálními tokeny či virtuálními „umocněnými objekty“, které zvyšují status birdwatchera v komunitě.

Birdwatching spojený se sbíráním digitálních tokenů v podobě vyfotografovaných ptáků je podle mě kanalizací biofilie a moderní podobou sběru „umocněných předmětů“, byť pouze digitálních, která se svým charakterem perfektně hodí do dnešní doby a je zároveň jejím věrným odrazem. Birdwatching je akční, kompetitivní, využívá moderní technologie, zároveň se odehrává v přírodě. Je navíc relativně demokratický, účastnit se může každý a základní vybavení není ani příliš drahé. Klíčový účel činnosti, tedy pozorování zanesené do checklistu a ideálně zachycené fotoaparátem, je digitálním tokenem, který je ze své podstaty naprosto bezúdržbový.

Chtěli-li bychom tento fenomén připodobnit k nějaké formě či fázi plant huntingu, byla by to pteridománie. Té se účastnila široká veřejnost, kdy lidé vyráželi do britské přírody a sbírali kapradiny, které pak pěstovali ve Wardových skříňkách ve svých obývacích. Birdwatcheri stejně tak vyrážejí do přírody a namísto kapradin sbírají pozorování do svých checklistů a hlavně na paměťové karty fotoaparátů. Birdwatching má ještě jednu přednost, která mu umožňuje v dnešní době bezproblémovou existenci. Výborně konvenuje se současným trendem ochrany přírody. Důraz na ochranu ptactva je s tímto fenoménem spojený od jeho počátku. Royal Society for the Protection of Birds byla založena na ochranu ptáků před jejich využíváním, a využíváním jejich peří, pro dobovou viktoriánskou módu. V této souvislosti je dobré zmínit, že na rozdíl od většiny dobových společností stály u založení RSPB ženy a první předsedkyně byla rovněž žena, Emily Williamsonová (1855-1936).²⁵² Asi nejvýraznější současnou materializací ochrany je vykupování lokalit využívaných ohroženými

---

²⁵¹ O důležitosti sběratelství v počátcích ornitologie viz Moss 2004, s. 44-54.

²⁵² Moss 2004, s. 72-85, <https://www.rspb.org.uk/about-the-rspb/about-us/our-history/> (vid. 17.1.2023).

druhy ptáků pro zakládání soukromých rezervací.²⁵³ Zatímco nejrůznější novodobí lovci rostlin končí čas od času ve vyšetřovacích vazbách, birdwatcheři jsou ve stejných zemích vítanými hosty, jejichž nemalé útraty jsou zdrojem příjmů místních ekonomik.

Pokusíme-li se dále porovnat účastníky plant huntingu a birdwatchingu, nalézáme další paralely. Socio-ekonomické, etnické a genderové složení participantů na obou fenoménech je dosti podobné. Převažují bílí, nadprůměrně vzdělaní a vydělávající muži z větších měst. A především zdaleka největší počet birdwatcherů vzhledem k populaci je ve Velké Británii, kolébce plant huntingu. Nacházíme i přímou analogii k lovcům rostlin. Mezi birdwatchery jsou jedinci věnující se birdwatchingu na „plný úvazek“, kteří mají neuvěřitelné počty pozorovaných druhů, píšou o svých výpravách knihy a točí filmy. Mezi nimi není nouze o excentrické osobnosti, extrémní dobrodružství, a bohužel ani o tragické konce.²⁵⁴

Royal Society for the Protection of Birds (RSPB), časová osa²⁵⁵

1889 February: formation of the embryonic Society in Didsbury. Emily Williamson Hon Secretary until May 1891.

1930 The purchase of Cheyne Court, Romney Marsh, announced, the RSPB's first nature reserve.

1943 Junior Bird Recorder's Club (JBRC) founded.

1960 Membership breaks **10,000** barrier.

1965 Young Ornithologists' Club (YOC) launched (formerly the JBRC)

1969 Membership breaks **50,000** barrier

1972 Membership breaks **100,000** barrier.

1975/76 Membership breaks **200,000** barrier.

1979 First Big Garden Birdwatch takes place.

1979/80 Membership breaks **300,000** barrier.

1980 YOC membership reaches 100,000

1989 RSPB celebrates its centenary. Membership breaks **500,000** barrier.

1994 Membership reaches **860,000**.

1996 Sir David Attenborough appointed as one of the RSPB's Vice Presidents.

1997 RSPB reaches **1 million** members

2000 YOC renamed Wildlife Explorers.

2007 Wildlife Explorers membership reaches 170,000.

---

²⁵³ Již zmiňovaná RSPB jich má přes 200 po celé Velké Británii a první i mimo území Británie. Česká společnost ornitologická má zatím čtyři rezervace (<https://www.birdlife.cz/rezervace/>, vid. 17.1.2023).

²⁵⁴ Pro něco jako „černou kroniku birdwatchingu“ viz Moss 2004, s. 253-258.

²⁵⁵ <https://www.rspb.org.uk/about-the-rspb/about-us/our-history/> (vid. 1.12.2022).

2001 Big Garden Birdwatch became the biggest bird survey ever undertaken in the UK with more than 29,000 contributors.

2008 30th Anniversary of the Big Garden Birdwatch! Number of participants breaks 500,000.

2011 More than 600,000 people take part in this year's Big Garden Birdwatch

2021 The RSPB recorded the largest Big Garden Birdwatch ever, with over one million people taking part.

2023 RSPB now manages over 200 nature reserves across the UK

2. WILDLIFE-WATCHING A SPECIALIZOVANÉ CESTOVNÍ AGENTURY

S rozvojem birdwatchingu koresponduje další zajímavý fenomén, který by mohl být substitucí lovu rostlin a v pozdější verzi i jeho přímým pokračováním. Jde o „wildlife-watching“, a to konkrétně organizovaný a spojený právě s cestováním. To je dnes poměrně masivně rozšířený jev a jde v podstatě o jednu podskupinu turistiky. Podle některých autorů na něm ročně participuje až 30 milionů lidí a pro řadu zemí (zvláště chudších ze třetího světa) představuje výrazný zdroj příjmů (např. Gambie, Kostarika). Pod pojmem turistiky spojené s pozorováním přírody se samozřejmě skrývá mnoho velmi odlišných věcí od odpoledních vycházek za ptactvem, přes ukazování exotických zvířat (plameňáci, krokodýli, kytovci atd.) jako zpestření pobytů v plážových resortech, až po specializované odborné tour trávající několik týdnů a mířící na druhý konec světa s cílem vidět živočichy, které většina lidí zná pouze z televize. Právě u fenoménu těchto tour bych se rád zastavil. První agentury nabízející takovéto zážitky se objevují v 60. letech (Peregrine, Ornitholidays).²⁵⁶ Skutečný boom ale přichází v 80. letech, kdy vznikají agentury nejznámější s nejširší nabídkou a existující dodnes. V roce 1987 jich bylo ve Velké Británii už kolem patnácti²⁵⁷ a dnes jich je kolem čtyřiceti. Vznikají tak agentury Limosa, Wings, Wildwings, Naturetrek a Birdquest.

Pozornost budu v dalším výkladu věnovat zejména posledním dvěma britským, protože Birdquest je agentura s nejširší nabídkou ptačích tour na světě vůbec, kdyžto Naturetrek má nejširší spektrum tour co do zaměření. Birdquest je prototypická agentura pro birdwatchery, která aktuálně (prosinec 2022) nabízí desítky tour směřujících do 80 zemí světa na všech kontinentech včetně Antarktidy. Pokud byste si ani tak nevybrali, Birdquest nabízí i tour na míru. Objevují se zde všechny charakteristické rysy birdwatchingu. Agentura si vede vlastní tak zvaný *list* (seznam ptáků pozorovaných na všech dosavadních tour) obsahující

---

²⁵⁶ Curtin a Wilkes 2005, s. 467.

²⁵⁷ Curtin a Wilkes 2005, s. 467.

neuvěřitelných 10 700 ptáků (tedy asi 95% všech ptačích druhů na světě)! U každé tour je uveden report z předchozích obsahující *list* s pozorovanými druhy a počty jedinců, plus další podrobnosti. Co se týče možného sběru digitálních tokenů ve formě ptačích fotografií, anotace každé tour obsahuje specifickou sekce popisující možnosti fotografování. Anotace jsou navíc doplněny rozsáhlými fotogaleriemi s výstavními fotkami ptáků pořízených na předchozích tour. Nejlevnější v nabídce je tour do maďarské oblasti Hortobágy, která je čtyřdenní a stojí 630 liber bez letenky.²⁵⁸ Nejdražší je naproti tomu plavba k Australským a Novozélandským subantarktickým ostrovům trvající sedmnáct dní za 11 200 liber bez letenky.²⁵⁹ Drahé jsou i tour suchozemské, jako třeba klasická Papua Nová Guinea trvající osmnáct dní za 9700 liber bez letenky.²⁶⁰

Jen pro srovnání, průměrná roční čistá mzda ve Velké Británii je kolem 30 000 liber.²⁶¹ Tyto tour stojící třetinu roční průměrné mzdy opravdu nejsou ani levné, ani pro každého. To potvrzuje i složení klientely, kdy většina účastníků jsou lidé z kategorie 55+ a nejčastěji se jedná o penzisty, kteří během života vykonávali kvalifikované, dobře placené práce.²⁶² S exkluzivní klientelou a cenami dobře koresponduje i exkluzivita průvodců, kteří tour vedou. Podíváme-li se na profily průvodců, lídrů tour, je mezi nimi mnoho profesionálních ornitologů a výzkumníků, ale i několik vyložených superstar ornitologie. Na příklad pro Birqest provází Craig Robson,²⁶³ autor a ilustrátor zásadních klíčů (*field guides*) pro Jihovýchodní Asii (*A Field Guide to the Birds of South-East Asia*, 2000, a *A Field Guide to the Birds of Thailand*, 2002) a expert na sýkořice a timálie, o nichž dokonce napsal text pro *Handbook of the Birds of the World*.²⁶⁴ Jeho kolegou je Nik Borrow, spoluautor a jediný ilustrátor *Birds of Western Africa* (2001) a několika dalších knih. Pro konkurenční Wild Wings provází dokonce Killian Mullarney,²⁶⁵ spoluilustrátor legendárního a nedostupného *The Collins Bird Guide*,²⁶⁶ považovaného za nejlepší klíč na určování ptáku, který byl kdy vytvořen. Toto byly pouze tři příklady, slavných jmen z ornitologické sféry je mezi těmito průvodci více.

Zajímavým rysem těchto tour je často využívání místních průvodců, kteří doplňují hlavního průvodce. Což nám může připomínat praxi plant hunterů, kteří také spoléhali na

---

²⁵⁸ <https://www.birdquest-tours.com/birding-tours/hungary-hortobagy/> (vid. 10.12.2022).

²⁵⁹ <https://www.birdquest-tours.com/birding-tours/new-zealand-subantarctic/> (vid. 10.12.2022).

²⁶⁰ <https://www.birdquest-tours.com/birding-tours/papua-new-guinea-ultimate/> (vid. 10.12.2022).

²⁶¹ <https://salaryaftertax.com/salary-calculator/uk> (vid. 10.12.2022).

²⁶² Curtin a Wilkes 2005, s. 464.

²⁶³ <https://www.birdquest-tours.com/leader/craig-robson-birdquest-leader/> (vid. 11.12.2022).

²⁶⁴ Hoyo et al. 1992.

²⁶⁵ <https://wingsbirds.com/leaders/killian-mullarney/> (vid. 11.12.2022).

²⁶⁶ Svensson 2016.

lokální spolupracovníky. Opět i mezi nimi se objevují velmi zajímavé postavy. Jeden příklad za všechny: na Srí Lance provází pro zmiňovanou agenturu Wings²⁶⁷ místní ornitolog Deepal Warakagoda,²⁶⁸ spolueditor místního ornitologického časopisu *Ceylon Bird Club's Bulletin*, ale především člověk, kterému se povedlo objevit zcela neznámého ptáka (výreček cejlonský, *Otus thilohoffmanni*), což se předtím na Srí Lance naposledy povedlo v roce 1868.

Zajímavým rysem shodným jak mezi průvodci i jejich domorodými asistenty napříč různými agenturami je fakt, že se zde vyskytuje hodně osob zabývajících se ornitologickou ilustrací a ptačí vokalizací, naopak se zde příliš nesetkáváme se zástupci molekulární biologie a dalších oborů tak zvané bílé biologie. V této souvislosti je potřeba zmínit, že řada botaniků byli zdatní ilustrátoři, a i řada lovců rostlin byla výtvarně zdatná (Reginald Farrer, Marianne North).

Z výše řečeného by se mohlo zdát, že specializované birdwatcherské tour jsou jakýmsi pokračování fenoménu lovců rostlin, a to zejména vzorce, kdy spolu s lovcem rostlin cestoval nějaký platící aristokrat, na příklad lord Cowdor s Kingdonem-Wardem. Akorát rostliny nahradili akčnější ptáci, účastníků přibylo, i když se stále jedná o finančně dosti exkluzivní záležitost, a místo živých rostlin či semen jsou předmětem lovu digitální ptačí trofeje odvážené na paměťových kartách. Do určité míry to tak bude, ale fenomén turistiky za divokou přírodou formou expertně vedených tour nemusí mít vždy za hlavní předmět ptáky.

Zatímco v nabídce zmiňované agentury Birdquest se tour zaměřené na jinou skupinu než ptáky téměř neobjevují, výjimku tvoří pouze několik málo tour, kde se k ptákům přidává nějaké ikonické zvíře (tygr, sněžný levhart, rys červený a ostrovid, horská gorila a panda červená). U jiných podobných agentur už není zaměření na ptáky takto striktní. Nejlepším příkladem je pak agentura Naturetrek mající nejširší a nejpestřejší nabídku. Zde jsou tour rozčleněny mimo jiné podle zaměření na konkrétní zvířata či skupiny zvířat. Setkáváme se tak s tour specializovanými na: ptáky (381), savce (173), medvědy (30), velké kočky (54), vlky (12), jaguáry (5), tygry (14), rysy (4), plazy a obojživelníky (18), delfíny (27), velryby (23), vážky (11), motýly (56) a botanické výpravy (100). Řada těchto tour spadá do dvou či více kategorií. Z uvedených čísel je zřejmé, že tour zaměřené na rostliny sice nekonkurují ptákům či savcům, ale je jich více než tour zaměřených na plazy a obojživelníky, motýly a vážky dohromady. Pouze tři tour mají v názvu uvedenou rostlinu či skupinu (rod, čeleď). Ve dvou případech jde o orchideje a v jednom o divoké druhy tulipánů, což dobře dokumentuje shodu s fenoménem lovců rostlin a rostlinných mánií, jelikož orchideje a tulipány byly

---

²⁶⁷ <https://wingsbirds.com/> (vid. 11.12.2022).

²⁶⁸ <https://wingsbirds.com/leaders/deepal-warakagoda/> (vid. 11.12.2022).

prototypickými skupinami rostlin spojenými s těmito mániemi a plant huntingem. Naturetrek ale není jediná agentura nabízející botanické výpravy.

Dalším příkladem je britská agentura Greentours,²⁶⁹ která, jak je zřejmé už z jejího podnázvu Natural History Holidays, striktně nerozlišuje zaměření jednotlivých tour. Její název také dobře koresponduje s tím, že navazuje na odkaz *natural history* 19. století. Greentours má speciální sekci botanických tour, na kterých se podílí Alpine Garden Society (AGS) a jsou určeny primárně pro její členy. AGS je jedna z největších specializovaných zahradnických společností na světě. Existuje od roku 1929, takže ještě pamatuje dobu plant hunterů a meziválečnou módu skalniček. AGS nejen spolupracuje s agenturou Greentours a agenturou Viranatura (o té bude řeč vzápětí), ale především také organizuje vlastní tour. Podíváme-li se na seznam realizovaných tour za několik posledních let, vidíme, že geografická distribuce jejich tour poměrně dobře koresponduje s výpravami plant hunterů. Výjimku tvoří velký počet tour do Alp, východního středomoří a přilehlé západní Asie, což je samozřejmě rovněž botanický *hotspot* a zdroj velkého množství okrasných rostlin. Nicméně v době lovců rostlin byly tyto regiony již botanicky vytěženy a plant hunteri se zaměřovali na méně probádaná místa. Výjimkou z tohoto pravidla byl Reginald Farrer, který mimo svých asijských cest podnikl i cesty do Alp, kterým věnoval několik knih.²⁷⁰ Zpátky k AGS. Podívejme se na rostliny a skupiny rostlin, které jsou uváděny přímo v názvech jejich tour. Pouze čtyři tour z její nabídky lákají na nějakou konkrétní rostlinu nebo skupiny rostlin. Jsou to: kaktusy Argentiny, tulipány Ťan-šanu, orchideje Dárdžilingu a Sikkimu, violky v Argentině a krokusy (šafrány)²⁷¹ v pohoří Taurus v Turecku. Setkáváme se tedy opět s tulipány a pak orchidejemi v oblasti velmi oblíbené mezi lovci rostlin. Kaktusy na severozápadě Argentiny uchvátily již A.V. Friče, který do regionu zamířil při své poslední výpravě a objevil zde řadu nových druhů. Rovněž krokusy jsou po staletí oblíbenými zahradními rostlinami. Specifickou záležitostí jsou ony violky rostoucí na severu Chile a Argentiny. V tomto případě se jedná asi o osm druhů vysokohorských sukulentních violek dosti neobvyklého vzhledu, které se nikdy netěšily přílišnému zájmu pěstitelů ani lovců rostlin z prostého důvodu, že jejich pěstování je extrémně obtížné.

---

²⁶⁹ <http://www.greentours.co.uk/> (vid. 3.12.2022).

²⁷⁰ Farrer 1917.

²⁷¹ Překvapivě mnoho lidí v České republice neví, že krokus a šafrán jsou totožně rostliny (opakovaná vlastní zkušenost).

Webové stránky AGS nám zároveň demonstrují, jak v praxi vypadá výše popisovaná legislativní bariéra pro eventuální plant hunting. Hned na úvodní stránce AGS se totiž řeší možnost eventuálního sběru rostlin nebo jejich semen na tour pořádaných AGS. Říká se zde:

CAN I COLLECT PLANTS ON A TOUR?

The short answer is no. Collecting plants, bulbs or seeds from the wild is **not permitted** on AGS tours. We know you love these plants as much as us! But we positively discourage this practice because it has negative impacts on the survival of these fantastic plants species in the wild. [...] We're very strict about this – anyone found to be collecting plant material on our tours illegally will be removed from the tour.²⁷²

Poslední agenturou zaměřenou na tour za rostlinami, u které se zastavíme, je již zmiňovaná Viranatura Tours rovněž spolupracující s AGS. Tuto agenturu vede Chris Gardner a jeho manželka turecká botanička Basak Gardner, oba sídlí v Antalyi v Turecku. Jejich tour kopírují podobné schéma jako tour výše zmiňovaných agentur. Zajímavým rysem je zde akorát několik tour zaměřených na lilie mířících do velmi rozdílných částí světa (Japonsko, Kalifornie, Turecko a Řecko) a tour lákající na kosatce. Obojí jsou oblíbené zahradní rostliny a žádané úlovky plant hunterů. Hlavním důvodem, proč zmiňuji Viranatura Tours, je osoba Chrise Gardnery, který je zároveň autorem několika knih. Kromě dvou obrazových publikací zaměřených jednak na flóru hedvábné stezky²⁷³ a flóru mediteránu,²⁷⁴ je rovněž spoluautorem knihy o lovcích rostlin.²⁷⁵ V roce 2022 navíc vydal další knihu (*Wild Edens*),²⁷⁶ jejímž spoluautorem je Toby Musgrave, opět autor a spoluautor knih o problematice lovců rostlin (viz bibliografie). V knize *Wild Edens*, s podtitulem *The history and habitat of our most-loved garden plants*, Gardner s Musgravem pojednávají devět oblastí světa, ze kterých pochází velká část rostlin v evropských zahradách. Tyto regiony, pokud tedy nebyly botanicky probídané před érou lovců rostlin, dobře korespondují se sférami jejich působení a také do nich míří drtivá většina všech tour zaměřených na botaniku bez ohledu na agenturu.

Všechny tyto tour dobře geograficky korelují se zájmovými oblastmi lovců rostlin a jsou v souladu s preferencí pro určité skupiny rostlin. Jelikož dnes není možné divoké rostliny

---

²⁷² <https://www.alpinegardensociety.net/about-ags-tours/> (vid. 3.12.2022).

²⁷³ Gardner a Gardner 2014.

²⁷⁴ Gardner a Gardner 2019.

²⁷⁵ Musgrave, Gardner a Musgrave 1999.

²⁷⁶ Gardner a Musgrave 2022.

v podstatě sbírat, odpadá nutnost přemýšlet, zda se daná rostlina hodí pro pěstování v Evropě. V obecnější rovině zde dobře můžeme vidět určitou ambivalenci na ose mezi přírodou a kulturou či divokým a zkroceným. Na jedné straně bylo investováno mnoho prostředků a času do šlechtění a hybridizace a naše úhledné zahrady s pravidelnými záhonky jsou plné nepřeborných odrůd krokusů, tulipánů, rododendronů a spousty dalších rostlin. Na straně druhé řada lidí platí horentní sumy, aby mohla kdesi na druhém konci světa v divokých horách a džunglích vidět jejich divoké předky. V lecčem to připomíná výpravy plně domestikovaných západních turistů za „divokými“ kmeny na řeku Omo, křováky na poušť Kalahari či izolovanými indiánskými etniky do Amazonie. Jako by zkrocená struktura našich všedních životů tvořená úhlednými záhonky předzahrádek, kde brzy zjara vykvétají krokusy a později tulipány zakoupené z katalogu nadnárodních firem, a domovy sdílenými s přešlechtěnými plemeny psů a koček, potřebovala „nabít“ setkáním s původní divokostí, antistrukturou v duchu teorií britské antropoložky Mary Douglasové (1921-2007). Podle ní čistota potřebuje špínu, struktura antistrukturu, která ji oživuje. To je nejlépe vyjádřeno tvrzením, že „čistota bez špíny je mrtvá“.²⁷⁷ A tak se někteří lidé vydávají do divokých hor Kyrgyzstánu, aby spatřili louku plnou rozkvetlých divokých tulipánů, jiní se vydávají do mlžných lesů Sikkimu, kde se prodírají lesy stromových rododendronů, ze kterých dolů visí kvetoucí orchideje. Další se snaží spatřit tygry a jiné kočkovité šelmy, nebo vlky či medvědy. Právě velké šelmy jsou asi nejlepším ztělesněním divokosti přírody a nezkrocené síly. Ne náhodou ve výše citovaných výčtech agentury Naturetrek tak zaujímají prominentní místo.

Dalo by se říci, že soudobé tour směřující za rostlinami jsou realizací stejné struktury v lidské mysli jako plant hunting, i když jsou trochu inverzí tohoto fenoménu. Lovci rostlin se vydávali do botanicky neprobádaných regionů, aby hledali rostliny vhodné pro naše zahrady, které byly pak často šlechtěny a hybridizovány – zkroceny. Jinými slovy plant hunteri vstupovali do sféry divoké nezkrocené přírody (antistruktury) a vytrhávali z ní její části (rostliny), které pak byly zkroceny a zapojeny do struktury (parků, zahrad). Účastníci soudobých tour se vrací na místa činu a snaží se vidět, vyfotit a zakoušet divoké předky rostlin, jejichž kultivarů a hybridů jsou dnešní paky a zahrady plné. Jako by se jednalo o jakousi pouť ke zdroji přírodní síly či moci.

Zde by se dalo namítnout, že tyto tour jsou záležitostí stovek nebo tisíců jednotlivců ročně a jejich analýza tak nemůže být aplikována na širší populaci. Jenže s úplně stejným jevem se setkáváme i v širší populaci. Jde o spontánní výpravy, skoro by se dalo říci poutě, na

---

²⁷⁷ Douglas 2014.

místa masivního výskytu některých druhů rostlin v době jejich rozkvětu. Tento jev bych si dovolil demonstrovat na případě České republiky, kde s ním mám osobní zkušenost.

Konkrétně se jedná o bledule, sněženky, koniklece a šafrány. Tyto rostliny spojuje několik věcí. Kvetou brzy zjara, mají určitou kulturní signifikanci,²⁷⁸ a především jsou, tedy zejména jejich domestikované protějšky, nesmírně populární zahradní rostliny. Kvetoucí bledule, sněženky a krokusy nechybí snad v žádné české zahradě. Tyto rostliny tak někdy viděl opravdu každý a řada lidí je i aktivně pěstuje. Přesto místa jejich divokého masového výskytu budí značnou pozornost a v dobách kvetení o nich hojně referují celostátní média. Nejoblíbenější jsou bledule, a to zejména na dvou lokalitách: v Národní přírodní památce Peklo a Přírodní rezervaci Údolí Chlébského potoka. Když rozkvetou, objevují se články jako *Tohle musíte vidět. U visky Chlébské právě kvetou desetitisíce bledulí,*²⁷⁹ či *V Pekle kvetly tisíce bledulí a stále zůstává skvělým tipem na výlet.*²⁸⁰ Z osobní zkušenosti s lokalitou Peklo mohu potvrdit, že pokud je hezký víkendový den a bledule jsou v plném květu, je východiště u vstupu do údolí obsypané zaparkovanými auty a údolím, kterým normálně projde sem tam turista, se valí davy lidí fotících a natáčejících bledule na své mobilní telefony. Podle poznávacích značek aut je řada výletníků z Prahy, přestože NPP Peklo rozhodně není nejbližší lokalita s výskytem bledulí k Praze. Domnívám se, že klíčovým faktorem je abundance daných rostlin. Stejný důvod vede k oblíbě Lačnova, místa s největším výskytem šafránu bělokvětého (*Crocus albiflorus*) v České republice, a brněnské přírodní rezervace Kamenný vrch, která je útočištěm největší populace koniklece velkokvětého vůbec. Obě zmiňované rostliny se v České republice vyskytují i na dalších lokalitách, ale právě straně v okolí Lačnova se barví desítkami tisíc šafránů do fialova, a stejnou barvou září i 63 000 konikleců na Kamenném vrchu. Mimochodem, u výše zmiňovaných agentur rovněž nechybí tour do Řecká a Turecka za krokusy a sněženkami, které v těchto místech rozkvétají na podzim.²⁸¹

3. RECENTNÍ PLANT HUNTEŘI

Ne všichni si dnes vystačí s birdwatchingem, sledováním přírodopisných dokumentů či propadli mechanofilii. I v dnešní době se vyskytují osoby, které bychom mohli označit za

---

²⁷⁸ O sněženkách v kulturním kontextu viz na příklad Willes 2009, s. 116-125.

²⁷⁹ https://www.idnes.cz/cestovani/tipy-na-vylet/tohle-musite-videt-u-visky-chlebske-prave-kvetou-desetitisice-bleduli.A090324_112003_igcechy_tom (vid. 7.12.2022).

²⁸⁰ https://www.idnes.cz/cestovani/tipy-na-vylet/bledule-v-udoli-peklo-u-ceske-lipy.A130420_1919326_tipy-na-vylet_skr (vid. 7.12.2022).

²⁸¹ <https://www.viranatura.com/tour/100046/autumn-jewels-of-the-taurus-sw-turkey> (vid. 13.12.2022).
<https://www.naturetrek.co.uk/tours/autumn-plants-of-the-peloponnese> (vid. 13.12.2022).

soudobé plant huntery, byť se jim až na jednu výjimku nedostává pozornosti médií a nevznikají o nich filmy či knihy. Stále jsou tu lidé, kteří na vlastní pěst cestují za rostlinami a často je dokonce (většinou nelegálně) sbírají. Zmiňovaná výjimka, kdy se těmto lidem dostává velké pozornosti médií a vstupují do současného mediálního světa, nastává, když se jejich výprava nějak hrubě nepovede. Skončí zatčením, únosem nebo v nejhorším případě násilnou smrtí. Nemá smysl zde vytvářet nějakou černou kroniku soudobého plant huntingu, takže zde uvedu pouze několik příkladů pro ilustraci.

Prvním příkladem jsou dva čeští novodobí následovníci Benedikta Roetzla, a to Čestmír Číhalík a Jindřich Šmiták. V lednu 2004 byli zatčeni na letišti v novozélandském Aucklandu, protože u nich byly objeveny orchideje, na jejichž sběr ani vývoz neměli povolení. Oba byli zatčeni, propuštěni na kauci, a nakonec odsouzeni každý k pokutě 7500 Novozélandských dolarů. Případu věnovala od počátku všechna česká média velkou pozornost, což mohlo souviset s profesemi obou pánů. Číhalík byl totiž toho času děkanem Lékařské fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a známým sběratelem orchidejí. Šmiták pak byl poněkud kuriózně pracovník České inspekce životního prostředí. Tyto skutečnosti novináři náležitě vytěžili v titulcích článků referujících o události, když titulky na Novinky.cz hlásal *Češi: profesor a ekolog, kradli vzácné orchideje na Novém Zélandu*,²⁸² nebo na Idnes.cz: *Zéland'ané dopadli české lovce orchidejí*.²⁸³ Tato aféra sice nějakou dobu plnila média, ale po čase odezněla a dnes si na ni málokdo vzpomene. Oba aktéři vyvázli navíc relativně lehce.

Aktéři druhého příběhu, shodou okolností také novodobí lovci orchidejí, dopadli poněkud hůře. Dva orchidejoví nadšenci z Velké Británie Tom Hart Dyke a Paul Winder se v březnu roku 2000 vydali do oblasti zvané Darien Gap na hranicích Panamy a Kolumbie. Oblast je proslulá dvěma věcmi: mimořádně zachovalou tropickou přírodou s velkou diverzitou orchidejí, a tím, že je mimo kontrolu obou zmiňovaných zemí a tudíž rejdištěm nejrůznějších ozbrojených guerill a kriminálních struktur. O obojím se oba aktéři záhy přesvědčili. Jejich nadšení z hojnosti orchidejí trvalo jen krátce, kdy se jich zmocnili neznámí ozbrojenci, kteří je násilím odvěkli do svého tábora v džungli. Tam oba novodobí plant hunteři strávili následujících devět strastiplných měsíců. Jednoho dne jim bylo na příklad oznámeno, že budou tentýž den popraveni, jindy se jim začaly líhnout pod kůží muší larvy.

---

²⁸² <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-cesi-profesor-a-ekolog-kradli-vzacne-orchideje-na-novem-zelandu-280086> (vid. 10.12.2022).

²⁸³ https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zelandane-dopadli-ceske-lovce-orchideji.A040120_113522_domaci_jan (vid. 10.12.2022).

Jelikož byli po celou dobu v zajetí bez jakéhokoli spojení se světem, byli považováni za mrtvé. Jejich utrpení nakonec skončilo stejně náhle, jako začalo. Jednoho dne je totiž únosci bez vysvětlení propustili a oba se nakonec ještě před Vánoci vrátili zpět do Británie. O události referovala přední světová média a následně dokonce vznikly dva dokumentární filmy, jeden pro stanici BBC a druhý pro Sky, popisující celou událost, kde oba aktéři aktivně vystupují. Tom Hart Dyke navíc o této anabázi napsal knihu *Cloud Garden*²⁸⁴ a poskytl několik rozhovorů renomovaným britským deníkům. V rozhovoru pro Financial Times Hart Dyke uvádí, že právě v zajetí v Kolumbii ho inspirovalo k dílu, které ho proslavilo. Říká zde:

It was pretty traumatic, but it's how I came up with the idea for the World Garden. One day this kid – we called him Scarface because of a huge scar he had on his face – told us we were going to be killed that day. As soon as he left, I started scribbling an idea in my diary. It was for a garden I would create in the grounds of my home back in England – Lullingstone Castle. My idea was to show where all the plants and flowers in Britain come from.²⁸⁵

U Toma Hart Dyka a jeho zahrady je dobré se ještě chvíli pozastavit, a to z několika důvodů. Jde o příslušníka dvacáté generace šlechtické rodiny, které patří sídlo Lullingstone Castle v hrabství Kent, kde žijí po stovky let.²⁸⁶ Hart Dyke se nejen hlásí k odkazu plant hunterů, označuje ho tak i Wikipedie,²⁸⁷ ale dokonce se sám přímo za plant huntera na svých webových stránkách prohlašuje.²⁸⁸ Podíváme-li se na spektrum jeho aktivit, můžeme prohlásit, že jím i je. Je autorem dvou knih, a kromě zmiňovaných pořadů věnujících se jeho únosu vystupuje pravidelně v nejrůznějších médiích a propaguje hortikulturu a odkaz plant hunterů. Kolumbijskou anabázi se nijak nenechal odradit a podnikl řadu dalších cest za rostlinami po celém světě.

Zastavil bych se zde pouze u několika jeho dalších aktivit přímo se vztahujících k plant hunterům. První je již zmiňovaná World Garden, což je zahrada tvořená záhony ve tvaru kontinentů v odpovídajícím měřítku, kde jsou vysazeny rostliny pěstované v britských zahradách. Umístění každé z rostlin v této „živé mapě světa“ přesně odpovídá místu, odkud

---

²⁸⁴ Hart Dyke a Winder 2003.

²⁸⁵ Článek dostupný on-line: <https://www.ft.com/content/ca0e1f9a-ed26-11df-8cc9-00144feab49a> (vid. 10.12.2022).

²⁸⁶ <https://www.lullingstonecastle.co.uk/> (vid. 10.12.2022).

²⁸⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Tom_Hart_Dyke (vid. 10.12.2022).

²⁸⁸ <http://www.tomhartdyke.co.uk/about-tom-hart-dyke.html> (vid. 10.12.2022).

daná rostlina pochází. Hart Dyke uvádí, že asi 80% rostlin pěstovaných v britských zahradách pochází z ciziny. Tuto zahradu věnoval svými vlastními slovy:

I wanted this plant filled extravaganza of a worldly garden to pay homage to the amazing achievements of plant hunters especially during the Victorian and Edwardian era, who brought back the plants and flowers we now cherish, take for granted and grow in our gardens in the UK.²⁸⁹

Na plant huntery odkazují i další jeho aktivity. Na příklad v roce 2004 spolu s televizním štábem hledal dosud neznámou orchidej, kterou by mohl pojmenovat po své babičce. Hledání sice úspěšné nebylo, ale dokument z cyklu *Dangerous Obsession* (z léta 2002) mu zajistil jistou popularitu.²⁹⁰

Hart Dyke je i členem a činovníkem několika organizací spojených s botanikou a zahradnictvím. Konkrétně je patronem British Cactus & Succulent Society²⁹¹ a v roce 2011 se stal prezidentem Australasian Plant Society.²⁹² Z výše uvedeného je myslím zřejmé, že Tom Hart Dyke je skutečně „lovcem rostlin dnešních dní“, jak tvrdí na svém webu. Oproti tradičním lovcům rostlin je zde ale několik odlišností. Nejpodstatnějším rozdílem je, že svoji slávu a kredit generuje skrze dobrodružství, která zažívá na svých cestách, a ne skrze botanické objevy a introdukce. Zdaleka nejslavnější je pak jeho únos v Kolumbii, který neustále připomíná na svých webových stránkách. Zde se nabízí srovnání s Josephem Hookerem, který byl také držen v zajetí, tentokrát v Sikkimu,²⁹³ ale proslavil se mnohem více svými botanickými objevy.

Posledním z těchto případových ministudií o současných lovcích rostlin je nejaktuálnější a zároveň nejtragičtější. Jde o příběh britsko-jihoafrických lovců rostlin Rodneyho a Rachel Saundersových. Byli zakladatelé a provozovatelé světově proslulé zahradnické firmy (*nursary*) Silverhill Seeds²⁹⁴ specializující se na rostliny z jižní Afriky. Saundersovi tyto rostliny aktivně každoročně získávali z volné přírody. Výprava do rezervace oNgoye Forest v jihoafrické provincii KwaZulu-Natal se jim v roce 2018 stala osudnou. O jejich zmizení a následném nálezu jejich těl v řece Tugela informovala přední světová média

---

²⁸⁹ <http://www.tomhartdyke.co.uk/world-garden-lullingstone-castle.html> (vid. 10.12.2022).

²⁹⁰ <http://www.tomhartdyke.co.uk/about-tom-hart-dyke.html> (vid. 10.12.2022).

²⁹¹ <https://bcss.org.uk/about-us/> (vid. 12.12.2022).

²⁹² <https://www.anzplantsoc.org.uk/committee/> (vid. 12.12.2022).

²⁹³ Hooker 2015.

²⁹⁴ <https://silverhillseeds.co.za/> (vid. 14.12.2022).

jako Guardian,²⁹⁵ BBC²⁹⁶ nebo Daily Mail.²⁹⁷ Zájem médií o případ ještě zvýšil fakt, že se v průběhu vyšetřování zjistilo, že pachatelé byli islámští radikálové sympatizující s organizací Islámský stát.

Z výše uvedených případů je mi zřejmé, že plant hunterem je možné být i dnes. Slávu a publicitu ale soudobý lovec rostlin získává skrze dobrodružství, a to ještě často negativního rázu, a spíše než ceny a pocty na něj čeká vězení.

4. RECENTNÍ ROSTLINNÉ MÁNIE – WOLEMIE

V současnosti se nesetkáváme pouze s novodobými lovci rostlin, ale nedávno proběhla i jedna novodobá mánie. Objev wollemie vznešené (*Wollemia nobilis*) v roce 1994 vyvolal senzaci v něčem podobnou viktoriánským rostlinným mániím. Stala se hitem po roce 2000, kdy se dočkala značné mediální slávy, prodávala se za astronomické sumy,²⁹⁸ a v některých botanických zahradách byla vystavena v ocelových klecích pro zamezení krádežím.²⁹⁹ Dnes nechybí v žádné větší botanické zahradě, kde má většinou své čestné místo. Vše bylo zapříčiněno tím, že se jednalo o rostlinu, která byla známá pouze z fosilních nálezů a mělo se za to, že je po miliony let vyhynulá. Nález skupiny těchto archaických jehličnanů příbuzných araukárií v australském parku Wollemi tak byl obrovskou událostí.³⁰⁰

---

²⁹⁵ <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/15/british-botanist-rachel-saunders-body-south-africa> (vid. 14.12.2022).

²⁹⁶ <https://www.bbc.com/news/world-africa-44488332> (vid. 14.12.2022).

²⁹⁷ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11278261/British-couple-beaten-death-bodies-thrown-crocodiles-South-Africa-court-hears.html> (vid. 14.12.2022).

²⁹⁸ <https://www.theguardian.com/world/2005/oct/24/australia.bernardoriordan> (vid. 15.12.2022).

²⁹⁹ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/london/4531805.stm (vid. 15.12.2022).

³⁰⁰ Podrobněji o objevu wollemie viz Campbell-Culver 2001.

ZÁVĚR

Britské publikace pracující s termíny plant hunter a plant hunting, jež dále příliš nedefinují, popisují podle mě skutečný, dobově podmíněný fenomén. Ten se od standardní botaniky liší několika specifickými jevy. Jedná se především o cílené selektivní zaměření na mimořádné okrasné rostliny, které byly lovci rostlin získávány živé, či v jiných formách umožňujících pěstování a komerční distribuci. Plant hunting se také soustředil pouze do několika geografických regionů, což bylo dáno souběhem dvou faktorů: vysokou diverzitou rostlin a klimatickými podmínkami, které umožňovaly rostliny úspěšně introdukovat do klimatu Velké Británie.

Lovci rostlin pak byli profesionálové placeni veřejnými či soukromými institucemi anebo bohatými jednotlivci. Tito lovci, jejichž biografie jsou předmětem řady zmíněných knih, byli poměrně heterogenní skupinou s různým sociálním, rodinným a profesním zázemím, a rovněž jejich osudy se poměrně lišily. Asi jediný shodný rys byl, že se jednalo o muže a Brity. Nadto se v těchto knihách jedná o selektivní výběr jejich autorů a mnou vytvořenou definici plant huntingu by splňovalo mnohem více jednotlivců, a to nejen Anglosasů. Je zřejmé, že plant hunteři jako takoví nejsou klíčem k pochopení tohoto fenoménu.

Ten musíme hledat v jejich kořisti – v rostlinách samotných. Ty se v 19. století staly něčím více než jen standardními okrasnými rostlinami. Staly se z nich „umocněné objekty“. Tento termín chápu jako určitou specifickou aplikaci antropologického termínu „empowered objects“. Termín „umocněný“ volím z důvodu, že nejlépe vystihuje fakt, že rostliny, a to nejen ty spjaté se zkoumaným fenoménem, už mocné jsou, ale v tomto období byla jejich moc zvýšena – byly „umocněny“. Původ moci, kterou jsou rostliny nadány, vysvětlují obecnou lidskou fytofilií, kterou chápu jako podmnožinu biofilie ve smyslu, jak ji chápe E.O. Wilson. Předpokládám, že tato moc, ani pozdější „umocnění“, nejsou zakoušeny stejně silně mezi jednotlivci či různými skupinami lidí. Stejně tak jsou některé rostliny a skupiny rostlin pro lidi mocnější než jiné.

Dobové „umocnění“ rostlin má několik zdrojů. Prvním je dobově amplifikovaná biofilie jako taková. Ta vycházela z dobové vědy, která by se dala ve stručnosti charakterizovat dvěma termíny, **objevování** a **klasifikace**, a s tím spojené **zmapování světa** nejen v geografickém slova smyslu. Tyto termíny postihují esenci dobových věd, a to bez ohledu na disciplínu. Tento fakt byl dále umocněn časovou korelací éry lovců rostlin s tak

zvanou „druhou epochu velkých objevů“ realizovaných formou vědeckých objevných cest. V přírodních vědách byla velmi silný směr tak zvaná *natural history*, kdy byla biotická i abiotická jsoucna sbírána, tříděna, popisována, porovnávána a následně klasifikována. Na této podobě vědy hojně participovala i laická veřejnost a fenomén sbírání přírodních jsoucenců prostoupil dobovou kulturu. Navíc koreloval a dobře korespondoval s dobovým trendem zakládání vědecky organizovaných veřejně přístupných sbírek přírodnin živých či neživých, reprezentovaný zakládáním přírodovědných muzeí a botanických a zoologických zahrad. Vytváření těchto vědecky organizovaných sbírek pak mohlo dobovou biofilii dále zesilovat.

Lovec rostlin byl funkčně především specifickou podobou dobového konceptu *explorera* – objevitele. Ten v tomto případě objevoval a mapoval rostlinný svět. Jeho objevy byly živé rostliny, které se navíc začaly objevovat v dobových zahradách a parcích, a také v masivně zakládaných botanických zahradách, které se tak stávaly jakousi živou mapou rostlinného světa. Návštěvníci dobových zahrad plných úlovků lovců rostlin si pak mohli snadno vytvořit vlastní mentální mapu rostlinstva. Z toho pramení dobový zájem o rostliny nadlimitně velké, funkčně či vzhledově netypické a rostliny adaptované na nějaké mezní životní prostředí (např. vysoké hory, suchá místa). Právě takové typy rostlin vytvářely určité mezní body či limity v mapě rostlin.

Byl tu ale ještě jeden dobový faktor, který amplifikoval biofilii. Ten bychom mohli možná nejlépe pojmenovat jako environmentální žal pramenící z odtržení od přírody způsobený překotnou urbanizací po začátku průmyslové revoluce. Životního prostředí v tehdejších městech bylo navíc katastrofální, což dále zvýšilo „umocnění“ těchto rostlin, které mohly tento žal kompenzovat.

Dalším zdrojem „umocnění“ rostlin byla odvěká lidská touha vlastnit nějaké mocné či „umocněné“ statusové předměty. Zkoumané rostliny se takovými statusovými předměty staly. Byly obdařeny i obecně žádoucími vlastnostmi statusových předmětů – novostí, exotičností, zvláštností a také exkluzivitou nejlépe vyjádřenou vysokou cenou.

Jednalo se totiž o druhy často již známé dobové botanice, ale nové pro hortikulturu. Řada z nich pocházela z exotických málo probádaných končin tehdejšího světa a jejich získání bylo spojeno s řadou dramatických a dobrodružných událostí. Rostliny dále umocňovalo i to, že často pocházely ze zemí obestřených tajemným hávem jako byla Čína, Japonsko či Tibet, vyplývající z jejich dlouhodobým uzavřením pro cizince.

To, že se těmto rostlinám podařilo částečně obsadit niku dobového statusového předmětu, bylo dáno také absencí typických dnešních statusových předmětů. Ty jsou většinou

technologického rázu (auta, mobily, notebooky atd.) a nebyly v dané době známé. Eventuální kanalizace biofilie skrze mechanofilii tak nepřicházela v úvahu.

Dalším faktorem jejich úspěchu byla praktičnost, vhodnost a širší možnosti generování kreditu v porovnání s podobnými konkurenčními jsoucný. To, že se jednalo o živé rostliny, umožňovalo generovat kredit a také finanční zisk nejen skrze pouhé vlastnictví, ale také skrze úspěšné pěstování, množení, šlechtění či hybridizaci. To je podstatný rozdíl na příklad oproti uměleckým artefaktům či v té době oblíbeným etnografickým *curio* objektům. Rostliny navíc co do požadavků na péči a údržbu byly mnohem jednodušší a vhodnější než na příklad exotická zvířata, která by také teoreticky mohla saturovat biofilii a touhu vlastnit živá exotická a nová jsoucná.

Rostliny se staly „umocněnými jsoucný“ a mohly působit. A právě jejich působení ve smyslu *agency* dalo vzniknout fenoménu lovců rostlin. Aby rostliny mohly působit, musely ale nastat příznivé okolnosti, které jim takové působení umožnily anebo jim v něm alespoň nebránily. A právě v době formování plant huntingu došlo k pozoruhodné šťastné koincidenci celé řady událostí z různých nesouvisících sfér. Ve sféře politické zrod a existence fenoménu koreluje s expanzí Britského impéria, které se po ztrátě Ameriky více obracelo k Asii. Briti upevnili moc v Indii, získali Barmu a díky těmto územním ziskům tak měli lovci rostlin přístup do oblasti Himaláje a do hornatého regionu na hranicích dnešní Indie, Barmy, Tibetu a Číny, místa největší aktivity lovců rostlin. Paralelně dochází i k britské koloniální expanzi v Austrálii, na Novém Zélandu a Jižní Africe – což jsou další zdroje ornamentálních rostlin a aktivity lovců rostlin. Po polovině 19. století se otevřela světu Čína a Japonsko, další pokladnice rostlinných klenotů a místa čilého lovu rostlin.

Paralelně s expanzí Britského impéria probíhaly nebývalé změny v technologii, které s sebou nesla průmyslová revoluce. Parní lodě a vlaky podstatně zrychlily dopravu a zmenšily svět, který propojily telegrafní kabely. Došlo ke zlevnění a zefektivnění tisku, což přineslo rozmach tištěných médií všeho druhu, a to jak do počtu nových titulů, tak prudkého zvýšení nákladů. V polovině 19. století dochází navíc k technologickým změnám ve výrobě skla, ke snížení ceny plátového skla a rozmachu skleníků. Příběh Wardovy skříňky a jejího vynálezce je pak určitou esencí všech těchto dobových vynálezů a procesů. Rostliny a informace o nich začaly cestovat po světě a jejich ilustrace a posléze fotografie začaly plnit dobové časopisy, což rostliny dále „umocňovalo“ a zesilovalo jejich působení.

Působení „umocněných“ rostlin dalo vzniknout institucím, které tento lov rostlin koordinovaly, zaštiťovaly a zpracovávaly úlovky (Royal Horticultural Society, botanické zahrady, a především specializované zahradnické firmy zvané *nursaries*). Vznikla třída

placených profesionálů, kteří rostliny lovili – plant hunteři. Začaly vznikat zájmové organizace zabývající se pěstováním té které rostliny, začaly být pořádány výstavy a tak zvané *flower shows*, z nichž ta nejslavnější byla a dosud je Chelsea Flower Show. Rostliny se staly statusovými předměty a na jejich pěstování participovali lidé všech společenských vrstev. Doba lovců rostlin (jak ji chápou současní autoři) trvala celou viktoriánskou a edwardiánskou dobu a přežila i obrovský socio-ekonomický otřes způsobený První světovou válkou.

Po Druhé světové válce ale následoval obrat. Fenomén, alespoň ve své klasické podobě, skončil. Rostliny byli „odmocněny“. Toto „odmocnění“ bylo určitým zrcadlovým obrácením původního „umocnění“, jelikož pocházelo ze stejných zdrojů. Po Druhé světové válce už nebylo co objevovat. Svět byl zmapován, popsán a klasifikován. Přírodní vědy a zejména biologie se obrátily do „nitra“, když došlo k nebývalému rozvoji genetiky a molekulární biologie. Objevné cesty poprvé v historii zaměřily mimo Zemi – do vesmíru. To vše rostliny „odmocňovalo“. Naopak exotika a cestování se stávalo dostupnější a dochází k profanaci exotiky. Nastala doba, kdy mohl být objevitelem každý sám pro sebe. Poválečná prosperita přinesla také zrod konzumní společnosti, statusovými předměty se staly nejrůznější spotřebiče a zdaleka nejdůležitějším z nich automobil. Tato nová forma kanalizace biofilie skrze mechanofilii rostliny dále „odmocňovala“. Rovněž rychlé rozšíření televize a vznik žánru přírodovědných dokumentů a pořadů o zahradách a zahradničení mohl u části populace kanalizovat biofilii. V této době nedocházelo jen k „odmocnění“ rostlin, ale objevily se i objektivní překážky bránící jejich eventuálnímu působení.

Jednalo se o často dosti turbulentní dekolonizaci a začátek studené války a s ní spojený vznik východního bloku. Tyto politické události ale nezasáhly celý svět a řada míst spojená s lovem rostlin zůstala stále přístupná. Další překážkou byly rozmáhající se snahy o ochranu životního prostředí a s tím spojená legislativa bránící sběru a transportu vybraných organismů.

Lidská biofilie, ani touha vlastnit statusové předměty, nezanikla a i v poválečné době našla společnou formu, která navíc dokázala výborně využít technologických vynálezů, naskočit na vlnu ochrany přírody, a dokonce saturovat potřebu občanské vědy. Tou formou je birdwatching, který se stal fenoménem s miliony participujících a neustále se rozrůstá. Tento fenomén zrozený z viktoriánské ornitologie spojené s taxidermií, ale také se snahami o ochranu ptactva, od počátku těžil z technologických vynálezů, jako byla brokovnice a posléze binokulární dalekohled či kolo. Po válce dokázal vytěžit jak rozvoj automobilismu, tak letecké dopravy. Klíčovým pak byl rozvoj digitální fotografie, kdy se fotky ptáků staly

úlovkem a virtuálním „umocněným objektem“, skvěle reprezentující dnešní biofilii. Je virtuální, bezúdržbový, v souladu s ochranou životního prostředí a skrze internet a hlavně sociální sítě skvěle prezentovatelný.

Stejnou formu volí nakonec i současní noví „plant-hunteři“, kterých je sice méně než birdwatcherů, ale stále existují. Ti vyražejí buď individuálně či se specializovanými agenturami na místa s mimořádnými rostlinami. Tato místa se do velké míry kryjí se zájmovými oblastmi původních lovců rostlin a v případě, že se jedná o organizované výpravy, bývají často dokonce vedeny soudobými autory knih o lovcích rostlin. Rostliny jsou na těchto výpravách loveny výhradně na paměťové karty fotoaparátů a sázeny na webové stránky a sociální sítě participantů. Tito současní lovci rostlin sice přesně nesplňují moji definici z první kapitoly, ale v podstatě se jedná o totéž, byť v dobově podmíněné a adekvátní verzi. Klíčovými vlastnostmi jsou individualismus, demokratičnost a důraz na ochranu životního prostředí. Soudobým plant hunterem může být vlastně kdokoli. Namísto mimořádných živých rostlin sbírají jejich obrazy, vybrané fotografie se pak stávají „umocněnými“ objekty, které se namísto v zahradách prezentují v kyberprostoru. Kredit plynoucí z úspěšného pěstování a šlechtění byl nahrazen schopností pořizovat co nejdokonalejší fotografie a znalostí správných lokalit.

Příběh ikonických rostlin plant huntingu a celý fenomén nám slouží jako určité zrcadlo, ve kterém můžeme nahlédnout obecně lidské vztahování se k divoké přírodě v celé jeho ambivalenci. Lidé se divoké přírody bojí, zároveň k ní obdivně vzhlížejí a potřebují ji. Touží po zvláštních divokých přírodních jsoučnech, která ale mají tendenci krotit a podmaňovat. To nejlépe ilustruje příběh rododendronů. Ty byly vytrženy z divokých končin několika kontinentů, aby byly proměněny v obrovském množství kultivarů a hybridů. Jejich pěstování se stalo mánií, na které participovali aristokraté, průmyslníci i střední vrstvy. Poté, co mánie opadla, rododendrony „zdivočely“ a začaly zarůstat okolní krajinu. Staly se najednou nenáviděnou invazní rostlinou, na jejíž likvidaci jsou vynakládány obrovské finanční prostředky. Současně jsou rododendrony stále populární zahradní rostliny, existují společnosti a spolky orientující se na jejich pěstování, a zahrady a parky s jejich sbírkami jsou stále magnetem pro turisty. Někteří jednotlivci se navíc stále vydávají po stopách Josepha Hookera do Sikkimu, aby spatřili jejich divoké předky v divočině.

V nejobecnější rovině je příběh lovu rostlin a přírodních fenoménů příkladem toho, jak dobová věda a technologie ovlivňuje náš vztah k živé přírodě. Je to ukázka, jak naše vztahování se k přírodnímu světu vycházející z biofilie na sebe bere dobově a technologicky podmíněné podoby. Aktuální aktivity probíhající v rámci občanské vědy spojené

s nejrůznějšími mapováními a sčítáními, ať už ptáků či rostlin, na kterých participuje čím dál, víc lidí, můžeme považovat za pokračování participace laiků na vědě 19. století s tím rozdílem, že dnes jsou tyto aktivity „umocněny“ snahou o ochranu a záchranu řady druhů zvířat i rostlin.

BIBLIOGRAFIE

- AITKEN, Richard. *Botanical Riches: Stories of Botanical Exploration*. Aldershot: Lund Humphries, 2008.
- ALLAN, Mea. *The Hookers of Kew, 1785-1911*. London: Michael Joseph, 1967.
- ALLEN, David Elliston. *The Victorian Fern Craze: A History of Pteridomania*. London, Hutchinson of London, 1969.
- ALLEN, David Elliston. Dr. Ward's case. *The British Medical Journal*, vol. 2, no. 5966, 1975, s. 324-326.
- APPADURAI, Arjun. *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- APPLETON, Jay. *The Experience of Landscape*. London: Wiley, 1975.
- ARMSTRONG, Isobel. *Victorian glassworlds: glass culture and the imagination 1830-1880*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- BARNARD, Alan, ed., a SPENCER, Jonathan, ed. *Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. London, New York: Routledge, 2010.
- BEČKA, Jan. *Dějiny Barmy: (Myanmar)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007.
- BERLIOCCHI, Luigi, a GRIFFITHS, Mark. *The Orchid in Lore and Legend*. Portland, Or.; Cambridge: Timber, 2000.
- BERLIOCCHI, Luigi. *The Orchid in Lore and Legend*. London, Portland: Timber Press, 2004.
- BÖHN, Čestmír. *Rhododendrony a další vřesovcovité rostliny*. Praha: Jan Kanzelsberger, 1994.
- BORROW, Nik, a DEMEY, Ron. *Birds of Western Africa*. Helm Identification Guides. London: Christopher Helm, 2001.
- BRETSCHNEIDER, Emil. *History of European Botanical Discoveries in China*. Hamburg: SEVERUS Verlag, [1898] 2011.
- BRETSCHNEIDER, Emil. *Early European Researches Into The Flora Of China*. Kessinger Legacy Reprints, [1881] nedatováno.
- BRIGGS, Roy W. *"Chinese" Wilson: a life of Ernest H. Wilson, 1876-1930*. London: HMSO, 1993.
- BROWN, Jane. *Tales of the Rose Tree: Ravishing Rhododendrons and Their Travels around the World*. London: HarperCollins, 2004.
- BURKE, Peter. *Společnost a vědění, Od Gutenberga k Diderotovi*. Praha: Karolinum, 2007.
- BURKE, Peter. *Společnost a vědění II, Od Encyklopedie k Wikipedii*. Praha: Karolinum, 2013.

- BURROW, J. W. *Krise rozumu: evropské myšlení 1848-1914*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003.
- CAMPBELL-CULVER, Maggie. *The Origin of Plants: The People and the Plants That Have Shaped Britain's Garden History since the Year 1000*. London: Headline, 2001.
- CARTER, Tom. *The Victorian Garden*. London: Bell & Hyman, 1984.
- CÍLEK, Václav. *Prohlédni si tu zemi: i když vidíme jen obyčejné věci, stejně toho vidíme hodně*. Praha: Dokořán, 2012.
- CLAYTON-PAYNE, Andrew, a ELLIOTT, Brent. *Victorian Flower Gardens*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1988.
- COATS, Alice M. *The Plant Hunters: Being a History of the Horticultural Pioneers, Their Quests and Their Discoveries From the Renaissance to the Twentieth Century*. New York, St. Louis, San Francisco, McGraw-Hill, 1969.
- CODRINGTON, Robert Henry. *The Melanesians: Studies in Their Anthropology and Folk-lore*. Oxford: Clarendon Press, 1891.
- COLQUHOUN, Kate. *The busiest man in England: the life of Joseph Paxton, gardener, architect, & Victorian visionary*. Boston: David R. Godine Publisher, 2006.
- COOPER, R.E., ed., CURLE, A.O., ed., a FAIR, W.S. ed. *GEORGE FORREST, V.M.H. Explorer and Botanist who by his discoveries and plants successfully introduced has greatly enriched our gardens. 1873-1932*. The Scottish Rock Garden Club, [1935] 1973.
- COX, E. H. M. *Plant-hunting in China: A History of Botanical Exploration in China and the Tibetan Marches*. London: Collins, 1945.
- COWAN, J. M., ed. a COX, E. H. M., ed. *The journeys and plant introductions of George Forrest V.M.H.* London: Published for the Royal Horticultural Society by Oxford University Press, 1952.
- CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: A.V. Frič*. Praha: Academia, 1983.
- CROSBY, Alfred W. *Germs, Seeds & Animals: Studies in Ecological History*. Sources and Studies in World History. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1994.
- CURTIN, Susanna a WILKES, Keith. British Wildlife Tourism Operators: Current Issues and Typologies. *Current Issues in Tourism*, vol. 8, no. 6, 2005, s. 455-478.
- DARWIN, Charles, a MURRAY, John. *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*. London: John Murray, 1871.
- DASH, Mike. *Tulipomania: The story of the world's most coveted flower and the extraordinary passions it aroused*. London: Phoenix, 2003.

- DELBOURGO, James. *Collecting the world: The Life and Curiosity of Hans Sloane*. London: Allen Lane, 2017.
- DESMOND, Ray. *Kew: The History of the Royal Botanic Gardens*. London: Harvill, 1995.
- DESMOND, Ray. *Sir Joseph Dalton Hooker: traveller and plant collector*. Woodbridge: Antique Collectors' Club with the Royal Botanic Gardens, Kew, 1999.
- DIAMOND, Jared M. *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies*. New York: Norton, 1999.
- DOUGLAS, Mary. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014.
- DURKHEIM, Émile. *The Elementary Forms of the Religious Life*, London: George Allen and Unwin, 1915.
- DUS, Milan a VÁGNER, Josef. *Josef Vágner: český lesník v Africe*. Ronov nad Doubravou: Triality, 2006.
- EIBL-EIBESFELDT, Irenäus. *Human Ethology*. New York: Aldine de Gruyter, 1989.
- EIBL-EIBESFELDT, Irenäus. *Člověk - bytost v sázce: přírodopis lidské pošetilosti*. Praha: Academia, 2005.
- ELLIOTT, Brent. *The Royal Horticultural Society: A History, 1804-2004*. Chichester: Phillimore and Co., 2004.
- ELLIOTT, Brent. *RHS Chelsea Flower Show: Centenary Celebration*. London: Frances Lincoln Publishers Ltd, 2013.
- ELLIS, Lee a FICEK, Christopher. Color preferences according to gender and sexual orientation. *Personality and Individual Differences*, 2001, vol. 31, no. 8, s. 1375-1379.
- ENDERSBY, Jim. *Imperial nature: Joseph Hooker and the practices of Victorian science*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.
- ENDERSBY, Jim. *Orchid: A Cultural History*. Richmond, 2017.
- FAIRBANK, John King a HÁLA, Martin. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1992.
- FARA, Patricia. *Sex, botany & empire: the story of Carl Linnaeus and Joseph Banks*. New York: Columbia University Press, 2003.
- FARRER, Reginald. *The Garden of Asia, Impressions from Japan*. Lond, 1904.
- FARRER, Reginald. *Alpines and Bog-Plants*. Charleston, SC: BiblioLife, [1908] nedatováno.
- FARRER, Reginald John. *In Old Ceylon, by Reginald Farrer*. England: E. Arnold, 1908.
- FARRER, Reginald. *In a Yorkshire Garden*. London, 1909.
- FARRER, Reginald. *The Dolomites, King Laurin's Garden*. London, 1917a.

- FARRER, Reginald. *On the Eaves of the World*. London, 1917b.
- FARRER, Reginald. The Kansu Marches of Tibet. *The Geographical Journal*. vol. 49, no. 2, 1917c, s. 106-122.
- FARRER, Reginald. My Second Year's Journey on the Tibetan Border of Kansu. *The Geographical Journal*, vol. 51, no. 6, 1918, s. 341-354.
- FARRER, Reginald. *The Rainbow Bridge*. England: Longmans, Green & Co., 1921.
- FARRER, Reginald. *The English Rock-garden*, vol. II. London: Thomas Nelson and Sons Ltd., 1948.
- FARRER, Reginald John. *My Rock-Garden*. London: Forgotten Books, 2015.
- FEARNLEY-WHITTINGSTALL, Jane. *Peonies: the Imperial Flower*. London: Seven Dials/Cassell & Co., 1999.
- FERGUSON, Niall. *Britské impérium: cesta k modernímu světu*. Praha: Prostor, 2007.
- FILIPSKÝ, Jan et al. *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- FISHER, F. H., COX, E. H. M. a INGWERSEN, W. E. Th. *Reginald Farrer, author, traveller, botanist and flower painter*. London: The Alpine Garden Society, 1933.
- FLOS, František a HOUŠKOVÁ, Terezie, ed. *Lovci orchidejí*. Praha: Volvox Globator, 1995.
- FLOS, František a HOUŠKOVÁ, Terezie, ed. *Lovci orchidejí: dobrodružný román. II. díl, V pralesích Ekvádoru*. Praha: Volvox Globator, 1996a.
- FLOS, František a HOUŠKOVÁ, Terezie, ed. *Lovci orchidejí: dobrodružný román. III. díl, Pod sluncem rovníkovým*. Praha: Volvox Globator, 1996b.
- FOKT, Michael. *Zoologické zahrady České republiky a okolních zemí*. Praha: Academia, 2008.
- FORTUNE, Robert. *Three years' wanderings in the northern provinces of China: including a visit to the tea, silk, and cotton countries: with an account of the agriculture and horticulture of the Chinese, new plants, etc.* London: Mildmay Books, 1987.
- FROMM, Erich. *Lidské srdce: jeho nadání k dobru a zlu*. Praha: Mladá fronta, 1969.
- FRY, Carolyn. *The plant hunters: the adventures of the world's greatest botanical explorers*. London: Andre Deutsch, 2017.
- GARDNER, Christopher a GARDNER, Basak. *Flora of the Silk Road: The Complete Illustrated Guide*. London: I.B.Tauris, 2014.
- GARDNER, Christopher, a GARDNER Basak. *Flora of the Mediterranean: An Illustrated Guide*. London, 2019.
- GARDNER, Chris, a MUSGRAVE, Toby. *Wild Edens*. London, 2022.
- GELL, Alfred. *Art and Agency: An Anthropological Theory*. Oxford: Clarendon Press, 1998.

- GIBAS, Petr et al. *Non-humans in social science: animals, spaces, things*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011.
- GOLDGAR, Anne. *Tulipmania: Money, Honor, and Knowledge in the Dutch Golden Age*. Chicago: University of Chicago Press, 2007.
- GOETZMANN, W. H. *Army Exploration in the American West, 1803-1863*. New Haven, Conn., 1959.
- GOODY, Jack. *The Culture of Flowers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- GREY-WILSON, Christopher. *The Genus Meconopsis, Blue Poppies and Their Relatives*. Kew, 2014.
- GRIBBIN, Mary a GRIBBIN, John R. *Flower Hunters*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- GRIGGS, Pat a ENDERSBY, Jim. *Joseph Hooker: botanical trailblazer*. Richmond, Surrey: Kew Publishing, 2011.
- HANDEL-MAZZETTI, Heinrich von a WINSTANLEY, David, ed. *A botanical pioneer in south west China: experiences and impressions of an Austrian botanist during the First World War*. Brentwood: David Winstanley, 1996.
- HART DYKE, Tom, a WINDER, Paul. *The Cloud Garden*. London: Bantam, 2003.
- HEALEY, Ben J. *The Plant Hunters*. New York: Charles Scribner's Sons, 1975.
- HEMMING, John. *The Golden Age of Discovery*. London: Pavilion, 1998.
- HERSHEY, David R. Doctor Ward's Accidental Terrarium. *The American Biology Teacher*, vol. 58, no. 5, 1996, s. 276-281.
- HIBBERD, Shirley a MACSELF, A. J., ed. *Wild flowers through the seasons*. New and revised edition. London: W.H. & L. Collingridge, 1931.
- HIBBERD, Shirley. *Rustic Adornments for Homes of Taste: And Recreations for Town Folk in the Study and Imitation of Nature*. National Trust Classics. London: Century in Association with the National Trust, [1895] 1987.
- HIBBERD, Shirley. *The amateur's greenhouse and conservatory: handy guide to the construction and management of plant-houses, and the selection, cultivation, and improvement of ornamental greenhouse and conservatory plants*. Charleston: Nabu Press, 2014.
- HOBHOUSE, Henry. *Šest rostlin, které změnily svět*. Praha: Academia, 2004a.
- HOBHOUSE, Penelope. *Plants in Garden History*. London: Pavilion Books, 2004b.
- HOFFMANNOVÁ, Eva. *Don Benito*. Božkov: Knihkupectví U Podléšky, 1993.
- HOLWAY, Tatiana M. *The Flower of Empire: An Amazonian Water Lily, the Quest to Make it Bloom, and the World it Created*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

- HOOKER, Joseph Dalton, a HOOKER, William Jackson. *The Rhododendrons of Sikkim-Himalaya*, Ed. by Sir W.J. Hooker. London, 1849.
- HOOKER, J. D. Nathaniel Bagshaw Ward, F.R.S., F.L.S. [nekrolog] *The Gardeners' Chronicle and Agricultural Gazette*, 20. 6. 1868, s. 656.
- HOOKER, Joseph Dalton. *Himalayan Journals, or, Notes of a naturalist in Bengal, the Sikkim and Nepal Himalayas, the Khasia Mountains. Volume II*. North Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015.
- HOYO, Josep Del, ed., ELLIOTT, Andrew, ed., SARGATAL, Jordi, ed., a CHRISTIE, David A., ed. *Handbook of the Birds of the World*. Barcelona, 1992.
- HRDLIČKOVÁ, Věna a TRNKA, Aleš. *Rostlina jako symbol v čínské a japonské kultuře*. Praha: Grada, 2010.
- HŮLA, Martin. *Vliv florální morfologie na percepci květů člověkem*. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2015. Dostupné online: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/62017/DPTX_2012_1_11310_0_392417_0_129208.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- HŮLA, Martin a FLÉGR, Jaroslav. Habitat Selection Theory and the Preference for Flowers – Is There Empirical Support? SocArXiv, 28 Mar. 2020. Dostupné online: <https://doi.org/10.31235/osf.io/ya2e5>
- HWA-SGAB-PA-DBANG-PHYUG-BDE-LDAN a KOLMAŠ, Josef, ed. *Dějiny Tibetu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000.
- CHYTRÁ, Magdaléna, ed., HANZELKA, Petr, ed. a KACEROVSKÝ, Radoslav, ed. *Botanické zahrady a arboreta České republiky*. Praha: Academia, 2010.
- CHRISTOPHER, Tom, ed. *In the Land of the Blue Poppies: The Collected Plant-Hunting Writings of Frank Kingdon Ward*. New York: The Modern Library, 2003.
- INGOLD, Tim. *Key Debates in Anthropology*. London: Routledge, 1996.
- JANČAŘÍK, Tomáš. *Esej o automobilismu s přihlédnutím ke konceptu „jevení“ u Adolfa Portmanna Geneze: morfologie a význam automobilové formy z hlediska etologie*. Bakalářská práce, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova v Praze, 2008. Dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/11794/130007646.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- JUDD, Denis. *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*. Praha: BB art, 1999.
- JUDT, Tony. *Poválečná Evropa: Historie po roce 1945*. Praha: Sloart, 2008.
- KAPSTEIN, Matthew. *The Tibetans*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2009.

- KELLERT, Stephen R., a WILSON, Edward O. *The Biophilia Hypothesis*. Washington, D.C.: Shearwater Book, 1993.
- KEOGH, Luke. The Wardian case: Environmental Histories of a Box for Moving Plants. *Environment and History*, 2019, vol. 25, no. 2, s. 219-244.
- KILPATRICK, Jane. *Gifts from the Gardens of China: The introduction of traditional Chinese garden plants to Britain 1698–1862*. London: Frances Lincoln, 2007.
- KILPATRICK, Jane. *Fathers of botany: the discovery of Chinese plants by European missionaries*. Chicago: University of Chicago Press, 2014.
- KINGDON-WARD, F. *From China to Hkamti Long*. London: E. Arnold &, 1924.
- KINGDON-WARD, F. *A Plant Hunter in Tibet*. London: J. Cape, 1934.
- KINGDON-WARD, F. *Modern Exploration*. London: J. Cape, 1945.
- KINGDON-WARD, F. *Commonsense Rock Gardening*. London: Jonathan Cape, 1948.
- KINGDON-WARD, F. *Rhododendrons*. New Gardening Series. London: Latimer House, 1949.
- KINGDON-WARD, Jean. *My hill so strong*. London: Jonathan Cape, 1952a.
- KINGDON-WARD, F. *Plant Hunter in Manipur*. London: Cape, 1952b.
- KINGDON-WARD, F. *Return to the Irrawaddy*. London: A. Melrose, 1956.
- KINGDON-WARD, Frank. *Pilgrimage for Plants*. London: Harrap, 1960.
- KLEISNER, Karel a STELLA, Marco. Monsters we met, monsters we made: On the parallel emergence of phenotypic similarity under domestication. *Sign Systems Studies*, vol. 37, no. 3/4, 2009, s. 454-476.
- KOCUREK, Jakub. Wardian case – Wardova schránka, jednoduchý vynález, který změnil svět: Nathaniel Bagshaw Ward a jeho vynález v kontextu dobové vědy, společnosti a kultury. *Dějiny vědy a techniky*, no. 1, vol. LI, 2018, s. 10-31.
- KOEPEL, Dan. *Banana: The Fate of the Fruit That Changed the World*. Plume, 2008.
- KOMÁREK, Stanislav. *Příroda a kultura: svět jevů a svět interpretací*. Praha: Academia, 2008.
- KOMÁREK, Stanislav. *Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech*. Praha: Academia, 2012.
- KOMÁREK, Stanislav. *Mimikry a příbuzné jevy: dějiny poznávání a výkladu vnějšího vzhledu živých organismů*. Praha: Academia, 2016.
- KOMÁREK, Stanislav. *Darwin, Wilson, Portmann, Lorenz - obraz člověka v dílech biologů*. Praha: Academia, 2021.
- KRČMÁŘOVÁ, Jana. *Biofilie: Cesta k E. O. Wilsonovi Sociobiologický základ hodnot přírody a možné důsledky pro ochranu životního prostředí*. Diplomová práce, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova v Praze, 2009. Dostupné online:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/18830/120006384.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- KRYSTEVA, Aleksandra. *Karta Poláka jako aktér: Případ běloruských držitelů*. Bakalářská práce, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova v Praze, 2018. Dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/103235>
- LAMBERT, Katherine. *The Gardens of Cornwall*. London: Frances Lincoln Limited Publishers, 2012.
- LATOUR, Bruno. *We Have Never been Modern*. Harvard, Mass.: Harvard University Press, 1993.
- LATOUR, Bruno. *Nikdy sme neboli moderní: esej o symetrickej antropológii*. Bratislava: Kalligram, 2003.
- LATOUR, Bruno. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- LAWS, Bill. *Fifty plants that changed the course of history*. Newton Abbot: David & Charles, 2010.
- LEMMON, Kenneth. *The Golden Age of Plant Hunters*. London: Phoenix House, 1968.
- LEV, Vojtěch. *Benedikt Roezl*. Praha: Orbis, 1949.
- LINDLEY, John. Instructions for Packing living Plants in Foreign Countries, especially within the Tropics; and Directions for their Treatment during the Voyage to Europe. *Transactions of the Horticultural Society of London, IV*. London, 1824, s. 192-200.
- LINDSAY, Ann. *Seeds of Blood and Beauty: Scottish Plant Explorers*. Edinburgh: Birlinn, 2005.
- LINDSAY, Ann, a HOUSE, Syd. *The Tree Collector: The Life and Explorations of David Douglas*. London: Aurum, 2005.
- LIVINGSTONE, John. Observations on the Difficulties which have existed in the Transportation of Plants from China to England, and Suggestions for obviating them. In a Letter to the Secretary. *Transactions, of the Horticultural Society of London*, vol. III., 1820, s. 421-429.
- LORENZ, Konrad. *Odumírání lidskosti*. Praha: Mladá fronta, 1997.
- LYTE, Charles. *The Plant Hunters*. London: Orbis, 1983.
- LYTE, Charles. *Frank Kingdon-Ward: the Last of the Great Plant Hunters*. London: J. Murray, 1989.
- MACONOCHIE, Allan A. On the Use of Glass Cases for rearing Plants, similar to those recommended by N. B. Ward. *Annual Report and Proceedings of the Botanical Society*, 1836/37, s. 96-97. "
- MAJUPURIA, Trilok Chandra. *Religious & Useful Plants of Nepal & India*. Kathmandu: Dr. Rohit Kumar (Majupuria), 2009.

- MANN, Michael. *The Sources of Social Power*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- MARX, Karl. *Kapital: kritika politické ekonomie*. 1867. Dostupné online:
<https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1867/kapital/Kapital1.pdf>
- MCLEAN, Brenda. *George Forrest plant hunter*. Woodbridge: Antique Collectors' Club in association with the Royal Botanic Garden, Edinburgh, 2004.
- MITCHELL, W. R. *Reginald Farrer: at home in the Yorkshire Dales*. Settle: Castleberg, 2002.
- MORGAN, Kenneth O. a kol. *Dějiny Británie*. Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- MOSS, Stephen. *A Bird in the Bush: A Social History of Birdwatching*. London: Aurum, 2004.
- MUEGGLER, Erik. *The paper road: archive and experience in the botanical exploration of West China and Tibet*. Berkeley: University of California Press, 2011.
- MUSGRAVE, Toby. Frank Kingdon Ward's Riddle of the Tsangpo Gorges. *Garden History*, vol. 30, no. 1, 2002.
- MUSGRAVE, Toby a MUSGRAVE, Will. *An Empire of Plants: People and Plants that Changed the World*. London, Cassell Illustrated, 2002.
- MUSGRAVE, Toby a GARDNER, Chris. *Wild Edens: The history and habitat of our most-loved garden plants*. London: Kyle Books, 2022.
- MUSGRAVE, Toby, GARDNER, Chris, a MUSGRAVE, Will. *The Plant Hunters: Two Hundred Years of Adventure and Discovery around the World*. London: Seven Dials, 1999.
- NELSON, E. Charles. *An Irishman's cuttings: tales of Irish gardens and gardeners, plants and plant-hunters*. Cork: Collins, 2009.
- NISBET, Jack. *The collector: David Douglas and the natural history of the Northwest*. Seattle: Sasquatch Books, 2009.
- ODDIE, Bill. *Bill Oddie's Little Black Bird Book*. London: Robson, 1995.
- ODDIE, Bill, a TOMLINSON, David. *The Big Bird Race*. London: Collins, 1983.
- Official Catalogue of the Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations*. London, 1875.
- ORIAN, Gordon H. Habitat selection: general theory and applications to human behavior. In: LOCKARD, J. S., ed. *The Evolution of Human Social Behavior*. Chicago, IL: Elsevier, 1980, s. 49-66.
- ORIAN, Gordon H. a JUDITH H. HEERWAGEN. Evolved Responses to Landscapes. In: BARKOW, Jerome H., ed., COSMIDES Leda, ed., a JOHN TOOBY, ed. *The adapted mind evolutionary psychology and the generation of culture*. New York: Oxford University Press, 1995, s. 555-580.
- PARKER, Lynn a ROSS-JONES, Kiri. *The story of Kew Gardens in photographs*. London: Arcturus, 2013.

- PAUKNEROVÁ, Karolína et al. *Non-humans in social science: ontologies, theories and case studies*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014.
- PAXMAN, Jeremy. *The Victorians: Britain through the Paintings of the Age*. London: BBC, 2009.
- Paxton's Magazine of Botany, and Register of Flowering Plants*. : V.8 (1841), 1841.
- PICKSTONE, John V. *Ways of Knowing: A New History of Science, Technology and Medicine*. Manchester: Manchester University Press, 2000.
- POSTAN, Cynthia. *The Rhododendron Story: 200 Years of Plant Hunting and Garden Cultivation*. London: Royal Horticultural Society, 1996.
- POTTER, Jennifer. *The Rose*. London: Atlantic, 2012.
- RAE, David. *The Living Collection*. Edinburgh: Royal Botanic Garden Edinburgh, 2011.
- REISCHAUER, Edwin O. et al. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001.
- ROBSON, Craig. *A Field Guide to the Birds of South-East Asia*. London: New Holland, 2000.
- ROBSON, Craig, a ALLEN, Richard. *A Field Guide to the Birds of Thailand*. London: New Holland, 2002.
- ROSE, Sarah. *For All the Tea in China: espionage, empire and the secret formula for the world's favourite drink*. London: Arrow, 2010.
- SATO, Mine, Nobuo SAYANAGI, a YANAGIHARA, Toru. *Empowerment through Agency Enhancement: An Interdisciplinary Exploration*. Basingstoke, 2022.
- SHERIDAN, Sara. *The Secret Mandarin*. London: Avon, 2009.
- SEATON, Beverly. *The Language of Flowers: A History*. Victorian Literature and Culture Series. Charlottesville, London: University Press of Virginia, 1995.
- SEEBENS, Hanno et al. No saturation in the accumulation of alien species worldwide. *Nature Communications*, vol. 8, no. 1, 2017, s. 14435-14435.
- SEKERKA, Pavel. *Kapradiny na zahradě, ve skalce a v bytě*. Praha: Grada Publishing, 2005.
- SHEARD, K. A twitch in time saves nine: birdwatching, sport and civilizing processes. *Sociology of Sport Journal*, vol. 16, 1999, s. 181205.
- SHEPHARD, Sue. *Seeds of fortune: a gardening dynasty*. New York: Bloomsbury, 2003.
- SHULMAN, Nicola. *A Rage for Rock Gardening: The Story of Reginald Farrer, Gardener, Writer and Plant Collector*. London: Short, 2002.
- SCHIEBINGER, Londa L., ed., a SWAN, Claudia, ed. *Colonial Botany: Science, Commerce, and Politics in the Early Modern World*. Philadelphia, Penn.: University of Pennsylvania Press, 2005.

- SMIT, Tim. *The lost gardens of Heligan*. London: Indigo, 2000.
- SMIT, Candy, ed. *Heligan History: Remembering Lost Men*. Centenary edition. St. Austell, Cornwall: Heligan Gardens Ltd., 2014a.
- SMIT, Candy. *Heligan Centenary Guide Book: including Four Tours of the Gardens and Estate as they were and a Brief History of their Creation*. St. Austell, Cornwall: Heligan Gardens Ltd., 2014b.
- STELLA, Marco a STIBRAL, Karel. „Krajina a evoluce“? Evolučně-psychologické teorie percepcce Krajiny. *Envigogika: Charles University E-journal for Environmental Education*, vol. IV, no. 2, 2009, s. 3-16. DOI: <http://dx.doi.org/10.14712/18023061.41>
- STELLNER, František. *Sedmiletá válka v Evropě*. Praha: Libri, 2007.
- STEPHARD, Sue. *Blue orchid and big tree: Plant hunters William and Thomas Lobb and the Victorian mania for exotic*. Bristol: Redcliffe, 2014.
- STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná?: estetické vnímání přírody v novověku*. Praha: Dokořán, 2005.
- STRNAD, Jaroslav et al. *Dějiny Indie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- SVENSSON, Lars. *Ptáci Evropy, Severní Afriky a Blízkého východu*. Plzeň: Ševčík, 2016.
- SWINSON, Arthur. *Frederick Sander: the Orchid King: the record of a passion*. London: Hodder and Stoughton, 1970.
- TACHTADŽJAN, Armen Leonovič. *Florističeskije oblasti Zemli = The floristic regions of the world*. Leningrad: Nauka, 1978.
- THACKER, Christopher. *The History of Gardens*. London, Croom Helm, 1985.
- The Gardeners' chronicle and agricultural gazette* 16.3.1872. Dostupné online: <https://www.biodiversitylibrary.org/page/26128971#page/377/mode/1up>
- TRAN, Tuan. 2019. *Sociální život odpadu v Polici nad Metují*. Bakalářská práce, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, 2019. Dostupné online: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/109699>
- VÁGNER, Josef a SCHNEIDEROVÁ, Naďa. *Safari pod Kilimandžárou*. Bratislava: Mladé letá, 1975.
- VIVANCO, Luis Antonio. *A Dictionary of Cultural Anthropology*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- VEITCH, James Herbert. *Hortus Veitchii: a history of the rise and progress of the nurseries of messrs. James Veitch and sons*. Cambridge: University Press, 2011.
- VESELOVSKÝ, Zdeněk. *Chováme se jako zvířata?* Praha: Panorama, 1992.
- WANNER, Michal. *Sedmiletá válka v Orientu*. Praha: Libri, 2001.

- WARD, Francis Kingdon. *The romance of Plant Hunting*. London: Edward Arnold & Co., 1933.
- WARD, Frank Kingdon. *Plant Hunter's Paradise*. London: J. Cape, 1938.
- WARD, Frank Kingdon. *The Land of the Blue Poppy: Travels of a Naturalist in Eastern Tibet*. London: Minerva, 1973.
- WARD, Francis Kingdon. *A plant hunter in Tibet*. Bangkok: Orchid Press, 2006.
- WARD, Frank Kingdon et al. *Frank Kingdon Ward's Riddle Of The Tsangpo Gorges: Retracting the epic journey of 1924-25 in south-east Tibet*. Suffolk: Antique Collectors Club Dist, 2008.
- WARD, Francis Kingdon. *On the road to Tibet: reprinted from a series of articles in the "Shanghai mercury"*. Rochester, New York: Scholar's Choice, 2015.
- WARD, Nathaniel Bagshaw. *On the growth of plants in closely glazed cases*. London: John van Voorst, 1852.
- WARD, S. H. Nathaniel Bagshaw, F.R.S., F.L.S. [nekrolog] *The Gardeners' Chronicle and Agricultural Gazette*, 20. 6. 1868, s. 655-656.
- WARD, Stephan. *On Wardian case for Plants and their Applications*. London: John van Voorst, 1854.
- WARD, F. Kingdon, and John Whitehead. *Himalayan Enchantment : An Anthology*. London: Serindia, 1990.
- WATT, Alistair. *Robert Fortune: A Plant Hunter in the Orient*. Kew: Kew Publishing, Royal Botanic Gardens, 2017.
- WHITTINGHAM, Sarah. *The Victorian Fern Craze*. Oxford: Shire Publications, 2009.
- WHITTINGHAM, Sarah. *Fern fever: the story of pteridomania*. London: Frances Lincoln Limited, 2012.
- WHITTLE, Tyler. *The Plant Hunters: Tales of the Botanist-Explorers Who Enriched Our Gardens*. New York: Lyons & Burford Publishers, 1997.
- WILLES, Margaret. *Pick of the Bunch: The Story of Twelve Treasured Flowers*. Oxford: Bodleian Library, 2009.
- WILSON, A. N. *The Victorians*. London: Arrow, 2003.
- WILLIAMS, Charles, a PARSONS, Jaimie. *Caerhays Castle Gardens*. Falmouth, 2017.
- WILSON, Edward O. *Biophilia*. Cambridge, Mass. A London: Harvard University Press, 1986a.
- WILSON, E. H. *A Naturalist in Western China*. London: Cadogan Books, 1986b.
- WILSON, Ernest. *Smoke that Thunders*. London: Waterstone, 1985.
- WILSON, Ernest H. *Aristocrats of the garden*. London: Forgotten Books, 2015.
- WULF, Andrea. *The Brother Gardeners: Botany, Empire and the Birth of an Obsession*. London: Windmill Books, 2009.

ZBOŘIL, Zdeněk. *Dějiny Malajsie, Singapuru a Bruneje*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

Elektronické zdroje

<http://doc.ukdataservice.ac.uk>

<http://gallica.bnf.fr>

<http://koeppen-geiger.vu-wien.ac.at/>

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/london/4531805.stm

<http://www.ebay.com>

http://www.edinburgh.gov.uk/download/meetings/id/4051/a_floral_emblem_for_the_city_of_edinburgh

<http://www.greentours.co.uk/>

<http://www.in2013dollars.com/>

<http://www.kew.org>

<http://www.meconopsis.org/>

<http://www.tomhartdyke.co.uk>

<https://bcss.org.uk>

<https://botanicalgardens.penang.gov.my/index.php/en/pengenalan/sejarah>

<https://botany.cz>

<https://civicscience.com/gen-z-houseplant-ownership-stems-from-the-desire-to-care-for-something-alive/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Tom_Hart_Dyke

https://floralmarketingfund.org/wp-content/uploads/2021/12/Consumer-Houseplant-Purchasing-Final-Report-2021-For-Public_compressed.pdf

<https://gfsmith.com/international>

<https://radiozurnal.rozhlas.cz/stanislav-komarek-filozof-6328719>

<https://salaryaftertax.com/salary-calculator/uk>

https://scied.ucar.edu/image/climate_classification

<https://silverhillseeds.co.za/>

<https://today.yougov.com/topics/international/articles-reports/2015/05/12/why-blue-worlds-favorite-color>

<https://wingsbirds.com/>

<https://worldsfavouritecolour.info/1991/01/09/what-is-the-worlds-favourite-colour/>

<https://www.alpinegardensociety.net>

<https://www.alpinegardensociety.net/>
<https://www.amazon.com>
<https://www.anzplantsoc.org.uk/committee/>
<https://www.bbc.com/news/world-africa-44488332>
<https://www.biodiversitylibrary.org>
<https://www.birdquest-tours.com>
<https://www.britannica.com/>
<https://www.carlogos.org/reviews/car-logos-with-animals.html>
<https://www.cepf.net/our-work/biodiversity-hotspots/hotspots-defined>
<https://www.cites.org>
<https://www.dacia.cz/vozy/sandero.html>
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-11278261/British-couple-beaten-death-bodies-thrown-crocodiles-South-Africa-court-hears.html>
<https://www.ft.com/content/ca0e1f9a-ed26-11df-8cc9-00144feab49a>
<https://www.historycrunch.com/imperialism-in-china-spheres-of-influence-map.html#/>
<https://www.hyundai.com/cz/modely/i10.html>
https://www.idnes.cz/cestovani/tipy-na-vylet/bledule-v-udoli-peklo-u-ceske-lipy.A130420_1919326_tipy-na-vylet_skr
https://www.idnes.cz/cestovani/tipy-na-vylet/tohle-musite-videt-u-visky-chlebske-prave-kvetou-desetisice-bleduli.A090324_112003_igcechy_tom
https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zelandane-dopadli-ceske-lovce-orchideji.A040120_113522_domaci_jan
<https://www.ireceptar.cz/zahrada>
<https://www.iucn.org>
<https://www.japantimes.co.jp/community/2000/07/26/general/the-homesick-cycad-tree-of-myokokuji-temple/#.WsK-Ny5uat8>
<https://www.kew.org>
<https://www.lullingstonecastle.co.uk/>
<https://www.madethought.com/>
<https://www.mitsubishi-motors.cz/modely/novy-space-star/>
<https://www.montydon.com/>
<https://www.naturetrek.co.uk/>
<https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-cesi-profesor-a-ekolog-kradli-vzacne-orchideje-na-novem-zelandu-280086>

<https://www.nparks.gov.sg>

<https://www.nytimes.com/2005/08/28/magazine/the-cult-of-the-cycads.html>

<https://www.rms.org.uk/>

<https://www.rspb.org.uk>

<https://www.scotsman.com/news/why-blue-had-to-be-the-colour-1-920401>

<https://www.supercars.net/blog/all-brands/rolls-royce/rolls-royce-current-models/>

<https://www.theguardian.com/world/2005/oct/24/australia.bernardoriordan>

<https://www.theguardian.com/world/2018/jun/15/british-botanist-rachel-saunders-body-south-africa>

<https://www.viranatura.com/>

<https://www.worldwildlife.org>

Film

PERELSZTEJN, Diane. *Robert Fortune, le voleur de thé*. 2001.

PŘÍLOHY